

Časopis studenata zapadne slavistike
Filozofskog fakulteta u Zagrebu

broj 10 | prosinac 2016.

Sadržaj

Uvodnik.....	01
Članci.....	02
10 zanimljivih običaja i izuma komunističke Poljske.....	02
Stefan Chwin – intervju.....	04
Godina dobre knjige.....	09
Jarosław Iwaszkiewicz i Brezik.....	11
Marina Kolesarić – Môj názor na Slovensko.....	15
Antonela Lakoš – Ku krajine cez jazyk.....	17
Ljetna škola Studia Academica Slovaca – intervju s Césarem Mangiaterrom.....	18
Pedeset godina katedre za polonistiku.....	21
Jerzy Stempowski – uvid u život.....	22
True Štúr.....	25
Prijevodi.....	27
Szymon Babuchowski – izbor iz poezije.....	27
Joanna Bator – Matki, žony i kochanki.....	29
Dubravko Jelačić Bužimski – Nejradostnější performans z období komunismu (úryvek)	37
Ivana Dobrakovová – Tik.....	43
Sławomir Elsner – izbor iz poezije.....	50
Julia Fiedorczuk – Zetka.....	53
Aleksander Fredro – izbor iz poezije.....	63
Karel Hynek Mácha – Znělka.....	69
Jonasz Kofta – Nerwica w granicach normy.....	70
Czesław Miłosz – Tak mało.....	73
Darko Rundek – Nada; Šal od svile.....	74
Jan Rybowicz – W zawieszeniu.....	76
Zuzana Smatanová i Adam Ďurica – Miesta.....	77
Team – Prieval v peňaženke.....	78
Ludvík Vaculík – Samota jako umění.....	80
Kvizevi.....	85
Češki.....	85
Poljski.....	89
Slovački.....	92
Odgovori.....	94

Uvodnik

Dragi čitatelji,

na vašim ekranima nalazi se deseti broj našeg zapadnoslavističkog časopisa u obliku dvobroja na čak 94 stranice. Ovaj put smo pripremili i kategoriju kvizeva pa tako možete saznati kako stojite sa znanjem jezika i kulture koju studirate.

Ovim brojem opravljamo se od većinskog dijela uredništva. Ostavljaju nas obje Tene, te Antonela i Marina, koje su uređivale češki, poljski i slovački dio časopisa. Bilo im je zadovoljstvo nositi titulu urednica i poručuju da konačna verzija časopisa koju imate pred sobom vrijedi svakog počupanog pramena kose.

Pozivamo sve vas da nam se pridružite u sljedećem broju i isprobate pisati i prevoditi prije nego napustite hodnike našeg fakulteta :)

Eva Leš i Tena Šinjori (bohemistika), Tena Strahinec (polonistika), Antonela Lakoš i Marina Kolesarić (slovakistika)

Uredništvo

Eva Leš

eva.lesh@gmail.com

Tena Šinjori

cupko8@gmail.com

Tena Strahinec

thora3012@gmail.com

Antonela Lakoš

antonela.lakos@gmail.com

Marina Kolesarić

mkolesar@ffzg.hr

Dizajn

Tena Strahinec

thora3012@gmail.com

Kontakt

casopislisty@gmail.com

Češki

Poljski

Slovački

Članci

10 zanimljivih običaja i izuma komunističke Poljske

1. Mogli ste unajmiti nekoga da stoji umjesto vas u redu

Ljudi bi morali satima čekati u redu ispred nekog dućana, a ponekad bi se čekanje stroja za pranje rublja ili pošiljke mesa odužilo nekoliko dana zbog čega se stvorila kultura stajanja u redu. Umirovljenici su iskoristili situaciju pa bi čekanjem u redu umjesto nekoga (pl. stacz - osoba koja čeka u redu umjesto nekoga) zaradili malo dodatnog novca.

2. Postotak nezaposlenih bio je o, ali mnogo radnika nije imalo što raditi

Temelj komunističkog društva je pravo na rad zbog čega je vlast nastojala održati privid stopostotne zaposlenosti, iako radnici tjednima ne bi imali posla, ali se ponašali kao da imaju. Radnica jedne tvornice izjavila je: „Radila sam jutarnju smjenu. Dolazila bih na posao u 6 sati ujutro, prijavila se, uzela kavu, satima pričala s ljudima i ne bih imala što za raditi do 13 sati. Ljudima je bilo toliko dosadno da bi često izvodili šale i glupave podvale koje su znale imati ozbiljne posljedice.“

3. Dolasci na parade bili su obavezni

Prilikom dolaska svi bi se morali potpisati na listu (ne dolaženje bi dovelo do ozbiljnih posljedica), ali bi pokušali pobjeći prvom prilikom. Najvažnija parada odvijala se 1. svibnja kad se obilježavao Međunarodni dan radnika. Slavlje je moralo djelovati veselo i spontano istovremeno motivirajući radnike na rad, no stvarnost je bila daleko organiziranija i promišljenija, dajući konkretnu ulogu svakom sudioniku i ne ostavljajući mjesta za improvizaciju.

4. Manje kvalitetne zamjene za sve proizvode

Dobre cigarete, čokolada i automobili bili su rijetkost koju si većina ljudi nije mogla priuštiti zbog čega su prodavači izmislili njihove manje kvalitetne ekvivalente: čokoladni proizvodi sadržavali su biljno ulje umjesto kakaa, što je bila zamjena za duhan možemo samo nagađati, a mali automobil „Maluch“ bio je kategoriziran kao prijevozno sredstvo „slično automobilu“.

5. Jazavčar – svi ga vole, svima je duhovit

Najpopularnija pasmina komunističke Poljske bili su jazavčari. Čest prizor u gradu bile bi žene koje šeću dva ili više jazavčara na uzici. Ta pasmina odlično se uklapala u sliku tadašnje Poljske: bili su prosječne veličine, jeftini za održavanje i neprimjetni. Zanimljivo je da ih se danas rijetko kad vidi na poljskim ulicama, a prema nedavnoj anketi popularnosti pasmina nestali su iz prvih 10.

6. Postojalo je gorivo i „komercijalno“ gorivo

Tena Strahinec
thora3012@gmail.com

[povratak na sadržaj](#)

Svaki vozač imao je godišnji limit na gorivo pa je tako smio kupiti samo nekoliko litara. Nakon što bi prošao limit, automobil je postao beskorisan do kraja godine osim ako bi kupio gorivo na crnom tržištu, što je bilo strogo kažnjavano. No od srpnja 1988. svaki je vozač mogao kupiti „komercijalno gorivo“ (pl. benzyna komercyjna) koje je bilo skuplje i prodavalо se na samo 64 benzinske stanice u Poljskoj, ali nije bilo ograničeno.

7. Loš TV program

Televizija je bila pod potpunom kontrolom države pa je tako većina programa bila orijentirana na komunističku propagandu. Postojalo je tek nekoliko kulturnih i obrazovnih programa. Zbog toga bi građani protestirali okrećući svoje televizore prema prozoru ili organizirajući kolektivne šetnje gradom za vrijeme dnevnih vijesti.

8. „Gospođa tuberkuloza“

Jedan od najgorih izuma tog razdoblja bila je sprava za serviranje mineralne vode sa ili bez soka od maline sarkastično prozvana gružliczankom (hrv. gospođa tuberkuloza). Na užetu gružliczanke bile su privezane staklene čaše iz kojih su ljudi pili vodu iz istih čaša koje bi, nakon upotrebe, samo lagano isprali vodom.

9. Telefon – državni neprijatelj

Ponekad se trebalo čekati godinama da bi se postavio telefon u stan jer je manje međusobnih razgovora značilo i manje šanse za nevolje i urote. U selu Sierpowo škola bi nakon nastave omogućila pristup javnosti svojemu telefonu pa bi se okupio velik broj ljudi koji je zvao ambulante, policiju ili obavještavao obitelj o smrti ili rođenju djeteta.

10. Samo je jedan dućan prodavao strane proizvode, ali nije prihvaćao lokalnu valutu

Dućan imena Pewex prodavao je proizvode kojih nije bilo ni u jednom drugom dućanu poput toaletnog papira, elektronike i hlača, ali je prihvaćao samo stranu valutu. S druge strane, strani novac u gotovini bio je zabranjen (moralo se imati čekove iz banke) i promjena novaca bila je nevjerojatno neisplativa, ali je Pewex unatoč svemu postao jedan od najomiljenijih dućana sve do pada komunizma.

[povratak na sadržaj](#)

Stefan Chwin – intervju

Antonio Timko
antonio.timko@gmail.com

A: Kako biste objasnili promjenu odnosa prema Nijemcima u *Kratkoj povijesti jedne šale i Hanemannu*? Naime, u *Hanemannu* je taj odnos puno prisniji, pun razumijevanja i suosjećanja što nije slučaj u *Kratkoj povijesti* u kojoj je stav prema Nijemcima poprilično oštar i negativan.

C: Perspektiva djeteta je puno oštrega od perspektive odraslog čovjeka. *Kratka povijest jedne šale* napisana je o iskustvu djetinjstva u godinama staljinizma (50te), doživljaji su bili oštiri te je i atmosfera u kojoj sam dozrijevao bila drugačija od atmosfere u kojoj sam pisao *Hanemanna* (90te) te sam tada potpuno drugačije gledao na te događaje iz perspektive odraslog čovjeka.

Moj odnos prema Nijemcima bio je direktno povezan s iskustvom moje obitelji. Proživjeli su teške trenutke u ratu i to je iznimno utjecalo na mene, imao sam jako loše mišljenje o njima, štoviše, odgojen sam da ih ne podnosim. Mama je uvijek loše govorila o njima, baka također, a otac manje jer je bio zaokupiran Rusima. Nisu ih mogli podnijeti zbog Varšave i Varšavskog ustanaka. To je bila svakodnevica mog djetinjstva, to se osjetilo iako nisu sve govorili. Bila su teška vremena o kojima se nije puno govorilo, ali sam osjetio težinu svega, iz poneke geste, prešućenih riječi...

Još jedan važan razlog bio je odnos moga oca i majke prema prostoru. Njima je ovaj prostor bio potpuno stran pa tako i meni. Dugi niz godina nisam se mogao identificirati s tim prostorom, osjećao sam se kao stranac u ovom gradu, što je posljedica utjecaja moje obitelji koja je cijelo vrijeme spominjala te davne godine u Varšavi, otac nije govorio o Wilnu, ali osjećalo se da je ipak pravi život bio drugdje, a ovdje je sve bilo neizvjesno.

I ne smijemo zanemariti jednu jako važnu stvar, ne znam koliko znate o tome, ali tamo negdje do kraja 60ih na ovim prostorima ljudi su imali osjećaj da je situacija privremena, da se ne zna šta će se dogoditi, hoće li doći do međunarodnog sporazuma između Rusije i Zapada, hoće li se ponovno pomicati granica? I to se očitovalo na jako konkretni način – ljudi nisu brinuli o kućama, dvorištu, gradu, ulicama, jer su mislili kako će nakon nekog vremena biti premješteni. Bio je to trenutak pomanjkanja identiteta, odrasli se nisu identificirali s gradom, a na djecu se to također odražavalo. Koferi su uvijek bili spremni, tamnosmeđi kartonski koferi, pamtim da su u mnogo kuća bili na ormarima, nitko nije znao što će se dogoditi, ali su vjerovali da je bolje imati nešto na dohvrat ruke, barem ruksak...sjećam se da je platneni ruksak uvijek bio spremna za svaki slučaj.

A: To su zaista bila teška i neizvjesna vremena, kako su se mijenjala?

[povratak na sadržaj](#)

C: Svakako, smatram da su to bila jako teška vremena, ali također zanimljiva iz psihološke perspektive. Toga nema u tolikoj mjeri u danas,

ta podvojenost života, jedna priča je u školi, druga doma, treća u crkvi, četvrta na poslu... Različite ravni jezika koje se nisu ispreplitale, nego su kolidirale, bilo je to jako važno iskustvo.

Pamtim kako su se 60ih godina ovdje počeli vraćati bivši vlasnici, bilo je raznih situacija, slušao sam priče kako su dolazili nekakvi ljudi, vjerojatno Nijemci i promatrali naše kuće, nisu se javljali, samo su gledali naše kuće, a to je impliciralo da su se pripremali vratiti, provjeravali u kojem su stanju kuće itd. Iako to nije bilo tako, to je bio nostalgični turizam, to su bili ljudi koji su bili dobro situirani u zapadnoj Njemačkoj, a ovdje su dolazili samo iz emotivnih povoda.

Još jedna vrlo važna stvar... Negativni mit križara je odigrao važnu ulogu, bili smo zastrašivani Nijemcima. Govorili su nam indirektno, ali dobro pamtim kako su nam govorili da smo tu samo zato jer Rusija garantira granicu, te da se držimo Rusije, jer će se u suprotnom ovdje dogoditi loše stvari. Pisao sam o tome i u KHPZ, bila je jedna epizoda u kojoj je Konrad Adenauer nekada u 50tima obukao križarsko odijelo što je bilo iskorišteno kroz propagandu u Poljskoj i bilo je u svim novinama te su dječake plašili s time u školi. Imali smo na zidu školski časopis i tamo je bila ta fotografija njemačkog kancelara u odori križara, neprijatelja Poljske. Ja sam bio alergičan na njemački jezik, na sam zvuk. Bio sam jako antnjemački orijentiran, svi učenici su bili. Sve proslave su bile antnjemačke, svaka igra na dvorištu, ako nekoga nismo voljeli odmah smo ga zvali Nijemcem ili Hitlerom, to je cijelo vrijeme bilo prisutno. U toj atmosferi sam odrastao, ali kasnije se to promijenilo.

A: U vezi s *Hanemannom* i promjenom načina na koji pišete o Nijemcima, što biste istakli kao glavni čimbenik te promjene? Čitao sam kako ste postali veliki ljubitelj njemačkog pisma...

C: Možda sam malo napisao o tome što je prouzrokovalo tu promjenu, ali mislim da su značajnu ulogu u promjeni mog odnosa prema Nijemcima odigrala umjetnička i estetska pitanja. Dan danas iznimno poštujem gotičko pismo i veliki sam simpatizer švabahe¹, bastarde, to su jako lijepo konsturirana slova. Išao sam u školu u kojoj smo učili to pismo, sam sam to ispisivao, bio sam poljski dječak sa „njemačkom rukom“ sve sam to naučio i bio sam po tome drugačiji od ostalih kolega. Međutim, bila je tu još jedna stvar jako važna iz estetske perspektive, kultura soorealizma i soorealistična arhitektura su ovdje bili jako propagirani, a meni se više sviđala njemačka arhitektura, djelovala mi je zanimljivije, više me je privlačila.

Prije *Hanemanna* došli su elementi koji nisu bili prisutni u KHPZ, počeo sam razmišljati o Nijemcima pomalo kao što sam razmišljao o svojem ocu, o sličnosti situacije u kojoj su se našli. Otac je bio deportiran, on i Nijemci također, na temelju akta, nečije odluke, u trenu oka. I tada sam počeo malo drugačije gledati na cijelu situaciju.

[povratak na sadržaj](#)

članci | 05

¹ vrsta gotičkog pisma nastalog u južnoj Njemačkoj krajem 15. st.

A: Također sam pročitao kako ste pratili zbivanja u Jugoslaviji...

C: A to je bila osobna stvar, to ste dobro primijetili, golemi utjecaj na to kako sam napisao *Hanemanna* imao je rat u Jugoslaviji jer sam u to vrijeme pisao knjigu. Pamtim kako smo tada bili satelitski povezani s CNN-om i svim velikim postajama, te smo mogli gledati sve što se događalo u Srebrenici, opsadu Sarajevu, sve vezano uz rat. Pišući tu knjigu nisam pisao o poljsko-njemačkim problemima, nego se tada sve to uklapalo u europski uzorak - tematika o kojoj pišem nije specifična za ovaj grad već je nešto što je doživjelo mnogo gradova u Europi. Gledajući fotografije ljudi koji su protjerivani iz svojih kuća povezivao sam to sa sudbinom moga oca i samim time stanovnika Gdanska. Sve se posložilo i naravno da je tada mišljenje o tim Nijencima bilo potpuno drugačije, nisu više bili „Križari“ već obični ljudi koji su također bili protjerani.

Priznat ću vam nešto, pišući tu knjigu zaboravio sam na jednu činjenicu, ti obični ljudi, to su bili nevini ljudi, ali su glasovali za Hitlera i podupirali njegovu partiju. Za vrijeme pisanja *Hanemanna* kao da sam na to zaboravio, možda nisam zaboravio, ali sam se udaljio od toga te sam se fokusirao više na sličnosti jer sam smatrao da je dovoljno napisano o razlikama između Nijemaca i Poljaka. Ta mržnja je bila jako raslojena u naraciji poljske literature te sam htio malo izaći iz toga i staviti fokus na nešto drugačije, promotriti ih u kozmosu izgnanstva, svjetu privremenih ljudi, privremenog boravka. Vremenu kada su svi imali osjećaj da su tu, ali samo na trenutak, jer se brzo može sve promijeniti. Na promjenu moje perspektive također je utjecala majka. Ona je imala podvojenu sliku Nijemaca, prva je slika bila produkt toga što su radili za vrijeme likvidacije Varšavskog ustanka, to su bile strašne stvari, nepojmljive, sigurno slične događanjima u Jugoslaviji. Masovna streljanja civila, nevine ljudi su izvlačili iz kuća i ubijali nasred ulice, a druga je bila uvjetovana činjenicom da je mama bila medicinska sestra i radila je u bolnici zajedno s Nijencima koji su ovdje ostali. Oni su bili potpuno drugačiji, razboriti, mudri ljudi, koji su jako lijepo obavljali svoj posao, nije bilo u njima nikakve averzije prema poljskim pacijentima. Oni su ovdje bili kratko, svega nekoliko mjeseci nakon čega su napustili Gdansk i otišli na Zapad. To je bila slika doktora koji su radili s mojo majkom i tada se sve potpuno drugačije ocrtavalo, majka je uvijek govorila o njima dosta simpatično i s poštovanjem, te je to mijenjalo i moje mišljenje.

A: Želio sam Vas još pitati, u knjizi pišete o prostoru i sjećanju te ispreplićete pamćenje pojedinca i društva, koliko je to bio svjestan postupak i kako ste tome pristupili?

C: Malo je drugačije to sjećanje, jer je i drugačija perspektiva, perspektiva buntovnog pojedinca. Ta knjiga je ispod površine buntovna. Bunt je usmijeren čak i prema mojim roditeljima, jer ja tu

[povratak na sadržaj](#)

cijelu situaciju ipak vidim malo drugačije. Perspektiva djeteta ja pomiješana, trebalo je proći kroz Gutenbergovu šumu, mnogo sam čitao njemačku književnost i proučavao njihovu umjetnost, arhitekturu, kiparstvo, slikarstvo. Privlačila me, možda zato jer je tu bilo više tragova, u Poljskoj toga nema.

A: Iako se tragovi mogu naći u nekim gradovima u Poljskoj, npr. Wrocław. Sjećanje Nijemaca u knjizi je većinom plod maštete ili je prenesno iz obiteljskih priča?

C: Ne, mnogo sam pročitao o tom periodu, sve je potkrijepljeno istraživanjem. Ovdje imamo jako dobru knjižnicu, u jednoj lijepoj gotičkoj zgradici i tamo sam našao mnogo materijala o Gdansku iz 19.st i s početka 20.st. Vidio sam fotografije koje nigdje nisu bile objavljene, pročitao sam knjige o evakuaciji stanovništva 45', pročitao sam i nekakvu zbirku sjećanja ljudi koji su bili na brodovima pomoći kojih su bježali iz Gdanska u zadnjoj fazi rata.

To sam svakako pročitao, tu ste u pravu, to je izvan dječjeg sjećanja. To je sjećanje druge strane u koje sam htio prodrijeti kako bih cijelu priču ispričao iz obje perspektive. Želio sam sagledati kako su te događaje proživljivali s jedne strane Poljaci, a s druge Nijemci. Trebalо je „ući“ u to okruženje, ali naravno da tu ima i djelića maštete.

A: Od samog početka knjige naročito mi se svidio način na koji se grad preobražava sa svakom pročitanom stranicom.

C: Tako je, ali zato jer je ta promjena bila jako zanimljiva. Demografska promjena, ali također i simbolična bila je jako važna stvar u ovome gradu. Našli smo u mojoj kući kazalo ulica koje je poljska vlada izdavala 45' jer su ovdje dolazili ljudi sa svih strana Poljske i nisu se snalazili po gradu jer su svi natpisi bili na njemačkom. U tom kazalu su pored karte grada uz njemačke nazive bili napisani i poljski. Mene je to od ranog djetinjstva fasciniralo, znati kako se zove ulica u kojoj živim, kako se zove crkva, kako se zvala prije... Ispod površine je izronio potpuno drugačiji grad koji je bio jako zanimljiv, ali ujedno izazov. Trebalо je pustiti mašteti na volju, to se nije moglo drugačije, jedino imaginacijom se moglo doprijeti do tog grada i otamo ga sagledati.

A: Što je po vašem mišljenju rezultat toga da je većina recenzija fokusirana na nišu malih domovina, jeste li svjesno pisali djelo u tom smjeru ili je ta interpretacija samo odjek vremena u kojem ste pisali?

[povratak na sadržaj](#)

C: Mogu vam reći da sam bio jako zadovoljan kada je recenziju napisao Jarzębski² jer je potpuno promijenio perspektivu. Glavna tema je egzistencijalni problem, a to što se odvija u određenom povijesnom trenutku, to je samo dodatno naglasilo problem egzistencije, ali to što

² Krakowski miesięcznik "Znak", nr 12/1995 Jerzy Jarzębski - Hanemann i samobójcy

ste spomenuli je jako važna okolnost zato što je tada u Poljskoj (bio kraj komunizma i početak nezavisnosti) bila jako važna ideja obnove lokalnog identiteta (pogotovo u gradovima koji su nekada bili njemački). Pojavio se pokret arheologije sjećanja i htjeli su rekreirati sjećanja mjesta koja su dotada bila prikrivena. Veliki je naglasak bio na autonomiji regija, nastajala su društva, časopisi... Sjećam se časopisa društva entuzijasta njemačkom prošlošću Olsztyna koji se zvao *Borussia*, istraživali su što se događalo u tom gradu i to je za ljude bilo veliko otkriće jer je za velik broj njih taj svijet bio potpuno nepoznat, stran. Tada je procvala ideja lokalne samouprave, želja da Poljska bude sastavljena od autonomnih regija. Svi smo bili dio jedne države, ali smo imali odvojene uprave, to se više odnosilo na kulturnu autonomiju i manjim dijelom na gospodarsku djelatnost, ali to je bilo tada jednostavno riješeno, najbogatije regije su davale dio novca siromašnjim, manje razvijenim.

A: Hvala Vam na vremenu.

[povratak na sadržaj](#)

Godina dobre knjige

Sonja Vojvodić
svojvodi@ffzg.hr

Godina 2015. dokaz je prirodne putanje truda, a ona nalaže: dugogodišnji vrijedan rad uvijek iznjedruje dvije velike nagrade: golemo zadovoljstvo te zapažen fizički produkt. Na samome početku godine, svjetlo dana ugledala je *Povijest češke književnosti I.*, prof. dr. Katice Ivanković. Ovaj opsežan pregled narodnoga preporodačeka svoj skori nastavak koji će se nadovezati na prvu knjigu postpreporodnim razdobljem. Naravno, literaturu su, osim svih ljubitelja češke kulture i pisane tradicije, radosno dočekali studenti bohemistike kojima je ova knjiga, prema riječima autorice, i namijenjena. Pregled važnih književnih događaja u povijesti češke nacionalne književnosti predstavlja prvu samostalnu stručnu literaturu o navedenoj tematiki na hrvatskome jeziku. Možemo s rezervom upotrijebiti termin slučajnost kada govorimo da je u 2015. godini izašla i prva češka gramatika, sveučilišnih profesorica Zdenke i Slavomire Ribarove. To je još jedan iznimno važan priručnik svim studentima i ljubiteljima jezika koji se dosad nije pojавio kao kompletna knjiga na hrvatskome jeziku. Iz nove gramatike proizlaze nam dvije radosti, od kojih su jedna vježbe s rješenjima, a druga činjenica da je sada češki jezik sustavno i detaljno obuhvaćen od fonetike i fonologije, preko morfologije, sve do pregleda općečeškoga jezika. Uz sjajne kritike obiju autorica, gramatika je oživjela i u kratkom filmu što su ga pripremili studenti bohemistike. Nakon prvotnoga „krštenja“ dviju knjiga, ulazimo u polje njihove aktivne uporabe.

Godina dobre knjige nije, naime, obilježena samo vrijednim znanstvenim radovima, već i hrvatsko – češkim vezama. One nesumnjivo jačaju svakim sljedećim tekstom, prijevodom ili znanstvenom građom nastalom na jednom jeziku, a objašnjavajući pojave ili kulturu onog drugoga. Nezaobilazno je pritom reći kako je ova godina od svoga početka otvorila vrata i mnogim prijevodima češke književnosti na hrvatski jezik. Iako je prevođenje jedan od onih tekućih poslova, što ciljano i dugotrajno prenose misli određenih autora na drugi „misaoni kod“, možemo bez zadrške navesti kako su veliki češki romani doživjeli svoju verziju na hrvatskome jeziku. U godini dobre knjige je tako Zagreb ugostio spisatelja Tomáša Zmeškala i to u sklopu treće Europee u Dvorишtu. Govorilo se o knjizi *Životopis crno – bijeloganjanjeta*, sasvim novome prijevodu originala *Životopis černobílého jehněte*. Također, u studenom je predstavljen prijevod romana Jaroslava Putíka, *Muškarac s britvom*. Zaognutost plaštom pozora vrijednih prijevoda i približavanja češke književnosti hrvatskoj publici koja ima za nju interesa, ali ne koristi češki jezik, dobar je uvod u još jedno poglavlje ove „ode“ prevođenju i pisanju znanstvenih i umjetničkih tekstova iz češke znantveno – kulturno – umjetničke sfere. Godine je 2015. izdan i vrijedan prijevod tekstova čeških lingvista pod nazivom *Jezična kultura*, a orijentiran je prema radovima lingvista

[povratak na sadržaj](#)

okupljenih većinom oko načela Praške škole. Preveo ih je i uređio sveučilišni izvanredni profesor Petar Vuković.

I na samome kraju možemo nazdraviti uz citat: „O Česima, a bez piva? No way!“ Govorimo o još jednom radu izdanome ove plodne godine, knjizi *Češki mozaik*. Autor joj je veliki prijatelj hrvatsko – čeških odnosa i prevodilac Dubravko Dosegović. Ovdje na čitatelju čitkom i u formi opuštenom jeziku možemo saznati ponešto o kulturnim činjenicama iz češkoga svijeta. Naposlijetku, valja posegnuti za svom raznolikosti radova što su u tako veliku broju ugledali svjetlo dana 2015. godine, vremenu dobre knjige.

[povratak na sadržaj](#)

Jarosław Iwaszkiewicz i Brezik

Jarosław Leon Iwaszkiewicz, nadimkom Eleuter (grč. slobodan, nevezan, plemenit, iskren, obrazovan), rođen je 20. veljače 1894. u Kalniku u Ukrajini, a umro 2. ožujka 1980. u Varšavi. Bio je poljski pjesnik, feljtonist, eseijist, dramatičar i prozaist. Zapravo, okušao se u svim književnim rodovima i većini književnih vrsta (čak i u libretima za operu *Kralj Roger* iz 1926.!). U Kijevu je završio gimnaziju, gdje je nastavio školovanje upisavši studij prava i glazbe. Prvom pjesmom *Lilith* debitirao je u časopisu „Pióro“ 1915., a nakon ponovnog dolaska u Varšavu pridružuje se pjesnicima Julianu Tuwimu, Antoniju Słonińskom, Kazimierz Wierzyńskom i Janu Lechońu s kojima pokreće časopis „Skamander“. Ova pjesnička grupa nazvana je *skamandritima* (1918.-1949.) prema navedenom časopisu, a okupljala se u kavani „Pod Picadorem“ s idejnim motivom „Poezijo, na ulicu!“. Svoje su stihove recitirali javno za simboličan honorar. Pjesnici su smatrali da se tako mogu približiti masi, a ne samo poentirati na elitne točke intelektualnih krugova. Bili su protiv ikakvog programa i programskih skupina koje su se pojavile na poljskoj književnoj sceni nakon I. svjetskog rata. Poezija je bila odgovor intelektualaca na politička događanja, snažan vulkan domoljublja koji je izbio po svršetku rata. Iako su *skamandriti* dostigli duboku razinu međusobne povezanosti, za Iwaszkiewicza se može reći da je izabrao svoj put. Do kraja života nije se priklonio nijednom književnom -izmu, baš kao što su *skamandriti* i zagovarali na početku. Moglo bi se zaključiti da oni tome nisu ostali u potpunosti vjerni budući da iz njihovih djela izvire *lijepa umjetnost*, umjetnost koja treba čitatelja kako bi bila prepoznata kao takva. S druge strane stoji skamandritsko protivljenje „malim“ -izmima unutar velikog /modern/-izma kao pokušaj uvođenja nove struje u kulturološku književnu baštinu, što je značajka samog „velikog“ -izma (potencira nezreli antimodernizam, ali još uvijek zaokružuje i drži iznad vode modernistički splav u rastocima dugopovjesne pismene riječi). Svoj put je Iwaszkiewicz ocrtao i pokušajima političkih djelovanja. Iako nije u tome uspio u svoj punini, postavlja se pitanje je li uopće mogao postići više u Poljskoj koja je iduće desetljeće plesala na samome rubu, hvatajući se za travku spasa, prije nego će biti gurnuta u beznađe pri kojem se ne vidi svjetlo koje ju je dočekalo tek 1989.?

U dužoj pripovijesti Brezik (polj. Brzezina) Iwaszkiewicz tematizira smrt no prije svega ljudsko shvaćanje života i prihvatanje smrti, te ljudsku (ne)namjernu odsutnost pri realnom doživljaju svijeta. Pripovijest je bogata antonimijskim, metaforičkim i periodičnim jezičnim konstrukcijama čime se naglašava stanje ljudske svijesti u katarzičnim životnim situacijama. Kroz čitav tijek pripovijesti nema naznake Iwaszkiewiczeve povezanosti s djelom. No, čitatelju je jasno da je za ovakve forme ipak nužno poznavanje autora, počevši od njegove biografije čime se dobiva pravi opip satkane riječi. Budući da je autor od samog početka književnog stvaranja vezan za tradicionalno shvaćanje, književno stvaranje i nadovezivanje, Brezik kao njegovo zrelo djelo iz 1936. doteče točke realizma i romantizma, no prema konačnom analitičkom pogledu ono je sinteza psihološkog, filozofskog i egzistencijalnog prikaza

Veronika Škreblin
felis.nike@gmail.com

[povratak na sadržaj](#)

ljudske psihe. Kroz opise prirode i njezine usporedbe s dušom, istovremeno kao dvije trajne stavke u svijetu, ali i njihove raskinute niti za vrijeme smrti, autor doseže inovativan nivo posluživši se relevantnim književnim, stilskim i jezičnim sredstvima te humanističkim naukama po shemi nadogradnje. Na taj način stvorio je djelo za koje se ne može reći da pripada bilo kojem tipu ili grani, ali nije izgrađeno samo na vlastitoj pjesničkoj intuiciji i talentu, kao ni sveobuhvatnom znanju kojeg se pisac dotakao, već i na spoznajnom, onom nalik proročkom putovanju protkanog pričom preko kojeg čitatelj lakše proživljava autorove životne dileme i spoznaje. Budući da samo razdoblje modernizma unutar kojeg se našao autor implicira takvu književnost, upravo ono ponajviše pulsira iz djela *Brezik*.

Brezik je pripovijest koja prati bolesnoga mladića, „sušičara“ Stanisława, koji se vraća u domovinu nakon putovanja Europom i liječenja u Švicarskoj i Austriji, u kuću brata Bolesława kako bi тамо umro. Umjesto veselog dočeka nailazi na tugu, odsustvo, pa čak i neprijateljstvo. Bolesław je okrenut svojem žalovanju te svaki dan odlazi na grob nedavno preminuloj supruzi koji se nalazi u breziku iza kuće. Tematika podsjeća na *Čarobnu goru* Thomasa Manna iz 1924. jer Iwaszkiewicz u svojoj kratkoj pripovijesti nudi slične opise bolesnikovih stanja i osjećaja, čak kao da ju je sam iskusio. Štoviše, i sam Stanisław se liječio u Davosu kao i Hans Kastorp iz *Čarobne gore*. Također, ne može se zaobići činjenica da oba autora opisuju žene na način da dobivamo dojam kako se ne radi o ženama, već o finim čipkama koje se ne bi smjele dirati jer bi popucale, ocfuale se, dok ovako fine iz daljine ostaju savršen motiv ne samo za autore i likove nego i za prikaz žudnje, očekivanja, patnje, nostalgije, neiskorištenih mogućnosti, pa čak i vječnog traganja s početnim *ja* koje je svima tako blizu, ali neuhvatljivo, i nekako se sluti da će biti uhvaćeno tek u čas vlastite smrti. Stanisław čitavo vrijeme intenzivno promišlja o svojem bitku, postavlja pitanja o vlastitome postojanju i smrti. Pokušava se povezati s najblžima, ali njegov svaki iskren istup rezultira, u najmanju ruku, negodovanjem i opiranjem prisutnih tako da se intimnost među likovima produbljuje tek sukobom.

Struktura djela otkriva piščevu okretnost nadogradnje na književnu povijest. Majstorskim rječnikom pretapa breze koje su se povile iznad groba uspoređujući ih s arhitekturom crkvene građe, što mu postaje savršen motiv za širenje priče koju želi ispričati. Čitavo djelo povezano je naturalističkim nitima kojima, iz poglavљa u poglavlje, stepenasto silazi u dubinu ljudske svijesti, što bi se moglo usporediti sa silaskom u mistično podzemlje Had. Unatoč tome što se djelo širi spoznjom teškog stanja u kojem se našao Stanisław, autor razbija jednoličnost opisivanja čudnovatim, mjestimično banalnim i kratkim dijalozima, zaokružuje misao vodilju završnom smrću u jedanaestom poglavljiju, no ne kao krajnje stanje i zaključak. U dvanaestom poglavljju opisano je žaljenje i oproštaj, što je Iwaszkiewicz iskoristio za završetak – kako je silazio u dubinu Stanisławova uma, tako je antiklimaksu suprotstavio klimaks životnog vidokruga brata Bolesława, odnosno sve krupnije korake vraćanja u život iz stanja depresije. Dotakнуvši se iskonskog ljudskog traganja, autor je ostavio završnu upitnost da nadalje lebdi u čitateljevim mislima.

[povratak na sadržaj](#)

Iwaszkiewicz je u *Breziku* razradio više tema, no prvenstveno se usmjerava na egzistencijalnu tematiku nadolazeće smrti. Kroz postojan skepticizam, ontološka i epistemološka pitanja, te gradacijom prema unutrašnjem stanju svijesti, ugrabio je koheziju velikih ideja – prolaznost, gubitak, susret sa smrću, života, postojanja, ali i prirode kao općeg trajnog bitka (koja se u jednom trenu čini kao dio čovjeka, a u drugom je posve odijeljena od njega). Likovi su kompleksno oblikovani, a tekst napisan s objektivne točke gledišta – ne sadrži note (ne)naklonosti prema likovima. Autor ulazi u sferu pitanja/odgovora ponajviše likovima Stanisława i Bolesława, dvojice braće koju je iskoristio za dva suprotna gledišta i različita odgovora na pitanja o životu, smrti i ljubavi. Osim skepticizma i egzistencijalizma, autor se služi simbolizmom. Djevojka Malina, u koju su se obojica zagledala, pokriva područje mogućeg odgovora na pitanje života; u više navrata Stanisław i izgovara te riječi misleći na Malinu – *To je život.* U polaritetima koje je Iwaszkiewicz odabrao, svakako treba spomenuti Stanisławovo obrazovanje koje je stekao na Zapadu, te Bolesławovo nerazumijevanje Stanisławovog klasičnog muzičkog repertoara. S druge strane, Stanisława snažno privlače narodni napjevi svirani uz pomoć usne harmonike. Ovdje se radi upravo o autorovu karakteru usvojenom tijekom života, temeljenom na distinkciji između Istoka i Zapada, Sjevera i Juga, kako naznačuje i Zdravko Malić na drugim primjerima iz autorova opusa u *Pristupu Iwaszkiewiczevoj prozi.* Nadalje, djevojčica Ola je pripovjedačica koja unosi mistifikaciju. Nitko ne zna što ona misli, što zna, što bi mogla reći. Ola je nevina i uvijek stoji sa strane kao promatračica i oponašateljica odraslih, gotovo kao njihova jeka koja bi ih mogla odvesti na određen put, budući da zrcali njihove osobine i možda neispravne životne postupke. Povezivanjem bitka – prirode i čovjeka – spoznавatelja, pričom kao oruđem za stvaranje djela, slojevitošću, nesubjektivnošću (svi likovi vlastitim razmatranjem drugih daju opis idućeg lika), gradacijom prema dubini doživljaja sebe i svijeta, primjenom tada aktualne tematike (npr. Čarobna gora -sušica, Ljubav- ili Smrt u Veneciji -ljubav, kolera-), Iwaszkiewicz uvodi čitatelja u svijet koji tada traje, ali i svijet u kojem se svi nalaze tijekom života, te svojim odgovorima na vrlo teška pitanja odvlači u sferu moguće spoznaje koja tješi u danome trenutku.

Od rođenja do smrti postoji mnogo putova i odgovora, a na nama je da odlučimo koje ćemo odgovore prihvatići i koji će naš izbor biti, no bitno je stalno tragati (što je dio same ljudske prirode). Pisac je razrađujući ovu misao kroz *Brezik* zaista dosegao vrh, ne samo ondašnje književne populacije u vrijeme modernizma nego je i satkao svevremensko djelo. U *Breziku* nema ni tuge ni negativnosti, već iz njega proizlazi ona blaga ugodna boljka koju je netko možda osjetio kao dijete, dok je npr. vjeroučitelj uzeo gitaru u ruke i zapjeval veselu pjesmu o Bogu, a on/ona koji još nije dosegao/la kognitivnu misao, ne zna što mu/joj ta glazba ili vjeroučitelj želi reći, ali osjeća i time razumije. Baš takvo unutrašnje nadahnuće, rasap misli i nova, drugačija htijenja za spoznajom donosi Iwaszkiewicz u svojem djelu.

Brezik je ekraniziran 1970. u režiji Andrzeja Wajde, a scenarij je napisao Iwaszkiewicz. Naponsjetku, Jarosław Iwaszkiewicz dobitnik je mnogih poljskih i inozemnih nagrada za književnost, što je rezultiralo počasnim doktoratom

[povratak na sadržaj](#)

Varšavskog i Jagelonskog sveučilišta 1971. godine.

[povratak na sadržaj](#)

članci | 14

Môj názor na Slovensko

Marina Kolesarić
mkolesar@ffzg.hr

Vždy, keď niekam cestujem, cítim nejakú pozitívnu nervozitu. Neviem, či je to preto, lebo si nie som istá čo ma čaká alebo iba radosť kvôli tomu, že skúsim niečo nové. Odpoveď na túto otázku ešte stále hľadám, ale s určitosťou viem, že keď cestujem na Slovensko, vždy som vzrušená, šťastná a spokojná.

Ked' som prvýkrát navštívila Slovensko (a pritom nemyslím len na Bratislavu, ale aj napríklad na Košice, Prešov, Poprad, Tatry...), musím sa priznať, že som sa veľmi prekvapila. Očakávala som peknú krajinu, lebo som sa ešte predtým pozerala na jej fotky. Ale keď som tam prišla, bolo to niečo úplne iné. Dlhé polia, veľa hradov, zelené lesy a nádherné malé mestá, ktoré pripomínajú minulý čas. Ked' prechádzate tou krajinou, všetko to dáva nejaký zvláštny pocit vracajúci vás do minulosti a atmosféry v ktorej niekedy možno žili aj naši predkovia.

Ako študentka slovenčiny som cestovala najmä do Bratislavu, v ktorej sa cítim ako doma. Prečo? Bratislava sa podobá na Záhreb. Je to hlavné mesto Slovenska, ale tiež je to relatívne malé mesto s krásnym historickým centrom, ktorým sa každodenné pohybuje veľa zvedavých turistov. Kým Zahréb má Savu, Bratislavou sa prestiera Dunaj, ktorým sa stále plavia lode a preto ani neprekvapuje fakt, že Dunaj už nie je taký krásny modrý ako to Johann Strauss povedal. Sú tam aj niektoré miesta a zóny, v ktorých by som sa nechcela ocitnúť v noci, ale každé mesto má také prostredia.

Veľa Chorvátov sa ma často pýta aký je život na Slovensku. Bežne si myslia, že Slováci žijú horšie. Nie je ľahko na to odpovedať, ale podľa mňa vôbec neexistuje veľký rozdiel medzi životom Slovákov a Chorvátov. Avšak, stanovený rozdiel tam je. Ked' vstúpite na Slovensko, hlavne do Bratislavu, cítite vplyv Európskej únie. Aj keď je štandard možno vyšší ako chorvátsky, zdá sa mi, že Slováci hlavne majú rovnomenné mzdy. Dúfam však, že sa situácia čím skôr zlepší.

Ak by ste sa spýtali Chorvátov, aké sú ich asociácie na Slovákov, dostali by ste zaujímavé odpovede. Kým jedni ich spájajú s nosením sandálov a ponožiek, druhých asociujú na pivo alebo borovičku. Môj názor je však trochu iný. Slováci s ktorými som sa doteraz mala šancu zoznámiť, zanechali dojem milých, srdečných ľudí, ktorí sa vždy snažia pomôcť v prípade núbze. Pritom nemyslím iba na študentov, kamarátov a podobne, ale aj na tých, ktoré som predtým nepoznala. Ako príklad uvediem jedného pána, ktorý pomohol mojej kamarátke a mne s batožinou, lebo si uvedomil aké ťažkosti nám zadáva. Taktiež, obchodník v Tesco ma prekvapil do takej miery, že som sa cítila zle. Spýtala som sa ho, či môžem dostať jednu tašku. Nevedela som, že sa v tom obchode si tašku musí vziať každý sám. Obchodník povedal, že to nie je žiadnen problém, vstal a začal utekať na úplne iný koniec. Sú to maličkosti, ale znamenajú veľa.

Ako každá krajina, Slovensko má svoje negatívne a pozitívne vlastnosti. Napriek tomu, keď sa podlezie čiara, je neuveriteľne, že také, relatívne

[povratak na sadržaj](#)

malé územie, môže zahŕňať toľko krásy. Z vlastnej skúsenosti a s právom môžem povedať, že krajinu nemôžeme hodnotiť na základe fotiek na internete alebo stereotypov. Musíme tam pricestovať a vytvoriť vlastný názor. Práve tak si Slovensko získalo moju lásku a kvôli tomu sa tam vždy budem vracať...

[povratak na sadržaj](#)

Ku krajinе cez jazyk

Kým som nezačala študovať slovenčinu, moje jediné asociácie s tou malou krajinou boli: veľa Slovákov na pláži, ponožky v sandáloch a podobný jazyk. Bývam pri mori a tam som sa po prvý raz stretla so Slovákmi. Každoročne som sa pozerala, ako so svojimi rodinami prichádzajú k "slovenskému moru". Pripadali mi ako usmievaví ľudia s mäkkým, až trochu smiešnym jazykom. Základné slová (ako káva, pivo, voda, jest') som chápala, lebo znejú rovnako aj v chorvátsky, ale väčšina toho, o čom sa zhovárali, zostávalo pre mňa záhadou. Nikdy som si nemyslela, že jedného dňa im rozumiet' budem a budem tak mať možnosť rozprávať sa s nimi. Možno to bola náhoda alebo v tom mal osud svoje prsty, fakt je, že študujem slovenčinu.

Je pravda, že ked' niečo máte priamo pod nosom, nevšímate si to a vôbec si to nevážite. Pozerajúc sa na more, popíjam kávu a rozmýšľam, či sa mi chce ísť si zaplávať. Som lenivá a rozhodnem sa, že plávať pôjdem až zajtra. My, Dalmatínci, si hovoríme, že to je „fjaka“, ju obviňujeme za našu lenivosť. Ale Slováci nemajú problém s našou fjakou. Konečne majú dovolenkú, chcú si ju užiť naplno tešia sa. To isté robím ja, ked' som na Slovensku. Chcem ochutnať všetky tradičné jedlá a nápoje, ale predsa je v tom trochu rozdiel. Mám výhodu; aj ja som trochu Slovenka, hoci nemám slovenský pôvod. Túto krajinu však pokladám za svoj druhý domov a často tam chodím. A vždy sa poteším, ked' ma Slováci počúvajú moju slovenčinu a potom sa čuduju, že som Chorvátka. Najčastejšie sa spýtajú či sa mi páči Slovensko. Potom, ako to, že viem jazyk a nakoniec mi porozprávajú, že radi chodia do Chorvátska a ako je tam pekné.

Študujúc slovenčinu, moje predstavy o tejto krásnej krajinе sa zmenili. Naučila som sa veľa toho o slovenských osobnostiach a významných udalostiach. Viem, že majú rozvinutý automobilový priemysel, že sledujú hokej, ktorý je veľmi populárny. Zistila som, že ich filmy nikdy nejdú v originálnom jazyku, určite budú dabované. Ale nebudem prezrádzať všetko, poviem len, že Slovensko ukrýva mnoho zaujímavostí, ktoré ostatní budú musieť objaviť sami. Môžem povedať, že Chorvátsko a Slovensko spája mnoho vecí. Predovšetkým, sú to mladé štáty s podobnými jazykmi a tradíciami. Bratislava sa dosť podobá na Záhreb, máme rovnaké električky, iba tie v Bratislave sú červené. Pre mňa je to druhý domov, miesto, kde sa cítim ako doma. Mám rada Slovensko a slovenskú kuchyňu, hudbu aj ich mäkký jazyk. Dúfam, že sa vzťahy medzi Chorvátskom a Slovenskom budú iba posilňovať a že Jadran navždy zostane slovenským morom, aby som mohla aj ďalej počúvať Slovákov, kým popíjam svoju šálku kávy.

Antonela Lakoš

antonela.lakos@gmail.com

[povratak na sadržaj](#)

Ljetna škola Studia Academica Slovaca

Prošlogodišnji studenti koji su osvojili ljetnu školu Studia Academica Slovaca upoznali mnogo različitih polaznika iz brojnih zemalja diljem svijeta. Jedan od njih bio je i Argentinac César Mangiaterra kojega smo pitali kakav je njegov odnos prema Slovačkoj. Evo što nam je odgovorio:

Nešto o meni...

Zovem se César Emilio Mangiaterra, rođao sam se u Argentini, a živim u Buenos Airesu. Imam 48 godina, oženjen sam i imam dvoje djece. Direktor sam jedne trgovачke tvrtke.

Odnos prema Slovačkoj, Slovacima i slovačkom...

Možda je za vas Argentina dosta daleka i egzotična zemlja, ali mnogo Argentinaca (skupa sa mnom) ima europske korijene. Zamislite si samo da je 1869. ukupni broj stranaca koji žive u Argentini bio 210 000, a 1914. 2 350 000 (što je tada predstavljalo 27 % ukupnog stanovništva Argentine). To znači da se, u relativno kratkom razdoblju, ukupni broj stranaca koji žive u Argentini udeseterostručio. U razdoblju od 1880. do 1930., Argentina je bila mjesto procesa masivne prekoceanske imigracije. Većina imigranata potječe iz Europe, uglavnom iz Španjolske i Italije (zato se govori da smo mi Argentinci Talijani koji govore španjolski), ali i iz slavenskog dijela Europe (u našu zemlju došlo je relativno mnogo Hrvata, Slovaka, Ukrajinaca i Poljaka).

Dakle, može se reći da sam ja tipični Argentinac. Moji su baka i djed, s očeve strane, Talijani (Nonno i Nonna), o tome govori moje prezime Mangiaterra, a moji baka i djed s majčine strane bili su Slovaci (Dedko i Babka). Argentinac sam slovačkoga podrijetla.

Imao sam otprilike 15 godina kada sam počeo posjećivati Slovačko kulturno društvo u Argentini sa sjedištem u Buenos Airesu. Ondje sam naučio svoje prve riječi na slovačkom. Zanimljivo je to da moja mama ne zna slovački. Bilo je normalno da se izvorni jezik imigranata kroz generacije izgubi kako bi se prilagodili i započeli novi život koji, usput, nije bio lagan. Ipak, stalno je osjećala potrebu održavati slovačke običaje i približiti se kulturi svojih roditelja. Tako me i približila društvu.

1993. došao je u društvo Slovaka u Buenos Airesu jedan pjevački zbor iz Košica (collegium Technicum). Među članovima zabora bila je i jedna visoka plavuša sa zelenim očima. Sve Slovakinje su prekrasne. Tada sam ju vidio prvi put. Da skratim: ta plavuša zelenih očiju, inženjerka strojarstva, moja je supruga i majka moje djece. Tako sam se preselio u Slovačku gdje smo osnovali obitelj u Košicama. Ondje se rođao moj sin Enrico. Nakon pet godina vratili smo se u Argentinu gdje se rodilo naše drugo dijete – moja kćer Sofía.

U našoj obitelji govori se slovački. To je materinski jezik naše obitelji, jezik s kojim smo osnovali obitelj. Kod nas u Argentini nema toliko prilika za razgovor na slovačkom s ljudima koji nisu iz naše obitelji. Posvuda se govori španjolski. Naravno, obično miješamo slovački sa španjolskim.

Marina Kolesarić
mkolesar@ffzg.hr

[povratak na sadržaj](#)

Ipak, kada supruga i ja međusobno i svojoj djeci želimo izraziti osjećaje, želimo da druga osoba shvati o čemu se radi, tada je slovački prvi i prirođeni jezik kojim komuniciramo.

Tvrtka u kojoj radim posluje sa slovačkim tvrtkama. Dakle, možemo reći da je slovački također čak i djelomično, moj poslovni jezik.

Dakle, Argentinac sam slovačkog podrijetla, imam obitelj iz slovačke, živio sam u Slovačkoj, poslujem sa slovačkim tvrtkama i imam mnogo slovačkih prijatelja. Ne mogu si zamisliti život bez Slovačke, slovačkog i Slovaka.

Moj slovački nije na lošoj razini – barem ja tako mislim. Stalno razgovaram na slovačkom s istim ljudima koji me ne ispravljaju ako pogriješim i s kojima je dovoljno nekada razmijeniti samo nekoliko riječi kako bismo se dogovorili. Trebao sam „izbrisuti“ svoj slovački i tako sam prošle godine prisustvovao na tečaju slovačkoga jezika Studia Academica Slovaca. Bilo je to sjajno iskustvo jer sam poboljšao svoj slovački, proveo divne trenutke u Slovačkoj i upoznao puno prijatelja.

César Mangiaterra

Niečo o sebe...

Volám sa César Emilio Mangiaterra, narodil som sa v Argentíne a žijem v Buenos Aires. Mám 48 rokov, som ženatý a mám dve deti. Som riaditeľom jednej obchodnej firmy.

Vzťah k Slovensku, Slovákom a slovenčine...

Možno pre Vás Argentína je dosť ďaleká a exotická krajina, ale mnoho Argentínčanov (aj ja medzi nimi) majú európske korenia. Predstavte si, že v roku 1869 celkový počet cudzincov žijúcich v Argentíne bol 210.000 a v roku 1914 bol 2.350.000 (čo vtedy predstavovalo 27% celkového obyvateľstva Argentíny). To znamená, že po relatívnej krátkej dobe, absolútny počet cudzincov žijúcich v Argentíne sa zdesaňásobil. Medzi 1880 a 1930 Argentína bola dejiskom procesu masívnej zámorskej imigrácie. Väčšina imigrantov pochádzala z Európy, hlavne zo Španielska a Talianska (preto sa hovorí, že Argentínčania sme Taliani rozprávajúci po španielsky) ale aj zo slovanskej Európy (prišlo do našej krajiny pomerne veľa Chorvátov, Slovákov, Ukrajincov a Poliakov).

Takže dá sa povedať, že ja som typický Argentínčan. Moji starí rodičia z otcovej strany boli Taliani (Nonno a Nonna), o tom svedčí moje priezvisko Mangiaterra, a moji starí rodičia z maminej strany boli Slováci (Dedko a Babka). A už viete aký je môj vzťah k Slovensku. Som Argentínčan slovenského pôvodu.

Mal som asi pätnásť rokov keď som začal chodiť do Slovenského kultúrneho spolku v Argentíne, so sídlom v Buenos Aires. Tam som sa naučil moje prvé slová po slovensky. Zaujímavé je to, že moja mama nevie po slovensky. Bolo to bežné, že pôvodný jazyk imigrantov sa stratil generáciami v snahe prispôsobiť sa a založiť si nový život, ktorý, mimochodom, neboli ľahký. Ona ale stále cítila potrebu udržiavať

[povratak na sadržaj](#)

slovenské zvyky a blížiť sa ku kultúre svojich rodičov. A tak ma dotiahla do spolku.

V roku 1993 prišiel do spolku Slovákov v Buenos Aires jeden spevácky zbor z Košíc (Collegium Technicum). Medzi členmi zboru bola jedna vysoká blondínka so zelenými očami. Všetky Slovanky sú prekrásne. Vtedy som ju videl prvý krát. Skrátim to: tá zelenooká blondínka strojná inžinierka je moja manželka a matka mojich detí. Takže prestáhoval som sa na Slovensko, kde sme si založili rodinu v Košiciach. Tam sa narodil môj syn Enrico. O päť rokov neskôr sme sa vrátili do Argentíny, kde sa narodilo naše druhé dieťa -moja dcéra Sofía.

V našej rodine sa rozpráva po slovensky. Je to materinský jazyk našej rodiny, jazyk s ktorým sme si založili rodinu. U nás v Argentíne je mállokedy príležitosť rozprávať po slovensky s ľuďmi mimo našej rodiny. Všade na okolo sa rozpráva po španielsky. Takže, samozrejme, bežne miešame slovenčinu so španielčinou. Ale keď s mojou manželkou a s našimi deťmi chceme vyjadriť pocity, chceme aby druhý dokonale pochopil o čo sa jedná, slovenčina je prvý a prirodzený jazyk s ktorým komunikujeme.

Firma v ktorej pracujem má obchodné vzťahy so slovenskými firmami. Takže je možne povedať, že slovenčina je tiež, hoci čiastočne, môj pracovný jazyk.

Takže som Argentínčan slovenského pôvodu, mám slovenskú rodinu, žil som na Slovensku, pracujem so slovenskými firmami a mám veľa slovenských kamarátov. Neviem si predstaviť svoj život bez Slovenska, slovenčiny a Slovákov.

Moja slovenčina nie je na zlej úrovni –aspoň si to myslím-. Stále rozpravám po slovensky s tými istými ľuďmi, ktorí ma neopravujú ak spravím nejakú chybu a s ktorými si stačí niekedy vymenovať len par slov aby sme sa dohovorili. Potreboval som si „vybrúsiť“ svoju slovenčinu, takže minulého roku som sa zúčastnil kurzu slovenského jazyka Studia Academica Slovaca. Bola to skvelá skúsenosť, lebo som si zlepšíl svoju slovenčinu, strávil som krásny čas na Slovensku a spoznal som veľa kamarátov.

--

César Mangiaterra

[povratak na sadržaj](#)

Pedeset godina katedre za polonistiku

Katedra za polonistiku Filozofskog fakulteta obilježila je *Treće Malićeve dane* koji su bili posvećeni 50. obljetnici studija poljskog jezika i književnosti. Od 22. do 24. listopada na fakultetu je održana znanstvena konferencija *Kel ekspresjon grotesk! Witkacy između modernizma i postmodernizma* povodom 130. obljetnice rođenja poljskog slikara i pisca Stanisława Ignacyja Witkiewicza, priređene su dvije izložbe: *Pola stoljeća studija polonistike u Zagrebu* autora Filipa Kozine i Jasmine Sočo te *Kel ekspresjon grotesk: Witkacy kao fotograf i model* (izbor iz kolekcije Ewe Franczak i Stefana Okołowicza) koju je pripremila Jolanta Sychowska Kavedžija, a prikazana je i Witkiewiczeva predstava *Majka*.

Zdravko Malić bio je jedan od najvećih prevoditelja poljske književnosti na hrvatski. U Krakovu i Varšavi završio je specijalizaciju za poljski jezik i književnost te se zaposlio na Filozofskom fakultetu u Zagrebu gdje je četiri godine kasnije doktorirao s tezom *Književno djelo Witolda Gombrowicza*. Poljsku književnost predavao je cijeli svoj život. Godine 1969. osnovao je časopis *Književna smotra* koji je u to vrijeme bio jedini hrvatski časopis o svjetskoj književnosti. *Književna smotra* izlazi i danas, a njezin je glavni urednik dr. sc. Dalibor Blažina.

Katedra za poljski jezik i književnost ove je jeseni aktivno sudjelovala ne samo u okviru obljetnice i Malićevih dana nego i na prostoru ovogodišnjeg Interlibera. Unutar *Poljskog poslijepodneva* koje se održalo 12. studenog predstavljen je *Okrugli stol* o prevodenju poljske književnosti i knjiga koji je moderirao Filip Kozina, a sudjelovali su Dalibor Blažina, Adrian Cvitanović, Đurđica Čilić Škeljo, Mladen Martić i Ivana Vidović Bolt. Sudionici su raspravljali o prevodenju, projektima i suradnji između Hrvatske i Poljske pritom ističući važnost čitanja knjiga, a predstavljene su i knjige prevedene s poljskog na hrvatski.

Tena Strahinec
thora3012@gmail.com

[povratak na sadržaj](#)

Jerzy Stempowski – uvid u život

Neven Čuljat
neven.culjat@gmail.com

Listajući književne leksikone stranih pisaca u nakladništvu Školske knjige, bilo onog iz 1961. ili 2001. godine, nećemo pronaći ime Jerzy Stempowski. Razlog se prije svega krije u činjenici da je Stempowski bio skroman i tih čovjek, a kada se tome nadoda da je od rujna 1939. godine živio u inozemstvu i često pisao pod pseudonimima, postaje jasnije zašto nerijetko zvani "otac poljske eseistike" nije osigurao svoje mjesto u leksikonu.

Paweł Hostowiec (koji je bio njegov najpoznatiji pseudonim) rođen je u poljskoj kulturnoj prijestolnici – Krakovu, 10. prosinca 1893. godine. Prve dvije godine života proveo je na obiteljskom imanju na Podolu. Godine 1897. seli zajedno s obitelji u Varšavu gdje živi pod stalnim lječničkim nadzorom zbog astme koja ga je mučila od rođenja. Ljeta provodi u lječilištima ili u Szebutyńce (danas ukrajinskom selu).

Piscu u mladosti poteškoće nije zadavala samo astma već i Meniereova bolest koja se manifestirala povremenim gubitkom ravnoteže. Unatoč svim zdravstvenim problemima, Stempowski je 1901. krenuo u trgovačku školu, ali već 1905. prekida školovanje jer je obitelj Stempowski ponovno bila primorana preseliti se na Podole, ovoga puta na imanje Winnikowiec. Razlog preseljenja bio je zatvaranje tjednog socijalističkog časopisa *Ogniwo* čiji je suosnivač bio Jerzyjev otac Stanisław Stempowski.

U Winnikowiecu Stempowskom je privatne lekcije držao Jan Opęchowski, inače poznati prevoditelj Baudelaireove poezije. Pod njegovom je paskom pisac čitao djela rimske i grčke klasične književnosti te srednjovjekovnu literaturu. Lekcije iz povijesti antičkog Rima držao mu je veliki njemački pisac i nobelovac Theodor Mommsen, autor monumentalnog djela *Povijest Rima*. Jerzyjev je otac odlučio provjeriti znanje koje je njegov sin stekao zahvaljujući svojim predavačima, zbog čega šalje sina na određeno vrijeme u gimnaziju u Odesi gdje je Stempowski u par mjeseci položio završne ispite iz nekoliko razreda. U jesen 1910. s ocem putuje u Krakov kako bi pristupio polaganju mature. Zbog nenapunjene 18 godina biva odbijen, a maturu konačno polaže godinu kasnije u Niemirowu. Njegove ocjene nisu bile pretjerano dobre jer tada još nije dovoljno dobro baratao ruskim jezikom. Godine 1911. započinje studij povijesti na Jagelonskom sveučilištu. Prema studentskoj svjedodžbi u Krakovu je boravio sve do zimskog semestra 1913./14. godine, no u stvarnosti je već 1912. preselio u München gdje je upisao studij medicine. U bavarskoj prijestolnici 1913. preživljava nekakvu „tragičnu zgodu koja mu je umalo uništila život“ (prema Stanisław Stempowski – *Pamiętniki*). Od posljedica tog nemilog događaja oporavlja se u klinici za nervne bolesnike pod Veveyom u Švicarskoj, gdje ga je zatekao početak 1. svjetskog rata. Zbog teških psihičkih problema zaobilazi ga dužnost sudjelovanja u tom surovom ratu što mu ujedno omogućuje nastavak obrazovanja pa tako od studenog 1914. do 1919. studira u

[povratak na sadržaj](#)

Švicarskoj. U Bernu piše disertaciju *Antike und christliche Geschichtsphilosophie im I-V Jahrhundert* koja je ujedno trebala biti i njegov doktorski rad.

Godine 1919. Stempowski se zapošljava u poljskom Ministarstvu vanjskih poslova, gdje radi do 1921. Iste godine pronađe novi posao u Poljskoj Telegrafskoj Agenciji (PAT)³ za koju donosi izvješća sa zasjedanja Liga naroda u Genovi. Početkom 20-ih godina 20. st. nerijetko boravi u Parizu gdje upoznaje Lava Šestova – jednog od najpoznatijih ruskih religioznih mislioca – koji će kasnije utjecati na njegovo stvaralaštvo.

U Poljsku se na dulje vrijeme vraća 1926. nekoliko dana prije Svibanjskog prevrata. Za vrijeme premijerskog mandata Kazimierza Bartla (1926. – 1929.) radi u Vijeću ministara. Tih će godina pod utjecajem oca stupiti u masonsку ložu Kopernik u Warszawi. Ipak skeptičan prema mističnim ritualima i visokom stupnju tajnovitosti društva rijetko prisustvuje na okupljanjima.

Debitantski članak Stempowskog objavljuje njegov otac, koji iz fragmenata Jerzyjevih pisama komponira škicu pod naslovom *Z notatek emigranta*. Članak je objavljen 1923. g. u časopisu *Droga*. Te godine u istom časopisu objavljuje svoj esej *Pielgrzym* u kojem piše o svojim dojmovima s puta u Berlin i Amstedram te o funkciji novca u svijetu, alienaciji društva i pogoršavanju međuljudskih odnosa. Već u tom eseju može se iščitati njegova katastrofična vizija svijeta koju je dijelio s još nekoliko značajnih poljskih pisaca toga vremena. Od 1929. g. – kada ujedno započinje objavljivati svoje eseje u književnom tjedniku *Wiadomości Literackie* – do početka 2. svjetskog rata radi u državnoj banci, gdje se bavi pitanjem seljačke ekonomske emigracije. Godine 1931. u Warszawi objavljuje jedan od svojih važnijih eseja: *Pan Jowalski i jego spadkobiercy*. Nekoliko godina kasnije tvrdit će kako je to ustvari bio prikriveni pamflet pisan protiv Piłsudskog o kojem je imao dvojako mišljenje. Nije uzgred reći da su 30-te godine dvadesetog stoljeća bile najaktivnije godine Jerzyja Stempowskog. U tom je razdoblju svoje članke objavljivao u raznim časopisima od varšavske *Kulture* i *Skamandra* do *Kuriera Wileńskiego* te mnogih drugih. U to vrijeme drži predavanja u raznim gradovima diljem Poljske od kojih je možda najpoznatije predavanje *Polacy w powieściach Dostojewskiego* koje je održao u Warszawi 1931. godine. U istom tom gradu družio se s velikanima poljske književnosti poput: J. Tuwima, B. Micińskog, M. Dąbrowske i J. Czapskog. Godine 1935. na poziv Leona Schillera počinje držati predavanja na odsjeku za režiju državnog instituta za kazališnu umjetnost. Njegov tadašnji bogati profesionalni i društveni život prekida 2. svjetski rat koji će Stempowskog zateći u Karpatima, gdje zbog bolesti ostaje do zime 1940. kada ujedno saznaće da za njim traga varšavski Gestapo, što ga odvraća od namjere da se vrati u okupiranu Poljsku te na poziv pisca Hansa Zbindena odlazi preko Budimpešte, Zagreba i Milana u Bern.

[povratak na sadržaj](#)

članci | 23

³ PAT – Polska Agencja Telegraficzna – službena novinska agencija druge poljske republike.

Za vrijeme rata piše manje književnih tekstova, surađuje s izbjegličkom vladom u Londonu, a po njegovu završetku odlučuje ostati u Švicarskoj. Od 1947. počinje pisati za eminentni književni časopis poljske emigracije Kultura koji je uređivao poznati Jerzy Giedroyc gdje objavljuje svoje eseje pod naslovom *Notatnik niespiesznego przechodnia*. Godine 1953. prima književnu nagradu Bernskog kantona za zbirku eseja na francuskom jeziku *La Terre Bernoise*. Šest godina kasnije na inicijativu Giedroyca s ruskog prevodi Pasternakovog Doktora Živaga. Nakon toga je u Parizu 1961. objavljena zbirka eseja *Eseje dla Kassandry* koja je bila veoma tražena u tzv. poljskom podzemnom izdavaštvu za vrijeme sovjetske cenzure.

Uz sve to, ovaj renesansni čovjek u svojim poznim godinama neprestano putuje Europom. Odmah nakon rata posjećuje netom bombardiranu Njemačku, što i opisuje u svojem dnevniku. Često boravi u Italiji i Parizu, a četiri godine prije svoje smrti posjećuje Jugoslaviju koja ga je očarala svojom ljepotom. Iako na kraju shrvan, 4. listopada 1969. u Bernu umire ispunjen životom i odlazi u vječna lovišta.

Ova sažeta biografija predstavila je važne događaje u životu Jerzyja Stempowskog, a posljednji pozdrav J. Czapskog svojem dragom prijatelju prenosi sliku kakvu su o Stempowskom imali njegovi bliski prijatelji: „Stop znanju o životu i svijetu, nikad uobraženom i ponosnom, a uvijek svestranom, pronicljivom i tihom, jezik gladak i osjetljiv, u kojem je čitatelj pronalazio trenutačno (momentalno) oduševljenje stila, onog, koji je bio prijateljem čovjeka, ptica i drveća, neslomljivog protivnika svake, čak i verbalne tiranije – građanina idealne Republike, koji je bio brat Ukrajincu i Huculu, Židovu ili Litvinu, onog neprijatelja svakog, a prije svega poljskog, uzdizanja iznad drugih“.

[povratak na sadržaj](#)

True Štúr

Michala Baláža, jednoga od trojice režisera filma True Štúr, upoznala sam u sklopu drugoga slovačkoga festivala „Jeden svet“ koji se održao početkom siječnja u gradu Humenné ove godine. Festival je poznat u Slovačkoj i svake godine predstavi 60 dokumentarnih filmova, 10-ak različitih rasprava, različite izložbe fotografija te koncerete diljem Slovačke. Na jednu takvu raspravu bio je pozvan i Michal Baláž i to iz dva razloga – jedan je taj što je režiser dokumentarno-igrano-animiranoga filma, a drugi to što je rođen u gradu Humenné gdje su ga s ponosom i predstavili.

Ideju za film dobio je kada je slovačka televizija RTVS objavila natječaj za film o L'udovítu Štúru povodom njegove 200-te obljetnice rođenja (2015. godine). S obzirom na to da Michal već ima iskustva u filmskome svijetu i da je u glavi već imao određenu ideju za film, zajedno s prijateljima Mariánom Prevendarčíkom i Zuzanom Štajgalíkovom prijavio se na natječaj. Poslali su samo dio s opisom radnje i izgledom filma, ali nisu se previše nadali. Ipak, ušli su u uži krug i morali napraviti širu verziju što im je predstavljalo problem jer nisu bili spremni na to. Svatko od njih već je započeo s nečim drugim i morali su brzinski, u jako kratkom roku, osmisiliti dužu verziju, što je zahtijevalo mnogo istraživanja kojekakvih činjenica i podataka o L'udovítu Štúru o čemu u početku nisu razmišljali. Htjeli su svakako prikazati sve točne informacije i podatke, ne samo o njemu, već i o tom vremenu općenito, što im je na kraju i uspjelo. I naravno, pobijedili su u natječaju i „ozbiljno se primili posla“.

Film nikako nisu htjeli napraviti „tipično“ dokumentarno, već su se htjeli poigrati raznim stilovima. Odlučili su se za kombinaciju dokumentarnog (život i djelovanje L'udovíta Štúra), igranog, animiranog (po uzoru na film Sin City) s kriminalističkim zapletom. U početku je zapravo ideja bila da cijeli film bude animirani, ali odustali su iz dva razloga. Prvi je bio taj što se sve vremenski ne bi uspjelo realizirati (imali su određeni rok za snimanje filma), a drugi, koji je vjerojatno prevagnuo, animacija bi ih koštala mnogo više od plaćanja realnih glumaca. Stoga su se odlučili da će animirani biti samo djelovi u kojima se prikazuje sam lik L'udovíta Štúra.

Nisu se nadali tolikom uspjehu. Prvo ih je iznenadilo što su uopće izabrali njihovu verziju, a kasnije činjenica da je film premijerno prikazan na slovačkoj televiziji RTVS, na prvom programu, u udarno vrijeme u 20 sati. Isprva je termin bio oko 23 sata na drugom programu, no na kraju su ipak uspijeli dobiti prime time.

Zašto naslov True Štúr? Dva su razloga. Prvi razlog je što je ideja nastala u trenutku, kao zgodna igra riječima. Smislili su ga kada su završili sa snimanjem, ali su se tek nakon što su ga poslali sjetili da slovačka RTVS prikazuje filmove samo sa slovačkim naslovima, originalnim ili prevedenim. Očekivali su da će im to naknadno javiti i da će morati mijenjati naslov, ali s obzirom na to da se nitko nije oglasio (ili nitko nije

Michaela Radvaková
michaela.radvakova@gmail.com

[povratak na sadržaj](#)

primijetio), naslov je ostao prvobitan. Drugi razlog je taj da je Štúr, između ostalog, znao 10 jezika uključujući i engleski. Za to je vrijeme bilo neobično da netko govori toliko jezika i još k tome zna i engleski. I upravo su mu na taj način htjeli odati počast spojivši njegovo poznavanje jezika i njegovo prezime s „velikim“ engleskim jezikom. Međutim, kada su nakon snimanja saznali da je Štúr prezirao engleski, smatravši ga ružnim i barbarskim jezikom, komentirali su samo da se „valjda sad ne okreće u grobu“.

Činjenicu da je film preveden na hrvatski, saznao je samo par dana prije dolaska na festival i to od jedne od organizatorica tog festivala. Znao je samo da je preveden na srpski te kada je to spomenuto, rekao je da su Srbi oduševljeni filmom i da su ga čak zatražili da snimi sličan film o Vuku Karadžiću, na što su se svi samo nasmijali.

U svakom slučaju, uspjeh ovoga filma mogu zahvaliti činjenici da su Štúrov život uspjeli prikazati na drugačiji, neobičan, do sada neviđen način, i time zainteresirati širu publiku, pretežito mlade na koje su i ciljali.

[povratak na sadržaj](#)

Prijevodi

Szymon Babuchowski, rođen je 15. svibnja 1977., pjesnik iz Katowica, novinar, vokal pjevač grupe *Dobri ljudi*. Suosnivatelj glazbenog projekta Babuchowski&Filipowicz ili *Dobre duše*. Vezan uz katolički tjednik *Nedjeljni gost*, također uređuje rubriku poezije u magazinu *44/Četrdeset i četiri*. Predstavnik je struje suvremenih poljskih pjesnika. Njegovi radovi se mogu ubrojiti u metafizičku poeziju. Doktorirao je humanističke znanosti na temu *Odabrani problemi poezije Wojciecha Wencla*. Dobitnik više nagrada. Tokom 2015. je bio nominiran za *Pjesnička nagrada Orfej*. Važniji naslovi su: *Pitanja života, pitanja smrti, Red vožnje, Drvo naranče*.

Genesis

Adam i Ewa byli szczęścierzami.
Byli sami - nie znali problemu
(kwestię jabłka chwilowo
pomijamy),
nie musieli pytać: "czy to ta?",
"czy to ten?".
Wiedzieli, że są dla siebie
stworzeni.
Jeśli to prawda, co ludzie mówią
o dwóch połówkach pomarańczy,
żyjemy w czasach znacznie
trudniejszych.
Przyrost naturalny, w tym
wypadku,
nie jest naszym sprzymierzeńcem.
Wielkie pomarańczowe drzewo
porasta ziemię jak pajęczyna.
Ile razy trzeba próbować,
smakować,
stwierdzać: "to nie ta", "nie ten"?
Jak bardzo nadgryzieni będziemy,
kiedy wreszcie natrafimy na
siebie?

Rađanje

Adam i Eva bili su sretnici.
Bili su sami – teškoću nisu
poznavali
(pitanje jabuke na trenutak
zaboravimo),
nisu se morali pitati: „je li to
ona?“, „je li to on?“.
Znali su da su jedno za drugo
stvoreni.
Ako je to istina, što govore ljudi
o dvije polovice naranče,
živimo u vremenu mnogo težem.
Prirodni prirast, u tom slučaju,
nije našim saveznikom.
Veliko stablo naranče
obavija se oko zemlje poput
paučine.
Koliko puta treba probati, okusiti,
ustanoviti: „to nije ona“, „nije
on“?
Koliko silno ćemo biti nagriženi,
Dok napokon ne nabasamo na
sebe?

Veronika Škreblin
felis.nike@gmail.com

[povratak na sadržaj](#)

Rozkład jazdy

miejsca na naszych mapach
zaznaczane wzrokiem
pola pól linie lasów cyrkiel wbity
w ziemię
czas rejsu długość trasy numer
telefonu
prywatny rozkład jazdy - ode mnie
do Ciebie
mijane krajobrazy: domy z brudnej
cegły
rdza na blaszanych płotach ronda
w przebudowie
sterczące wieże kopalń kopuła
katedry
stawy w których wieczorem
odbija się słońce
obrazy nie znikają kiedy jesteś
blisko
pulsują między nami niwczą
granice
soczewki naszych oczu skupiają to
wszystko
linie na naszych dloniach
odmierzają życie

treća pjesma

Czegoś brakuje tej wiośnie.
Jest tylko sna, sna, i śni się,
i w las się wchodzi, i błądzi,
i woła się głucho, i echo
sny mówi.
I znów: kra, kra - spływa po mnie
ten rechot ech, hymn żałobny,
zgrzyt zgłoszcz, granie bagien,
koncert
na głuchy pień i pnącze
opadłe.
Zanim wiatr wio zwoła,
wiedzie mnie tylko ta droga,
ten martwy trakt, stukot serca, w
błoto zmieniona ziemia,
śpiew ślepca.

Red vožnje

Mjesta na našim zemljovidima
podvučena pogledom
vidokruzi polja obrisi šuma šestar
u zemlju zaboden
trenutak putovanja dužina trase
broj telefona
privatni red vožnje - od mene do
Tebe
mimođeni pejzaži: kuće s
prljavom fasadom
hrđa na željeznim ogradama
radovi na kružnim tokovima
stršeći tornjevi rudokopa kupola
katedrale
lokve u kojima se uvečer zrcali
sunce
slike ne nestaju dok si blizu
pulsiraju među nama ruše granice
naše očne leće sve to sabiru
linije na našim dlanovima
ritmiziraju život

3. pjesma

Nešto nedostaje tom proljeću,
Prisutan je samo san, san i sni se,
i u šumu se hodi, i luta,
i zapomaže se tiho, a jeka
sna progovara.
I iznova: kre, kre – slijeva se po
meni
taj grohot jeke, tugaljiva oda,
pucketanje žarišta, igra kaljuža,
koncert
za gluho stablo i penjačice
opale.
Dok vjetar fijuk doziva,
pamti me samo ta cesta,
taj grobni tok puta, lupet srca,
u blato preobražena zemlja,
pjev slijepca.

[povratak na sadržaj](#)

Joanna Bator – Matki, żony i kochanki (Majke, žene i ljubavnice)

Sandra Banas
banas.sandra@gmail.com

Joanna Bator poljska je književnica rođena 1968. u Wałbrzychu. Prvi roman koji joj u Poljskoj donosi uspjeh je Piaskowa Góra iz 2009., iduće godine piše Chmurdaliu, a 2012. Ciemno, prawie noc za koji dobiva najpoznatiju poljsku književnu nagradu Nike. Bator je vrsna poznavateljica i zaljubljenica u japansku kulturu. Od 2007. do 2011. trput dobiva stipendiju Sveučilišta u Tokiju, a knjiga Japoński wachlarz rezultat je njenog prvog dvogodišnjeg boravka u Japanu, gdje je radila kao sveučilišni profesor u Tokiju. Boravak u Japanu za autoricu je bio izvor nepresušnih pitanja, čuđenja i premišljanja, što ju je inspiriralo da napiše djelo koje predstavlja njen osobni doživljaj kulture kojom smo mnogi fascinirani.

Wtedy pewnie będę już miała męża i dziecko – śmieje się Naomi, gdy mówię, że na dłużej wrócę do Japonii dopiero za dwa lata. Naomi ani nie jest zakochana, ani nie ma na myśli żadnego konkretnego mężczyzny, ale to nie jest w Japonii konieczne, by planować małżeństwo.

Japońsko-amerykańska autorka Kyoko Mori pisząc w Polite Lies, że bycie żoną to bardzo ciężka praca, którą jednak każda Japonka chciałaby dostać, przesadza. Połowa niezamężnych japońskich kobiet między trzydziestym piątym a czterdziestym rokiem życia deklaruje dziś zdecydowaną niechęć do zmiany stanu cywilnego, ale w tej drugiej połowie na pewno jest wiele poważnie zdeterminowanych, by jednak męża znaleźć. Z tradycyjnego punktu widzenia przynus małżeński dotyczy obu płci. W opinii zwolenników tradycji niezamężna kobieta zawiodła społeczne oczekiwania, nie spełniając swojej „naturalnej” roli żony i matki, a wieczny kawaler może mieć duże kłopoty z awansem w pracy. Szefowie patrzą na niego krzywym okiem, podejrzewając, że skoro nie poradził sobie z „obowiązkiem” założenia rodziny, to coś pewnie jest z nim nie tak. Małżeństwo to także warunek, by zostać mamą, który dla wielu kobiet takich jak Naomi może być decydujący. Nawet gdyby Michiko chciała urodzić dziecko Pinkertona, wszyscy odradzaliby jej to. Rzecznie nie w tym, że jej ukochany był cudzoziemcem, lecz w tym, że w Japonii najpierw wychodzi się za mąż, a potem ma dzieci. Innej kolejności – tymczasem – się nie przewiduje i na każde sto japońskich mam tylko jedna jest samotna; wśród rozwiniętych krajów świata najmniej nieślubnych dzieci rodzi się właśnie w Japonii. W społeczeństwie nade wszystko ceniącym rodzinę dziecko jej pozbawione skazane zostaje na los wyrzutka. Samotną matkę uważa się raczej za samolubną i nieodpowiedzialną egoistkę niż za osobę, która miała dość odwagi, by sama zmierzyć się z trudem wychowywania dziecka, i której w związku z tym społeczeństwo powinno pomóc. Dziś ani kobiety, ani mężczyźni nie spieszają się w Japonii do zostania rodzicami, liczba urodzeń dramatycznie spada, a wiek zawierania małżeństw należy do najwyższych na świecie. Grupa „samotnych pasożytów”, jak czasem określa się singli w Japonii, rośnie, ale znaczna część z nich (statystyki pokazują, że nieco więcej niż połowa) – tak jak Naomi – w pewnym momencie zaczyna się rozglądać za odpowiednim partnerem do małżeństwa.

Kiedyś na kobietę po dwudziestym piątym roku życia mówiono w Japonii Christmas cake, uważając ją za przeterminowaną jak niekupione w odpowiednim czasie ciasto świąteczne, którego po tej dacie nikt nie tknie. Od jakichś dwudziestu lat japońska stara panna stała się raczej ciastem noworocznym, bo Japonki zaczęły wychodzić za mąż koło trzydziestki. Naomi, panna w wieku trzydziestu pięciu lat, musi się pospieszyć; zwłaszcza że jej rodzice i starszy brat coraz bardziej nalegają.

[povratak na sadržaj](#)

Jeśli pozostanie panną, ten brat będzie odpowiedzialny za jej byt na starość, a w społeczeństwie starzającym się w takim tempie jak japońskie już opieka nad rodzicami jest dużym obciążeniem finansowym. Samotniczy tryb życia Naomi, która – jak większość japońskich singli – mieszka z rodzicami, utrudnia jednak znalezienie odpowiedniego partnera. Naomi pracuje w administracji domu opieki dla starych, a cały wolny czas poświęca Takarazuka, i jej szanse na spotkanie właściwego partnera bliskie są zeru. Ci, których podsuwała Naomi bliższa i dalsza rodzina, nie dorastali do jej oczekiwani, i wśród swatających ją ciotek wyrobiła sobie opinię osoby zbyt wybrednej i mającej nierealistyczne oczekiwania. A to dlatego, że nie odpowiadał jej ani zamożny ponadpółwiekowy wdowiec z dwójką dorosłych dzieci, ani podstarzały playboy z uczernionymi włosami (i to mimo iż miał własną restaurację). Wyjściem, jakie pozostaje Naomi, jest mai-kekkon, czyli małżeństwo zaaranżowane (o-mai to „swatanie” kandydatów na męża i żonę). W rodzinach samurajskich był to jedyny właściwy sposób wydania córki za mąż, a w nowoczesnej Japonii mai-kekkon stał się jednym z dwóch (obok ren'ai-kekkon, „małżeństwa z miłością”) powszechnie przyjętych sposobów znalezienia partnera. W kraju, gdzie ludzie przeciwnej płci mają niewiele okazji do wspólnej socjalizacji, a małżeństwo z miłością jest stosunkowo nowym wynalazkiem, idea o-mai nigdy nie umarła. W przeciwnym razie kobiety w moim wieku, spędzające wolny czas z innymi kobietami w kawiarniach dla kobiet, mogłyby nigdy nie spotkać mężczyzn, chodzących wraz z innymi mężczyznami do barów dla mężczyzn. Szybkie tempo życia, długie godziny pracy, spowodowana segregacją płciową nieśmiałość – wszystko to sprawia, że dziś mai-kekkon cieszy się rosnącą popularnością. „Małżeństwo to bardzo odpowiedzialna decyzja, w której dobrze skorzystać z pomocy profesjonalistów”, powiedział młody człowiek w programie telewizyjnym, który oglądałam z Mariko.

Dawniej aranżowane małżeństwo służyło połączeniu dwóch rodzin, a ewentualne uczucia młodych nie miały żadnego znaczenia. Współcześnie o-mai pomaga się spotkać dwóm osobom, które bez tego zwyczaju byłyby skazane na samotność. Według różnych statystyk, małżeństwo aranżowane zawiera od dwudziestu do czterdziestu procent Japończyków, ale niektórzy twierdzą, że ta liczba może być wyższa, bo ci, którzy spotkali się dzięki o-mai, zakochali się w sobie, uważają teraz – nie bez pewnej racji – swój związek za zawarty z miłością, czyli ren'ai. Ogólna zasada jest taka, że im wyższy wiek małżonków w chwili zawarcia związku, tym większe prawdopodobieństwo, że to efekt o-mai. Jest kilka sposobów na zaaranżowanie małżeństwa. Zainteresowana rodzina – na przykład rodzice Naomi – konsultuje się z rodzinami o podobnym statusie, mającymi synów „na wydaniu”. Wymienia się życiorysy, fotografie, akty urodzenia; omawia wady i zalety kandydatów. Gdy obie strony zgadzają się, że panna i kawaler pasują do siebie, przychodzi czas na pierwszą randkę i zakłopotani niemal do omdlenia młodzi spotykają się w towarzystwie swoich rodzin. Pośrednictwem między rodzinami zajmuje się zwykle swatka (lub – podobno rzadziej – swat), która w razie finalizacji związku będzie hojnie obdarowana za tę przysługę. Pierwsze spotkanie odbywa się w jej towarzystwie, a do dobrego tonu należy zorganizowanie go w restauracji eleganckiego hotelu. Przy wspólnym lunchu rodziny opowiadają sobie nawzajem o zaletach swych pociech, a sami zainteresowani starają się nie umrzeć z zakłopotania.

- Motonori to ulubieniec szefa – chwali syna pan Sato. – W przeszłym roku awansuje na kierownika działu sprzedaży.

- Nasza Eriko ma takie czułe serce! – podchwytuje pani Yamamura i wylicza zalety córki, która nie jest tylko świętą gospodynią i mistrzynią ikebany, ale również pięknie śpiewa i grywa w tenisa.

Jeśli młodzi wpadną sobie w oko, to teraz decyzja należy do nich i mogą się umówić, by – już bez przywoitek – spróbować poznać się lepiej podczas randebu w kawiarniach, parkach, „hotelach miłości”. Gdy panna i kawaler są zadowoleni z wyboru, jakiego za nich dokonała swatka, zawierają małżeństwo zwykle już po kilku miesiącach. Jeśli ta tradycyjna metoda swatania zawodzi, bo na przykład panna jest – tak jak Naomi – zbyt stara i zbyt wybredna, można się zwrócić do jednej z

[povratak na sadržaj](#)

prestiżowych agencji specjalizującej się w o-miai. Instytucje takie reklamują się, zachęcając, że mają na składzie wyłącznie oferty poważnych kandydatów z dobrym zawodem i nieskazitelnym pochodzeniem; jedne specjalizują się w biznesmenach, inne w lekarzach i adwokatach, podkreślając, że pochodzenie wszystkich panów zostało zbadane jak najdokładniej, a ewentualność, że przyszły małżonek/małżonka należy do burakumin, najniższej w społecznej hierarchii kasty japońskich niedotykalnych, jest stanowczo wykluczona. Podobno najdłuższy formularz wpisowy liczy sobie ponad siedemset pytań, na które delikwent musi szczegółowo odpowiedzieć. Dzięki dokładnym odpowiedziom komputerowa swatka układa dla zainteresowanej listę najbardziej pasujących panów. Z dossier biur dowiedzieć się można nawet, jaką grupę krwi mają kandydaci na małżonków, co z jakichś powodów bywa dla wielu Japończyków ważnym kryterium przy wyborze partnera. W Japonii żyje więcej mężczyzn niż kobiet i to oni mają naprawdę poważny problem; część decyduje się nawet na żony importowane z Azji Południowo-Wschodniej lub rzadziej z biednych krajów byłego Związku Radzieckiego. Kawalerowie z japońskich wiosek bliscy są desperacji, bo dziewczęta – nieczęste na rustykalny urok bycia żoną farmera – uciekają do miast w poszukiwaniu lepszego życia. Za to japońskie panny mogą przebierać.

- Małżeństwo z miłości jest może bardziej nowoczesne – mówi Naomi – ale też bardziej ryzykowne. Na Zachodzie dużo uwagi poświęcasie miłości, a potem miłość mija i rozwodzi się, by szukać następnej. Nie lepiej od razu wybrać kogoś, kto pasuje, i nie spodziewać się cudów?

Jakiego kandydata szuka Naomi?

- Absolwent dobrego uniwersytetu, wysokiego wzrostu i takich zarobków – brzmi odpowiedź, której właściwie trudno odmówić sensowności. Lepiej też, aby nie był jedynym lub najstarszym synem, bo wówczas na Naomi spadnie ciężar opieki nad jego rodzicami na starość, i to najpewniej ona będzie musiała zapraszać rodzinę męża na japońskie święta. Gdyby Naomi przeciągnęła decyzję o zamążpójściu kilka lat dłużej, jedynie mocno starsawy wdowiec z dorosłymi dziećmi byłby osiągalnym kandydatem dla tak starego „ciasta noworocznego”. Tymczasem szanse na dobrego kandydata są jednak duże, bo mimo „zaawansowanego” wieku urodziwa i pełna cichego wdzięku Naomi ma zalety nie do pogardzenia. Jeśli zatrudni aranżowane małżeństwo z rozsądku, za którego podstawę wystarczy jej raczej zgodność wieku i statusu niż wielka namiętność, nie będzie spędzać ze swoim mężem wiele czasu. Jest zdecydowana rzucić pracę w domu opieki i zostać pełnoetatową gospodynią domową. Po wystawnym weselu państwo młodzi polecą na tydzień miodowy na Hawaje, Fidżi lub Guam, a potem zajmą się swoimi sprawami; mąż pracą dla firmy, a Naomi domowymi troskami – wkrótce – wychowywaniem dziecka; stanie się okusan, dosłownie – „osobą wewnętrz (domu)”. Dla Naomi pragnienie zostania mamą jest głównym powodem, dla którego postanowiła porzucić miłe życie „samotnego pasożyta” i podporządkować się zasadzie: „najpierw mąż, potem dziecko”. Badania socjologiczne pokazują, że dla statystycznej Japonki wśród relacji rodzinnych nadal najwyżej ceniona jest ta, która łączy ją z dzieckiem.

Przeciętna japońska żona sprawuje w domu władzę niepodzielną, bo mężczyzna przez większość czasu, aż do emerytury, jest po prostu gdzie indziej. Dojazdy do pracy, spędzone w niej długie, długie godziny i zwyczaj spędzania czasu w gronie kolegów po godzinach – to wszystko sprawia, że małżonkowie mijają się, jakby prowadzili osobne życie. „Mąż powinien być zdrowy i nieobecny”, żartują Japonki, a męża-emeryta pieszczotliwie nazywają „wielkim śmieciem”, co ma w Japonii dodatkowy sens, jako że ze względu na bardzo skomplikowany system recyclingu pozbycie się nawet takich nieożywionych „wielkich śmieci” jak stara lodówka czy pralka jest rzeczywiście i kłopotliwe, i kosztowne. Mąż, po trzydziestu paru latach spędzonych w firmie, nagle przez cały dzień tkwiący w domu, jest nie lada kłopotem dla kobiety, która dotąd świetnie radziła sobie sama. Stosunkowo duży procent rozwodów w Japonii ma miejsce w zaawansowanej grupie wiekowej, bo okazuje się, że ludzie, którzy mijali się przez kilkadziesiąt lat, teraz, gdy muszą przebywać ze sobą nieustannie, nie mogą się ścierpieć. Pozwy częściej wypełniają

[povratak na sadržaj](#)

kobiety – ich średnia życia jest najdłuższa na świecie i nie mają zamiaru spędzać następnych paru dziesiątek lat w towarzystwie kogoś, kogo nawet nie lubią. Na początku pobytu w Japonii, zdumiona ruchem w kampusie w późnych godzinach nocnych, myślałam, że moich kolegów wyjątkowo zatrzymała w biurach jakieś niezwykłe, a nieznane mi wydarzenia, ale szybko się okazało, że jest to ich codzienny zwyczaj. Rozumiem, że w firmach praca wygląda inaczej, ale co humanista Satoru robi do późnej nocy w biurze, pozostało dla mnie tajemnicą. Może na uniwersytecie miał większy pokój i lepszą klimatyzację, a może w Japonii po prostu wypada siedzieć w pracy jak najdłużej. Za dnia w centrach handlowych, parkach, na placach zabaw widziałam niemal wyłącznie kobiety, dzieci i staruszków. Gdy Naomi wyjdzie za mąż za „wysokiego i dobrze zarabiającego absolwenta dobrego uniwersytetu”, ograniczy swoje wizyty w teatrze Takarazuka i dołączy do poważnych pań domu ze swojego sąsiedztwa. Męża będzie widywała rano (jeśli wstanie zrobić mu śniadanie) i wieczorem (jeśli stanie się dobrą japońską żoną, czekającą na niego z kolacją i kąpielą, a podobno większość ciągle czeka). Może jednak, czego jej życzę, najzwyczajniej w świecie zakocha się w kandydacie poznanym dzięki o-mai.

Kobiety uważane są za siłę stojącą za niebywały sukcesem Japonii po drugiej wojnie światowej. Mimo iż jednym z potocznie używanych japońskich określeń na żonę jest „głupia żona”, to od lat sześćdziesiątych XX wieku dźwigała ona odpowiedzialność o wiele większą niż przeciętna gospodyni domowa z Cincinnati czy Wałbrzycha. Japońska żona w latach sześćdziesiątych stała się odpowiedzialna za wszystkie decyzje dotyczące domu i rozporządzanie finansami. Japoński mąż nie powiedziałby więc tak, jak nasz macho Kowalski: „Moja Basieńka wybiera, a ja płacę”, bo zarabiane przez niego pieniądze nie należą do niego, lecz do rodziny. W latach powojennych stało się zwyczajem w wielu rodzinach, że mąż przekazywał żonie swoją pensję, z której ta wydzielała mu jedynie kieszonkowe na drobne wydatki. Jeśli miał ochotę kupić sobie na przykład garnitur od Armaniego czy popełnić inną ekstrawagancję, musiał wziąć dodatkowo płatne zlecenia zwane z niemiecka arubaito. Za wizyty mężów w barach i klubach, które odwiedzają w towarzystwie kolegów z pracy, płacą firmy, dziś już jednak nie tak hojne jak w złotych czasach bubble economy. Kobiety z mizu-shōbai, prostytutki, hostessy, masażystki, które przeciętny japoński mąż może spotkać, pijąc z kolegami po pracy, ponoc nie spędzają snu z powiek przeciętnej żonie, bo nie stanowią zagrożenia dla trwałości rodziny. Oczywiście dopóty, dopóki kobiety z mizu-shōbai wiedzą, gdzie ich miejsce, a mężczyźni nie zaniedbują rodzin z ich powodu, co – jako że naruszałoby ustalony porządek – byłoby niewybaczalne. Mori porównuje tradycyjne japońskie małżeństwo do podróży samochodem, której kierunek jest dokładnie ustalony przez społeczeństwo: „Para otrzymuje wskazówki, których musi dokładnie się trzymać. Mężczyzna dostarcza samochód, jedzenie i wyposażenie. Dokonawszy tego, może usiąść w fotelu dla pasażera i zasnąć, nigdy nie odzywając się ani słowem. To kobieta prowadzi przez całą drogę niezależnie od pogody.”

Mariko i Take, para intelektualistów-kontestatorów, którzy rozwiedli się ze swymi małżonkami w imię protestu przeciw ograniczającej ich wolność formie małżeństwa po japońsku, są przykładem o wiele rzadszego w Japonii, „związku na dwa samochody”, jak powiedziałaby Mori. Mariko wróciła do swojego nazwiska (wychodząc za mąż musiała, chcąc nie chcąc, przyjąć męskie), a ich dwójka dzieci ma różne – urodzony w małżeństwie syn nosi nazwisko po ojcu, a młodsza, Ayaki, po matce. Mariko i Take mieszkają razem, oboje robią karierę akademicką, a ich codzienne życie jest – w porównaniu z życiem statystycznej japońskiej rodziny – postawione na głowie. Paradoksalnie – wśród wielu związków, jakie widziałam, ten, który Mariko i Takemu udało się zbudować w konserwatywnej Japonii, należy do najbliższych feministycznej idei relacji partnerskich. Niekonwencjonalny styl życia sprawia, że mają mnóstwo kłopotów: od sąsiedzkich szkół po odmowę wizy dla Mariko i dzieci, gdy Take dostał zagraniczny kontrakt. Kiedyś przy kolacji Mariko powiedziała mi, że japońskie społeczeństwo działa jak elitarny klub, który otacza swoich członków opieką i gwarantuje im bezpieczeństwo, pod warunkiem, że ściśle przestrzegają zasad. Mając tego świadomość, wiele buntujących się za młodą w

[povratak na sadržaj](#)

końcu idzie na kompromis. Z czasem opieka i bezpieczeństwo zapewniane przez elitarny klub zwany japońskim społeczeństwem okazują się dla nich ważniejsze niż wolność postępowania po swojemu.

Gdy wyjeżdżałam z Japonii, Naomi zaczęła się umawiać z mężczyzną poznanym dzięki o-miae. Nie zdziwiło mnie, że był wysokim i dobrze zarabiającym absolwentem Uniwersytetu Tokijskiego, bo ta nieśmiała, spokojna kobieta dobrze wiedziała, czego chce. Myślę, że Naomi poprowadzi samochód, zwany tradycyjnym małżeństwem po japońsku, stanowczo i z taką samą wprawą, z jaką lawirowała swoją toyotą po zatłoczonych tokijskich ulicach. Mam jednak nadzieję, że od czasu do czasu uda jej się zaparkować na chwilę i wrócić do świata dziewcząt z Takarazuka, w którym czuła się tak dobrze.

PRIJEVOD

Majke, žene i ljubavnice

Tada ču već najvjerojatnije imati muža i dijete – smije se Naomi kada govorim da ču se tek za dvije godine na duže vrijeme vratiti u Japan. Naomi nije zaljubljena, niti misli na nekog konkretnog muškarca, ali to u Japanu nije nužno za planiranje braka.

Japansko-američka autorica Kyoko Mori pretjeruje kada u „Polite Lies“ tvrdi da je uloga supruge jako težak posao, kojeg bi ipak svaka Japanka htjela dobiti. Polovica neudanih japanskih žena između trideset pete i četrdesete godine života odlučno se izjašnjava kako ne želete promijeniti bračno stanje, ali u toj drugoj polovici je zasigurno mnogo onih koje su ozbiljne i odlučne u namjeri da ipak nađu muža. Iz tradicionalne perspektive, oba spola su pod pritiskom što se tiče bračnoga stanja. Pobornici tradicije smatraju kako je neudana žena, ne ispunivši svoju „prirodnu“ ulogu žene i majke, iznevjerila društvena očekivanja, dok vječni neženja može imati ozbiljne teškoće prilikom promaknuća na poslu. Šefovi ga gledaju iskosa, sumnjajući kako nešto s njim zasigurno nije u redu budući da nije uspio ispuniti „obvezu“ osnivanja obitelji. Za mnoga žena kao što je Naomi, majčinstvo može biti odlučujući uvjet za sklapanje braka. Kada bi Michiko čak i htjela roditi Pinkertonovo dijete, svi bi joj savjetovali da to ne učini. Ne radi se o tome da je njen dragi bio stranac, već o tome da se u Japanu prvo sklapa brak, a tek onda rađaju djeca. Drugačiji se redoslijed – trenutno – ne predviđa, i od sto japanskih majki, samo je jedna samohrana; među razvijenim državama svijeta, najmanje izvanbračne djece rađa se upravo u Japanu. Dijete bez obitelji je u društvu koje iznad svega cijeni obitelj, osuđeno na sudbinu izopćenika. Samohranu majku se više doživljava kao sebičnu, neodgovornu i egoističnu osobu, nego kao nekoga tko je imao dovoljno hrabrosti suočiti se s mukom odgajanja djeteta, i kome bi zbog toga društvo trebalo pomoći. U Japanu se danas ni žene ni muškarci ne žure postati roditelji, broj rođenih drastično opada, a prosječna dob sklapanja braka najviša je u svijetu. Skupina „samaca parazita“, kako se u Japanu ponekad nazivaju samci, raste ali značajan dio njih (statistike pokazuju da nešto više od polovice) – takvih kao što je Naomi – u jednom trenutku započne tražiti prikladnog bračnog partnera.

U Japanu se nekada ženu stariju od dvadeset pet godina zvalo „Christmas cake“ – smatralo se da joj je prošao rok trajanja kao i blagdanskom kolaču koji je kupljen prekasno i kojeg nitko nakon određenog datuma ne želi ni probati. Posljednjih dvadesetak godina, budući da su se Japanke počele udavati s oko trideset godina, japska „stara cura“ postala je zapravo novogodišnji kolač. Naomi se, neudana s trideset pet godina, mora požuriti, pogotovo jer njeni roditelji i stariji brat sve više na nju vrše pritisak. Ako ostane neudana, taj brat će biti odgovoran za njezinu egzistenciju u starosti, a društvu koje stari tim tempom kao japońsko, već sama briga za roditelje predstavlja veliko finansijsko opterećenje. Naomin usamljenički način života, i činjenica da kao i većina japanskih samaca živi s roditeljima, otežavaju joj pronalazak odgovarajućeg partnera. Naomi radi u upravi staračkoga doma, a svoj slobodno vrijeme posvećuje Takarazuku, tako da su šanse da susretne dobrog

[povratak na sadržaj](#)

partnera ravne nuli. Oni kojih je predlagala njena bliža i daljnja obitelj nisu bili u skladu s njezinim očekivanjima, i Naomi je među tatkama koje su je nagovarale na brak stekla reputaciju preizbirljive osobe s nerealnim očekivanjima. Sve to zbog toga jer joj nisu odgovarali niti bogati polustoljetni udovac s dvoje odrasle djece, niti postariji playboy s obojanom kosom (i to bez obzira na to što je bio vlasnik restorana). Rješenje koje preostaje Naomi je miai-kekkon, tj. dogovoren brak (o-miai je ugovaranje ženidbe). U samurajskim obiteljima bio je to jedini pravilni način udavanja kćeri, a u suvremenom Japanu je miai-kekkon postao jedan od dva općeprihvaćena načina pronalaska partnera (drugi način je ren'ai-kekkon, tj. „brak iz ljubavi“). U državi u kojoj osobe suprotnog spola nemaju mnogo prilika za zajedničko druženje, a brak iz ljubavi je relativno novo otkriće, ideja o-miai nikada nije zamrla. U suprotnom, žene mojih godina koje slobodno vrijeme provode s drugim ženama u kavanama za žene, nikada ne bi imale priliku upoznati muškarce koji zajedno s drugim muškarcima posjećuju barove za muškarce. Brz ritam života, dugo radno vrijeme, sramežljivost uzrokovana spolnom segregacijom – sve to dovodi do toga da popularnost miai-kekkon u današnje vrijeme raste. „Brak je iznimno odgovorna odluka pri kojoj je dobro koristiti pomoći profesionalaca“, rekao je mladić u televizijskom programu koji sam gledala s Mariko.

Dogovoreni je brak prije služio spajanju dviju obitelji, a eventualni osjećaji mlađih nisu se uopće uzimali u obzir. Danas o-miai pomaže da se pronađu dvije osobe koje bi bez toga običaju bile osuđene na samoću. Različite statistike pokazuju kako dogovorene brakove sklapa 20-40% Japanaca, ali neki tvrde da bi taj broj mogao biti veći, jer oni koji su se upoznali preko o-miai i zaljubili se, sada smatraju – što je donekle logično – da su brak sklopili iz ljubavi, tj. ren'ai. Opće pravilo glasi da što je veća dob mladenaca u trenutku sklapanja braka, to je veća vjerojatnost da se radi o učinku o-miai. Postoji nekoliko načina dogovaranja braka. Zainteresirana obitelj – na primjer Naomini roditelji – dogovara se s obiteljima sličnoga statusa koje imaju sinove za ženidbu. Izmjenjuju životopise, fotografije, rodne listove; raspravljaju o manama i vrlinama kandidata. Kada se obje strane slože da si djevojka i momak odgovaraju, dolazi vrijeme za prvi spoj te se mlađi, kojima je neugodno do besvijesti, sastaju u pratnji svojih obitelji. Između obitelji obično posreduje svodilja (ili, navodno rijedje, svodnik), koja će u slučaju sklapanja braka biti obilno nagrađena za učinjenu uslugu. Prvi susret odvija se u njenoj prisutnosti, a u skladu s dobrim manirima, spoj bi se trebao organizirati u restoranu nekog elegantnog hotela. Na zajedničkom ručku, obitelji si međusobno govore o vrlinama svoje djece, dok se sam par trudi ne umrijeti od srama. „Motonori je šefov miljenik“ – hvali sina gospodin Sato. „Iduće će godine dobiti promaknuće u voditelja odjela prodaje“. „Naša Eriko ima tako osjećajno srce“ – prihvata gospoda Yamamura i nabraja vrline kćerke, koja nije samo izvrsna domaćica i umjetnica ikebane, već i lijepo pjeva te igra tenis.

Ako se mladi svide jedan drugome, tada je odluka na njima i mogu se dogоворити да se – sada već bez pratnje – pokušaju pobliže upoznati na randevu u kavanama, parkovima, „hotelima ljubavi“. Ako su djevojka i momak zadovoljni s izborom kojeg je za njih učinila svodilja, sklapaju brak već nakon nekoliko mjeseci. Ako ta tradicionalna metoda dogovaranja braka zakaže, jer je djevojka na primjer – tako kao Naomi – prestara i preizbirljiva, onda se ona može javiti nekoj od prestižnih agencija koje se bave o-miai. Takve se tvrtke reklamiraju nudeći samo ozbiljne kandidate s dobrom profesijom i besprijeckornim podrijetlom; neke se bave isključivo biznismenima, a druge liječnicima i odvjetnicima, naglašavajući kako su jako detaljno proučili podrijetlo svih kandidata, te odlučno isključuju mogućnost da budući suprug/supruga pripada burakuminu, najnižoj kasti japanskih „nedodirljivih“ u društvenoj hijerarhiji. Najduži upisni formular se navodno sastoji od više od sedamsto pitanja, na koje kandidat mora detaljno odgovoriti. Zahvaljujući detaljnim odgovorima, kompjuterska svodilja za zainteresiranu djevojku slaže listu kandidata koji njoj najviše odgovaraju. Iz uredskih dosjea može se čak saznati koju krvnu grupu imaju kandidati za supružnike, što je, iz nekog razloga, za mnoga Japanaca važan kriterij pri odabiru partnera. U Japanu živi više muškaraca nego žena i oni su ti koji

[povratak na sadržaj](#)

imaju zbilja ozbiljan problem; dio njih se čak odlučuje na žene „uvezene“ iz jugoistočne Azije ili, rjeđe, iz siromašnih država bivšeg Sovjetskog Saveza. Neženje iz japanskih sela očajavaju jer djevojke – ravnodušne na seosku draž koju donosi brak s farmerom – bježe u gradove u potrazi za boljim životom. Zbog toga japanske „stare cure“ mogu birati.

„Brak iz ljubavi je možda suvremeniji,“ govori Naomi, „ali i riskantniji. Na Zapadu puno pažnje posvećujete ljubavi, a onda ljubav prođe i razvodite se kako biste tražili iduću. Nije li bolje odmah izabrati nekoga tko odgovara i ne nadati se čudu?“

Kakvoga kandidata traži Naomi? „Apsolventa na dobrom Sveučilištu, visokog rasta i istih takvih prihoda“ – zvuči njen odgovor, za kojeg je teško reći da nema smisla. Također bi bilo bolje kada on ne bi bio jedini ili najstariji sin jer bi tada Naomi morala preuzeti teret brige za njegove roditelje u starosti, i zasigurno bi ona tada morala pozivati suprugovu rodbinu na slavlje japanskih blagdana. Kada bi Naomi odgodila odluku o braku na još nekoliko godina, za takav stari „novogodišnji kolač“ bi jedino postariji udovac s odraslim djecom bio dostižan kandidat. Šanse za dobrog kandidata su ipak velike, jer bez obzira na njenu „poodmaklu“ dob, privlačna i ljudka Naomi posjeduje vrline vrijedne svake pohvale. Ako sklopi ugovoreni, fiktivni brak koji će prije biti temeljen na dobroj i statusnoj prikladnosti, nego na velikoj strasti, Naomi sa svojim mužem neće provoditi puno vremena. Odlučna je u tome da napusti posao u staračkom domu i potpuno se posveti domaćinstvu. Nakon raskošnog vjenčanja, mladi bračni par će odletjeti na medeni mjesec na Havaje, Fidži ili Guam, a nakon toga će se svatko posvetiti svojim poslovima; muž poslu u tvrtci, a Naomi kućnim obvezama – te uskoro – odgajanjem djeteta; postat će okusan, ili doslovno – „osoba unutar doma“. Želja da postane majka je za Naomi glavni razlog zbog kojeg je odlučila napustiti ugodan život „samca parazita“ i podrediti se načelu „prvo muž, a zatim dijete“. Sociološka istraživanja pokazuju kako je za prosječnu Japanku odnos s djetetom najvažniji od svih obiteljskih odnosa.

Prosječna japanska supruga u kući ima apsolutnu vlast jer je muškarac većinu vremena, sve do odlaska u mirovinu, jednostavno negdje drugdje. Putovanje na posao, dugi, dugi sati provedeni na poslu i običaj provođenja vremena s kolegama nakon posla – zbog svega toga, supružnici se mimoilaze i čini se kao da vode zasebne živote. „Muž treba biti zdrav i odsutan,“ šale se Japanke, a muža umirovljenika od milja nazivaju „glomaznim otpadom“, što u Japanu dobiva i dodatno značenje zbog jako komplikiranog sustava recikliranja otpada, zbog kojega se i teško, i skupo, rješiti takvog materijalnog, „glomaznog otpada“, poput starog hladnjaka ili perilice za rublje. Muž, koji je nakon tridesetak godina provedenih na poslu odjednom cijeli dan kod kuće, predstavlja dosta veliki problem za ženu, koja se do tad odlično snalazila sama. U Japanu je relativno visoki postotak parova koji se razvode u poodmakloj životnoj dobi jer ispada da se ljudi, koji su se nekoliko desetaka godina mimoilazili, ne mogu međusobno podnijeti sada kada moraju cijelo vrijeme provoditi zajedno. Zahtjev za razvod braka češće podnose žene – njihova prosječna životna dob je najviša u svijetu i one nemaju namjeru provesti sljedećih par desetaka godina u društvu nekoga tko im se čak ni ne sviđa. Na početku mog boravka u Japanu, začuđena metežom na kampusu u kasnim noćnim satima, mislila sam da su se moji kolege iznimno zadržali u uredu zbog nekih neuobičajenih, a meni nepoznatih događaja, ali ubrzo se ispostavilo da je to njihov svakodnevni običaj. Razumijem da u tvrtkama posao izgleda drugačije, ali i dalje nisam otkrila što humanist Satoru radi u uredu do kasno u noć. Možda je na fakultetu imao veću sobu i bolju klimatizaciju, a možda u Japanu jednostavno priliči sjediti na poslu što je duže moguće. Po danu sam, u trgovačkim centrima, parkovima i na igralištima, vidala gotovo isključivo žene, djecu i starce. Kada se Naomi uda za „visokog i bogatog apsolventa dobrog sveučilišta“, ograničit će svoje posjete kazalištu Takarazuka i pridružiti se ozbiljnim gospođama iz svoga susjedstva. Muža će viđati ujutro (ako ustane kako bi mu napravila doručak) i navečer (ako postane dobra japanska supruga koja čeka supruga s večerom i kupkom – a navodno većina žena i dalje tako čeka). A možda se ipak, što joj želim, jednostavno zaljubi u kandidata kojeg će upoznati preko o-mia. Smatra se da žene stoje iza nevjerojatnog uspjeha Japana nakon Drugog

[povratak na sadržaj](#)

prijevodi | 35

svjetskog rata. Iako se za ženu razgovorno koristi pojам „glupa žena“, japanska je žena od šezdesetih godina 20. st. na svojim leđima imala daleko veću odgovornost nego prosječna domaćica iz Cincinnati ili Wałbrzycha. Japanska je žena u šezdesetima postala odgovorna za sve odluke vezane za kuću i financije. Japanski muž, dakle, ne bi, kao naš macho Kowalski, rekao: „Moja Basieńka izabire, a ja plaćam“ jer novac koji on zaradi ne pripada njemu, već obitelji. U mnogim je obiteljima u poslijeratnim godinama postalo uobičajeno da muž svoju plaću predaje ženi, od koje mu ona zatim izdvaja samo džeparac za sitne izdatke. Ako bi si muž, primjerice, želio kupiti Armaniјeve odijelo ili napraviti nešto drugo tako ekstravagantno, morao bi dodatno uzeti plaćeni prekovremeni rad, zvan prema njemačkome „arubaito“. Za posjete muževa barovima i klubovima, gdje odlaze u društvo kolega s posla, plaćaju tvrtke, koje danas više ipak nisu toliko velikodušne kao u zlatno doba bubble ekonomije. Žene iz mizu-shōbai, prostitutke, hostese, maserke koje prosječni japanski muž može sresti pijući s kolegama nakon posla, navodno ne tjeraju san s očiju prosječne supruge jer ne predstavljaju prijetnju stabilnosti obitelji - sve dok žene iz mizu-shōbai znaju gdje im je mjesto, a muževi zbog njih ne zapostavljaju obitelji. To bi bilo neoprostivo jer bi narušavalo ustaljeni poredak. Mori tradicionalni japanski brak uspoređuje s putovanjem automobilom, čiji je smjer društvo točno odredilo: „Par dobiva upute koje mora pažljivo slijediti. Muškarac nabavlja automobil, hranu i opremu. Napravivši to, može sjesti na suvozačevo mjesto i zaspati te se više ni ne oglasiti. Žena je ta koja cijelim putem upravlja automobilom, bez obzira na vremenske prilike.“

Mariko i Take, par intelektualaca-buntovnika koji su se razveli u ime protesta protiv japanske forme braka koja im ograničava slobodu, primjer su veze koja je mnogo rjeđa u Japanu, „veze u dva automobila“, kao što bi to sročila Mori. Mariko je ponovno uzela svoje djevojačko prezime (udavši se, morala je, htjela ne htjela, uzeti muževu prezime), a njihovo dvoje djece imaju različita prezimena – sin koji se rodio u braku nosi očevo, a mlađa Ayaki majčino prezime. Mariko i Take žive zajedno, oboje izgrađuju akademske karijere, a njihov je svakodnevni život – u usporedbi sa životom prosječne japanske obitelji – izokrenut naglavačke. Paradoksalno, od mnogo veza koje sam vidjela, veza koju su Mariko i Take uspjeli izgraditi u konzervativnom Japanu, najbliža je feminističkoj ideji partnerskih odnosa. Zbog tog nekonvencionalnog stila života oboje imaju mnogo problema: od šikaniranja susjeda do odbijanja vize Mariko i djeci kada je Take dobio posao u inozemstvu. Jednom mi je za večerom Mariko rekla kako japansko društvo funkcioniра kao elitni klub, koji svoje članove štiti i jamči im sigurnost, pod uvjetom da se oni strogo pridržavaju pravila. Imajući to na umu, mnogo onih koji su se kao mladi tome protivili, na kraju pristaju na kompromis. S vremenom se ispostavlja da su zaštita i sigurnost, koje im jamči elitni klub zvan japansko društvo, za njih važniji nego sloboda djelovanja po vlastitom nahođenju.

Kada sam odlazila iz Japana, Naomi je počela izlaziti s muškarcem kojeg je upoznala preko o-miai. Budući da je ta plaha, mirna žena dobro znala što želi, nije me iznenadilo što je on bio visok i dobrostojeći apsolvent Tokijskog Sveučilišta. Mislim da će Naomi upravljati automobilom zvanim japanski tradicionalni brak odlučno i s jednakom vještinom s kojom je manevrirala svojom Toyotom po krcatim tokijskim ulicama. Međutim, nadam se da će Naomi ipak s vremenom na vrijeme uspjeti na trenutak parkirati taj automobil i vratiti se u svijet djevojaka iz Takarazuka u kojem se tako dobro osjećala.

[povratak na sadržaj](#)

Dubravko Jelačić Bužimski – Najradosniji performans iz vremena komunizma (ulomak)

Dubravko Jelačić Bužimski:
NAJRADOSENJI PERFORMANS IZ VREMENA
KOMUNIZMA
(ulomak)

Razgovaralo se o Hawksu. Američkom redatelju Howardu Hawksu.

Sva su pića bila na stolu, stolice poredane ukrug i društvo u živom razgovoru kad je netko spomenuo film *Lice s ožiljkom*. Svi su manje-više znali za taj Hawksov film iz tridesetih godina, i da je to priča o životnom putu gangsterskog *bossa*, u kojem glavnu ulogu igra Paul Muni. Neki su znali da je to istovremeno bila i aluzija na ondašnjeg najvećeg mafijaša i kriminalca, Ala Caponea, no Vladislav je znao da je Hawks snimio Trentov posljednji slučaj prije, a Danas živimo neposredno nakon Lica s ožiljkom. Znao je i za sve Hawksove avijatičarske filmove, od kojih mu je najdraži bio *Samo andeli imaju krila*, koje je veliki redatelj snimio iz poštovanja prema osobnom sudjelovanju u avijaciji tijekom Prvoga svjetskog rata. Nije mu bio stran ni takav kuriozitet da je kao scenarist s Hawksom radio i jedan od najvećih američkih pisaca – William Faulkner.

Ozarena lica pričao je o screwball-komedijama, koje je držao značajnim dijelom Hawksova opusa, naročito film *Njegova djevojka Petko*. Majmunška posla i Muškarci više vole plavuše nije volio samo zbog režiserskog posla. Nešto je za to zaslужna bila i zanosna Marilyn Monroe. O *Naredniku Yorku* imao je dobro mišljenje jer je tamo igrao njemu osobito drag glumac Gary Cooper.

Kada je govorio o Dubokom snu, bio je to ujedno mali esej o piscu Raymondu

Dubravko Jelačić Bužimski:
NEJRADOSTNĚJŠÍ PERFORMANS
Z OBDOBÍ KOMUNISMU
(úryvek)

Mluvilo se o Hawksovi. O americkém režisérovi Howardu Hawksovi.

Pití bylo na stole, židle uspořádané do kruhu a společnost v živém rozhovoru, když někdo zmínil film *Zjizvená tvář*. Víceméně všichni znali jeden z prvních Hawksových filmů z 30. let o životě mafiánského bosse, kterého si zahrál Paul Muni. Někteří rovněž věděli, že námět filmu byla jakási aluze na tehdy největšího mafiána a gangstera, Al Caponea, ale Vladislav znal i to, že těsně před *Zjizvenou tváří* natočil Hawks Trentův poslední případ a těsně po ní žijeme dnes. Znal i všechny jeho filmy s leteckou tématikou, z nichž měl nejradošejí *Jen andělé mají křídla*, který sám velký Hawks natočil z úcty k osobní účasti v první světové válce, ve které sloužil jako pilot. Vladislavovi nebyla cizí ani taková kuriozita, že s Hawksem spolupracoval jeden z největších amerických literátů – William Faulkner.

Nadšeně vyprávěl o screwball komediích, které považoval za důležitou součást Hawksovy tvorby, především film *Jeho dívka Pátek*. Omlazovací prostředek a Páni mají radši blondýnky miloval nejen kvůli režisérovu umu. Svou roli v tom hrála i půvabná Marilyn Monroe. Za dobrý film považoval i *Četaře Yorka*, neboť v něm měl hlavní roli jeho obzvlášť oblíbený herec Gary Cooper.

Vyprávění o Hlubokém spánku bylo zároveň i malým esejem o spisovateli Raymondu Chandlerovi a jeho cynickém detektivu

Jakub Fabian
kuba.fabi@seznam.cz

[povratak na sadržaj](#)

Chandleru i njegovu ciničnom detektivu Philipu Marloweu koji je svoju tjeskobu liječio klasičnom glazbom.

No kad se spomenuo Rio Bravo, oči su mu zasvjetile i tad ste mogli uživati u razgovoru. Smatrao je da je to jedan od najboljih vesterna svih vremena. Sve što je Hawksa krasilo kao redatelja, sva njegova uvjerenja, tvrda, realistična, ponekad i absurdna dimenzija WASP-svjetonazora, sve je to bilo ugrađeno u taj film.

- Nema prenemaganja, - divio se Vladek svom omiljenom režiseru – nema pretencioznog fuflanja, ni metafizičkih mudroserija. Sve je s mjerom, ukusom i duboko proživljenim stanjem u tom realističnom viđenju svijeta. I znate što je najveća vrijednost tog gospodina? – gotovo je zaprijetio kažprstom. – To što on režira tako da to uopće ne primjećujete. Ništa nije nametnuto, sve proizlazi iz same radnje, a ipak je sve tu. -A u ostalim njegovim vesternima? – upitao je netko od prisutnih.

- I u ostalima. Rio Lobo i El Dorado su sjajni filmovi, ali Rio Bravo je najveći!

Za stolom je sjedio i Veliki Performer. Za razliku od stalnih gostiju, on je dolazio povremeno. Bio je nepredvidljiv, čudljiv i prilično isključiv čovjek, ali je i njegov život pripadao filmu. I on je znao da film *Tajna Indijanke* ili *The Big Sky* pripada ciklusu Hawksovih vesterna i da su samo kroz vizuru tog režisera i diplomiranog inženjera strojarstva Indijanci prikazani kao plemenita ljudska bića. Nije mu se bilo teško sjetiti filmskog imena rančera kojeg igra John Wayne u Crvenoj rijeci, i da se Matthew Garth zove mladić kojeg igra Montgomery Clift. Bio je u stanju rekonstruirati kadrove žestoke tučnjave između njih dvojice zbog

Philipu Marloweovi, který svou úzkost léčil pomocí klasické hudby.

Ovšem teprve při zmínce o filmu Rio Bravo se Vladkovi okamžitě rozzářily oči a rozpozadal se ještě více. Považoval ho za jeden z nejlepších westernů všech dob. Vše, co Hawkse zdobil jako režiséra, všechna jeho přesvědčení, neúprosné, realistické, občas i absurdní rozměry světonázoru WASP, vše bylo do toho filmu zakomponováno.

- Není tam žádná přetvářka - obdivoval Vladek svého oblíbeného režiséra, - není to snobské ani plné metafyzického mudrování. Vše je v mezích, vkusné a s hluboce prožitým stavem v tom realistickém náhledu na svět. A víte, co je na Hawksovi nejlepší? - skoro až pohrozil ukazováčkem. - To, jakým způsobem režíruje. že to kolikrát ani nepostřehnete. Nic není nucené, všechno vychází ze samotného děje, a přesto to má vše, co má mít.

- A co v jeho dalších westernech? - zeptal se někdo z přítomných. – V těch taky. Rio Lobo i El Dorado jsou skvělé filmy, ale Rio Bravo je jen jeden!

Za stolem seděl i Veliký Performer. Na rozdíl od ostatních hostů sem chodíval jen občas. Byl to nepředvídatelný, náladový a svým způsobem mimořádný člověk, avšak i jeho život byl spjatý s filmem. I on věděl, že film Tajemství Indiánky, známý též jako Vysoké nebe patří k souboru Hawksových westernů a že jsou jen pohledem tohoto režiséra a zároveň vystudovaného strojního inženýra Indiáni ukázáni jako ušlechtilé lidské bytosti. Pamatoval si rovněž filmové jméno rančera v Červené řece, kterého hraje John Wayne, a že Montgomery Clift hraje mladíka jménem Matthew Garth. Byl dokonce schopen rekonstruovat záběry nelítostné bitky mezi

zaljubljenosti u istu ženu, koju je igrala Joanne Dru. Smatrao je da se o nekom filmu ne smije razgovarati ako ga niste gledali barem pet-šest puta. Mnoge je Hawksove filmove znao napamet. No nije znao da je veliki mag režije umro od posljedica bizarnog događaja. Pao je s drveta na koje se popeo. To je znao samo Vladek.

U jednom trenutku Veliki se Performer uključio u razgovor.

- A *Hatari*? Niste ga spomenuli. – pitao je kratko.

- Divan film! – bio je još kraći Vladek.

I to je bilo sve. Ujedno i kraj njihova razgovora. Veliki Performer znao je biti naporan. Naglo je ustao od stola kao da mu se glava napunila helijem, glasno i radosno se nasmijao, i svojim velikim tijelom odlelujao iz kavane Corso.

Nije nas to zbulilo. Čak ga nismo ispratili pogledom jer je slijedio mali prikaz o tom Hawksovom afričkom filmu punom divnih proturječnosti, koji je Vladek počeo upitom: - Znate li uopće što znači *hatari*?

Nitko nije znao.

- To na svahiliju znači »opasnost«...

***

Top na Griču označio je podne kad je Veliki Performer provirio glavom iz jedne ulične veže u Ilici, svega stotinjak metara od glavnog gradskog trga, i učinio prvi korak. Iako je bio kasnojesenski dan, još je uvijek bilo ugodno vrijeme, sa škrtim tracima sunca koji su obasjavali oronulu fasadu kuće iz koje je izišao. Glava mu je bila obrijana, sjajila se, bez ijedne dlake na tjemenu, nalik na gigantsko jaje premazano uljem. Pažljivo je promotrio ulicu najprije s lijeve, a zatim s desne strane. U to doba dana glavnom

těmito dvěma kvůli lásce k té samé ženě, kterou si zahrála Joanne Dru. Byl rovněž toho názoru, že byste o nějakém filmu neměli konverzovat, pokud jste ho neviděli minimálně pětkrát či šestkrát. Plno Hawksových filmů znal z paměti. Co však neznal, bylo to, že tento režisérský mág umřel na následky jedné bizarní události. Spadl ze stromu, na který předtím vyšplhal. To věděl jen Vladek.

V jednom momentě se Veliký Performer vmísil do debaty. - A *Hatari*? O tom jste se nezmínili. - zeptal se krátce.

- Krásný film! - byl ještě stručnější Vladek.

A to bylo všechno. Začátek a zároveň i konec jejich rozhovoru. S Velikým Performerem bývalo těžké pořízení. Tentokrát se však náhle zvednul od stolu a jako kdyby se mu hlava naplnila héliem, hlasitě a radostně se zasmál a jeho mohutná postava se odkymácela z kavárny Corso.

Nepřekvapilo nás to. Dokonce jsme se za ním ani neotočili, neboť následovalo krátké poučení o zmíněném Hawksově africkém filmu plném krásných protikladů, které Vladek začal otázkou: - Víte vůbec, co znamená *hatari*? Nevěděl to nikdo. - To ve svahilštině znamená nebezpečí...“

***

Výstrel z děla na Griči právě oznámil poledne, když Veliký Performer vykouknul z jednoho průchodu na Ilici, vzdáleném na sto metrů od hlavního náměstí a dal se do kroku. Ačkoliv již pokročil podzim, pořád bylo příjemné počasí, které doprovázely občasné paprsky slunce, ozařující omšelou fasádu domu, ze kterého vyšel. Jeho oholená hlava bez jednoho jediného chloupku se leskla a připomínala obrovské vejce pomazané olejem. Pozorně si prohlédl ulici, nejprve zleva, poté zprava. Hlavní ulice

arterijom grada jednostavno je ključalo. Ljudi su žurili obama smjerovima, tramvaji klizili ili treštali s obzirom na stanje šina i sve je bilo ispunjeno koracima i kakofonijom glasova.

Dućani, kafići, restorani, trgovine sportskom opremom, tehničkim priborom, trgovine odjećom i obućom, knjižare, samoposluživanja, pekarnice, slastičarnice, nekoliko banaka i brojni uredi... Sve je bilo u pogonu.

Veliki Performer zakoračio je na pločnik. Još uvijek je oprezno okretao glavu poput zalutale životinje koja njuška zrak pred opasnošću koja joj prijeti. Stupio je zatim na kolnik kojim je bio zabranjen promet za osobna vozila, i između tramvajskih šina laganim korakom krenuo prema centru. Veliki Performer nosio je svoje ime u skladu sa svojim stasom. Visok, krupan, mišićavih ruku i čvrstih nogu, s obrijanom bliještećom glavom poput mramorne kugle na širokim ramenima. Da je još kojim slučajem bio rog na njegovu čelu, netko bi mogao pomisliti da su čuvari zaboravili zatvoriti vrata na kavezu jedinog nosoroga u zoološkom vrtu. Hodao je polako, odmjerena koraka, spuštenih ruku niz tijelo.

I ništa ne bi bilo neobično da Veliki Performer nije bio gol.

Gol golcat, bez ijednog odjevnog predmeta, koračao je izlažući svoje intimne dijelove tijela sve slabijem suncu i pogledima prolaznika.

Najprije je reagirala neka debela gospođa srednjih godina, crvena lica i loše obojene kose (svijetložuti pramenovi bili su joj izmiješani s crnim korijenom na tjemenu). - Jesus Marija! – glasno je uzviknula i onda sve tiše ponavljala samo te dvije riječi sve dok joj nisu zamrle na otvorenim ustima.

Čovjek, prvi pored kojeg je Veliki Performer prošao izišavši iz kućne veže, nije

vedoucí do centra pulsovala v tuto denní dobu pod náporem lidí jako skutečná tepna. Všichni pospíchali sem a tam, tramvaje bud' klouzly nebo rámusily v závislosti na stavu kolejí, a to vše se míšilo s kroky pěších a kakofonií jejich hlasů.

Krámky, kavárny, restaurace, obchody se sportovním zbožím, matematickými pomůckami, s oblečením i obuví, knihovny, samoobsluhy, pekárny, cukrárny, některé banky a většina úřadů... Všude se pracovalo.

Veliký Performer vykročil na chodník. Ještě stále opatrně nakláněl hlavu doleva a doprava jako zatoulané zvíře, které ve vzduchu cítí hrozící nebezpečí. Vstoupil na silnici, na kterou byl zakázán vjezd motorovým vozidlům a mezi tramvajovými kolejemi se vydal pomalým krokem do centra. Jméno měl skutečně trefné. Vysoký, statný, svalnatý, se silnými nohami a oholenou zářící hlavou jako mramorovou koulí, posazenou mezi širokými rameny. Kdyby měl ještě na čele roh, leckdo by si mohl pomyslet, že zřízenci ze zoologické zahrady zapomněli zavřít klec jediného nosorožce v zahradě. Kráčel pomalu, rozvážně, s rukama svěšenýma podél těla.

Nebylo by na tom nic zvláštního, kdyby Veliký Performer nebyl nahý.

Dočista nahý, bez jednoho jediného kousku oblečení, kráčel ulicí, dávající přitom na odiv intimní partie svého těla slábnoucím paprskům slunce a pohledům chodců. Jako první zareagovala nějaká tlustá žena ve středních letech, s červenými tvářemi a špatněobarvenými vlasy (nažloutlé prameny se jí míslily s černými kořínky na temeni).

rekao ništa. Dapače, nije se više ni pomakao. Nakrcan pletenim torbama iz kojih je virilo voće i povrće ostao je skamenjen poput nekog od brojnih dvorjana iz one lijepo bajke o Trnoružici. Nije ga omelo ni to što ga prolaznici, očito zbumjeni istim prizorom, guraju ramenima i udaraju koljenima u njegove torbe s namirnicama koje je teglio kući s tržnice. Stajao je kao da u daljini vidi obećavajući dolazak princa koji će ga možda samo malo dotaknuti ustima, prije nego se nagnе nad usnulu ljepoticu i spoji usta s njezinima da je probudi iz stogodišnjeg sna. Nije ga prenula ni strašna škripa kočnica čeličnih kotača tramvaja koji se počeo zaustavljati pored njega. I onda se cijela grdosija puna ljudi zaustavila. Vozač tramvaja očito nije mogao odoljeti izazovu golog šetača kojeg je upravo mimošao vozeći iz pravca glavnog gradskog trga. Automatski je pritisnuo kočnicu. No s druge strane, na šinama koje su vijugale prema centru, začula se ista škripa, cijuk, struganje, onaj tako neugodan zvuk kad metal struže o metal i frcaju iskre. Dva su tramvaja u različitim smjerovima sada stajala iako su bili prilično udaljeni od stanica, a putnici su se zaljuljali naprijed-nazad, nalik na vlati trave u bistrim plićacima brdskih rijeka. To leljanje u tramvaju podsjećalo je na one nepodnošljive slow motion kadrove koji žele zadiviti svojom pretencioznom vizualnošću u slabim filmovima. Samo su se umjesto vlati trava ljljale glave putnika, a tramvaji su izgledali kao dva golema akvarija na kotačima. Svi su bili zatečeni neobičnim prizorom koji je poremetio uobičajeni i svakodnevni ritam grada. Čovjek sjajećeg, obrijanog tjemena privukao je njihove poglede jer je upravo podizao svoje dugačke ruke iznad glave i potom glasno povikao: - Zagreb, volim te!

- Jéžíšmarjá! - hlasitě vykřikla a poté stále tišeji a tišeji opakovala, dokud se jí to slovo jako ozvěna neztratilo v otevřených ústech. První člověk, kolem kterého Veliký Performer prošel poté, co vyšel z domovního průchodu, neřekl nic. Dokonce se už ani nepohnul. Obtěžkán síťovkami plnými ovoce a zeleniny zůstal stát jako zkamenělý, jako jeden z těch dvořanů z pohádky o Šípkové Růžence. Nevadilo mu ani to, že si přes něj kolemjdoucí, zaskočení stejným výjevem, razí cestu a rameny a koleny všelijak vrážejí do něj i do jeho tašek s nákupem, které vláčel domů z trhu. Stál tam, jako kdyby v dali viděl spásu v podobě prince na bílému koni, který předtím než z dlouhého spánku probudí krásnou princeznu, letmo políbí i jeho. Z nekonečného snění ho nevytrhlo ani skřípění ocelových kol tramvaje, která vedle něj brzdila. Po chvíli se celé monstrum plné lidí přeci jen zastavilo. Řidič tramvaje očividně nemohl odolat té pouliční výzvě v podobě nahého chodce, se kterým se právě minul, když jel ze směru hlavního náměstí, a tak automaticky stiskl brzdu. Na trati, která vedla opačným směrem, se v momentě rozezněly stejně nepříjemné zvuky skřípění, škrábání, rezání. Takové, jako když se o sebe třou dva kovové předměty a létají jiskry. Obě tramvaje se zastavily, ačkoliv byly dost daleko od svých zastávek a cestující se nakláněli dopředu, dozadu, jako stébla trávy na pramenech horských řek. Celé to připomínalo ty nesnesitelné zpomalené záběry v špatných filmech, které chtějí svou pompézní vizualitou u diváka vzbudit zájem. Jenom se místo stébel trávy pohupovaly hlavy cestujících a tramvaje vypadaly jako dvě obrovská pojízdná akvária. Všichni byli zaskočeni tím zvláštním představením,

které narušilo každodenní zaběhlý koloběh událostí ve městě. Pohledy všech přítomných se vpíjely do člověka s oholenou a do dálí svítící hlavou, který v tom okamžiku zvedl své dlouhé ruce nad hlavu a nahlas zakřičel: - Záhřebe, miluji Tě!

Ivana Dobrakovová – Tik

Ivana Dobrakovová – završila je prevoditeljski smjer engleskog i francuskog jezika na Filozofskom fakultetu Univerzity Komenského u Bratislavi. Debitirala je 2009. godine zbirkom kratkih priča *Prvá smrť v rodine*. Njezin prvi roman izašao je 2010. godine pod nazivom *Bellevue*, a u 2013. godini još jedna zborka priča *Toxo*. Trenutno radi kao slobodna prevoditeljica francuskoga i talijanskoga jezika i živi u Italiji.

Katarina Šviglin
katarinasviglin91@hotmail.com

Ked' sa prebudím z trhaného, nepokojného spánku, ked' otvorím oči do prítmia, mám nejasný pocit, že niečo nie je v poriadku, takpovediac na svojom mieste, ležím vystrety a hľadím na stmavnutý plafón, ležím a v momente, keď sa pohnem, zacítim tupý tlak na hlave, kúsok za spánkami, akoby ma niekto t'ahal za vlasy, posadím sa na posteli a v tej chvíli mnou prejde bodavá bolest', obrátim sa a zbadám Martu, spiacu Martu, svoju ženu, ktorá v zaťatej pästi zviera chumáč mojich sivých vlasov.

Poviem si, to nič nie je, Marta mala asi opäť nočnú moru a nevedomky sa zachytila mojich vlasov ako záchranného kolesa, vlastne sa nič nestalo, v duchu zopakujem, prejdem zo spálne do kúpeľne, zasvetim ostré svetlo, ktoré sa mi hned zareže do vodnatých očí, popamäti nahmatám pohár so zubnou protézou a, samozrejme, špeciálne lepidlo na d'asná, niekoľko nacvičených pohybov a som opäť človek, ako sa sluší a patrí, zacvakám zubami, aby som sa uistil, že protéza dobre drží, a v kuchyni postavím vodu na kávu, Marta sa už iste každú chvíľu zobudí, zobudí sa a začudovane sa pozrie na chumáč vlasov, ktorý zviera v pravej ruke.

Ale ked' Marta o pol hodiny naozaj vstane a v čipkovanej nočnej košeli vojde do kuchyne, v ruke už nezviera chumáč vlasov – asi ostal ležať niekde na posteli –, mlčky si sadne za stôl a zdvihne k perám šálku kávy, čo som jej uvaril, a až vtedy zbadám, že sa jej nekontrovoteľne trasú ruky, že v nich ledva udrží šálku, že cez okraje jej tečie na prsty horúci nápoj, a v tej chvíli sa úprimne prelaknem, Marta, preboha, čo je to s tebou?

Ale Marta mlčí a tvári sa rovnako prestrašene ako ja, nevie, čo sa s ňou za noc porobilo, včera večer si ľahla spať celkom v poriadku a dnes sa zobudila s touto triaškou, s týmto tikom, položí obe ruky na stôl a mľčky sa na ne dívame, ako sa chvejú, ako sa jednotlivé prsty nebadateľne pohybujú, akoby stláčali klávesy neviditeľnej klávesnice, a z času na čas sa obe ruky zatnú v päst', nechce sa mi veriť, že to všetko sa deje bez jej pričinenia, bez jej súhlasu a hovorím si, hoci len v duchu, že keď začne telo ovládať človeka, je to už naozaj koniec.

Marta povie, akoby si chcela dodat' odvahy, že tik predsa nie je nič trvalé, dokonca ani nové, mala už aj iné tiky vo svojom živote, napríklad ten v oku, ktorý ju trápil tesne pred štátnicami z francúzštiny, už to bude dobrých päťdesiat rokov, ale ona si doteraz pamäta, ako si vtedy hovorila, keď sa postavím pred profesorský zbor, keď budem opisovať pojem času u Prousta, keď budem hovoriť, ach, Albertine, ach, koláčiky madeleine, ach, kvitnúce dievčatá a potlačovaná homosexualita, všetky tie oči upreté na mňa, na moje pravé oko, ktorým bude v pravidelných intervaloch nekontrolovatelne škľbať, a predsa, dva dni pred štátnicami tik úplne zmizol, neostalo po ňom ani stopy, a tak je celkom prirodzené domnievať sa, že aj tento tik po nejakom čase odznie, že odíde, ako prišiel, nečakane a náhle.

[povratak na sadržaj](#)

Nechcem Martu zbytočne znepokojovať, a tak len mlčky pritakávam a fascinované hľadím na jej pohyblivé prsty a kŕčovito sa stiahujúce zápästia, na jej túlavé, nepokojné ruky, až ich v jednom momente stiahne zo stola a skryje za chrbát, pozeráš sa na mňa, akoby som bola exponát v zoo, vyčítavo mi povie a na zvyšok dopoludnia sa zavrie v spálni, akoby snáď dúfala či verila, že do obedu jej to prejde, že to stačí nechat' nejakú chvíľu odležať, len si odpočiňte, ručičky moje, ved' ste sa už napracovali v živote dosť, čo je aj svätá pravda, Marta pracovala rukami celý život, ako prekladateľka klepala na písacom stroji a neskôr na počítači, celé dni zavretá vo svojej pracovni, odkiaľ sa len z času na čas ozývali pridusené nadávky, keď si lámalá hlavu nad nejakým nepreložiteľným problémom, alebo aj nadšený výkrik, keď sa jej predsa len podarilo nájsť riešenie.

Celé doobedie si čítam v pracovni, a keď okolo jedenastej nakuknem do kuchyne, zbadám Martu, ako stojí pri linke a trápi sa s krájaním mäsa, nožom zovretým v pästi nebezpečne šibrinkuje vo vzduchu a aj mäso, ktoré pridržiava druhou rukou na doske, sa nebadateľne chveje, natriasa, celkom akoby bolo živé, ešte aj krv z neho tečie, mäso, ktoré sa bráni, ktoré chce uniknúť ostriu noža, zdvihne sa mi žalúdok, nemôžem sa na to pozerat', a tak prejdem cez kuchyňu a zmierlivo položím Marte ruku na plece, nechaj tak, ja ti s tým pomôžem, a zatiaľ čo krájam mäso na pravidelné plátky – Marta skleslo sedí za kuchynským stolom –, hlavou mi víria rôzne nutkavé myšlienky, ktoré nedokážem potlačiť, pred očami sa mi vynárajú scény ako z hororového filmu, odseknuté ruky, ktoré sa naďalej pohybujú, ruky s vlastnou vôľou, s vlastným rozumom, nemôžem sa tej predstavy zbaviť, odseknuté Martine ruky, ktoré lozia po kobercoch, skúmajú nás byt, zúfalo hľadajú svoju majiteľku.

V tú noc mám problém zaspáť, vždy keď sa mi to na okamih podarí, prebudia ma Martine ruky, ktoré sa nie a nie upokojíť, Martine neposlušné ruky, ktorými v spánku myksľuje snáď s ešte väčšou vervou ako cez deň, nadvihujú perinu, búchajú ma do boku, pletú sa mi do vlasov, až sa v strede noci zdvihнем a presuniem do obývačky na gauč, kde sa mi konečne podarí zaspáť, kde konečne pokoj, ticho a nehybnosť, a ráno Martina nechápavá, prekvapená tvár vo dverách, tu si, všade t'a hľadám, čo sa stalo, prečo si spal v obývačke?

A nedá sa nič robiť, pri raňajkách sme nútení skonštatovať, že za noc tik vobec neprešiel, práve naopak, ešte nabral na intenzite, priam to vyzerá, akoby ruky Martu už celkom ovládli, jej vetché starecké telo, akoby sa tie prekliate ruky rozhodli, že Marte nič nedarujú, už sa nedokáže ani sama napiť, ani uchopíť krajec chleba, je odkázaná na moju pomoc a či sa jej to páči alebo nie, musím ju nakŕmiť, a zatiaľ čo jej krájam chlieb na malé kúsky, uhýba pohľadom, vidím na nej, že sa cíti ponížená, ale napriek tomu poslušne otvára ústa a dôkladne prežúva, a keď dopoludnia niekto zazvoní pri dverách, ani ma veľmi neprekvapí, že sa stiahne do spálne, chod' otvorit' radšej ty, ja sa na to necítim, povie ešte v zárubni a rozhodne za sebou zavrie dvere.

Na chodbe stoja dve mladé jehovistky, nesmelo sa usmievajú, v rukách Strážna veža a Prebudťte sa!, odstúpim od dverí, podťte ďalej, len smelo ďalej, s úsmevom im naznačujem, aby bez obáv vošli, napriek tomu, že Marta by to určite neschvalovala, tá im nevie príst' na meno, tým *fanatikom*, takmer si odpĺjuje, keď na nich niekedy narazíme v podchode pri starom rozhlase, ale Marta tu predsa nie je, Marta je predsa zavretá v izbe, v izbe so svojím tikom, so svojou hanbou, a ja si rád vypočujem, čo majú na srdci tieto celkom pekné slečny, usadím ich v kuchyni a ponúknem kávou a zatiaľ čo tárajú dve na tri,

[povratak na sadržaj](#)

prezerám si tie ich časopisy, listujem vo farebných stránkach, z ktorých sa na mňa usmievajú samí šťastní ľudia, tí vyvolení, medzi ktorých by som sa mohol vraj zaradiť aj ja, listujem si v časopise, keď vtom narazím na obrázok, ktorý mi vnukne spásonosnú myšlienku, na netypický obrázok muža sediaceho za počítačom, meravé ruky položené na klávesnici.

Podľa, neboj sa, aspoň to skúsim, dodávam Marte odvahu, ako ju potom, čo som vyprevadil jehovistky, viedem do pracovne a zapínam nás starý, ale snáď ešte funkčný počítač, usadím ju na kancelársku stoličku, a keď otvorím nový dokument wordu, Marta sa na mňa spýtavo zahľadí, no tak, skús niečo napísat', uvidíme, čo to urobí, a Marta teda položí ruky na klávesnicu a začne písat', úplne suverénne, bez zaváhania, bez triašky, akoby bolo všetko v najlepšom poriadku, akoby som ju len pred chvíľou nemusel kŕmit' ako invalida, tak ako som predpokladal, jej ruky si s úplnou samozrejmostou spomenuli na činnosť, ktorú vykonávali celý život.

Ale namiesto toho, aby sa Marta potešila, tvár sa jej skriví do grimasy, všetky vrásky sa razom prehlbia a Marta začne doslova zavýjať', dlhý, t'ahavý nárek, neprijemný ako škrípanie zubov, Marta odtiahne ruky od klávesnice a prerývane spustí, a to mám ako teraz do smrti sediet' za počítačom alebo čo? čo si mi tým chcel dokázať', zosmiešniť ma? s výčitkou v hlase sa ma spýta a ďalej narieka, zatiaľ čo ja uprene pozorujem tie jej nešťastné ruky, ktoré sa v momente, keď stratili kontakt s klávesnicou, opäť chorobne roztriasli, a ani by som nevedel povedať prečo, ale v tej chvíli ma zaplaví vlna nežnosti, nežnosti k Marte, ktorá rumázga ako malé dievčatko, k mojej nemohúcej Martuške, ktorá mi je doslova vydaná na milost' a nemilost'.

Napokon si utrie slzy, pomaly sa upokojuje, niekol'kokrát ešte potiahne nosom a potom si vloží hlavu do rúk, nie veľmi premyslené teatrálné gesto, vloží si hlavu do rúk, akoby zabudla, že... a keď pocíti, ako jej ruky myksľujú hlavou, takmer sa zasmeje, zdvihne hlavu a povie, prosím t'a, urob niečo, takto predsa nemôžem žiť', alebo ma daj utratit', nech už je konečne pokoj, a tak sa teda dva dni nato ocitneme v ambulancii u neurológa, ale ani ten nám nevie veľmi poradit', rôzne Martu poklepáva kladivkom, skúša reflexy, svieti baterkou do oka a iné nezmysly, vraj skúste držať ruky rovno pred sebou a podobne, a nakoniec vyhlási, že snáď jedine psychiater by vedel, splieta niečo o psychickom pôvode tiku, a keď vyjdeme z ambulancie, Marta rozhodne vyhlási, k psychiatrovi ma nedostaneš ani párom volov, to si hned' vyhod' z hlavy, taká hanba, keby sa o tom dozvedeli susedia, vieš si to predstaviť', tí by si na mne zgustli ako kobylky, nehnevaj sa, ale k psychiatrovi v žiadnom prípade a ja jej dávam mlčky za pravdu.

A tak sa začne ďalšie obdobie nášho života, pre mňa jedno z najšťastnejších, nikdy predtým som sa necítil taký užitočný a Marta si tiež po čase zvykne, ruky už takmer nevníma, alebo skôr, naučí sa ich akceptovať a prijímať ich frenetické besnenie so stoickým pokojom, jednoducho, postupne sa novej situácii obaja výborne prispôsobíme, ja sa s Martinou pomocou naučím variť, žehliť, upratovať, už celé dni nevysedávam v pracovni, ale namiesto toho krájam jedlo na malé kúsky, chodím na nákupy, umývam riad a vynášam smeti na dvor, starostlivosť o domácnosť leží na mojich pleciach, čo má aj tú výhodu, že sa prestanem toľko pozorovať a chodiť po doktoroch, tentoraz je v úlohe maróda Marta a je na mne, aby som sa o ňu postaral, a musím priznať, že táto nová zodpovednosť ma napĺňa radosťou, že som konečne našiel zmysluplnú náplň svojho dôchodcovského života.

Ale jedného rána, niekoľko mesiacov po návštive neurológa, sa vyberiem nakupovať a po návrate nájdem Martu v kuchyni, ako sa skláňa nad linkou,

[povratak na sadržaj](#)

telo opásané zásterou, v ruke najväčší kuchynský nôž, prekvapene položím nákupné tašky na stôl a vtedy sa ku mne Marta obráti a ja vidím, že práve čistí rybu, a tiež vidím, že celá žiari, že sa priam rozplýva šťastím, keď natešene spustí, nebudeš tomu veriť, ale tik mi prešiel, sám od seba, dnes ráno, umývala som si ruky, a keď som si ich osušila uterákom, zrazu som si uvedomila, že sa už netrasú, že ma konečne poslúchajú, a tak som si povedala, že ti uvarím niečo dobré na obed.

Postupne vyberám z tašiek potraviny a ukladám ich na miesto, do chladničky, do špajze, zatial čo Marta čistí rybu a popri tom šteboce, vraj sa cíti o dvadsať rokov mladšia, konečne vo svojej koži, nabrala nový dych, a ja pritom uprene sledujem tie jej zošúverené ruky, celé slizké a zakrvavené, obalené sivými šupinami, tie dva klzké kostnaté hnáty, ktoré mi tak nástojčivo pripomínajú rybie mrciny nadskakujúce na dne rybárskeho člna, ich dokonale kontrolované pohyby a nôž, ktorý roztopašne poskakuje na doske a odrezáva vnútornosti.

A zrazu k nej pocítim doslova odpór, k nej aj k tým jej zasvineným rukám, ktoré už nie sú odkázané na moju pomoc, ktoré ma už ani v najmenšom nepotrebuju, odpór k tomu jej *mladistvému* nadšeniu a neprimeranému infantilnému štebotaniu, zalovím v taške, vytiahnem modrý balíček, ktorý som pôvodne kúpil pre seba, a prerusím jej prúd slov, kúpil som vložky pri ľahkom úniku moču, veľmi praktické, pre mužov aj pre ženy, človek nikdy nevie, kedy sa niečo také bude hodíť, v našom veku už musíme byť pripravení na všetko, kam ich mám dať, do kúpeľne? a sledujem, ako Marta pustí nôž, ktorý s hmotom dopadne na linku, sledujem jej ruky, ktoré sa mimovoľne zachvejú a niekoľkokrát kŕčovito zatnú v päť.

Prijevod

Tík

Kada se probudim iz isprekidanoga, nemirnog sna, kad otvorim oči u sumrak, osjećam kao da nešto nije u redu, takođeći na svom mjestu, ležim ispružen i gledam u plafon u polumraku, ležim i u trenu kad se pomaknem osjetim tupi pritisak na glavi, dio kod sljepoočnice, kao da me netko vukao za kosu, sjednem na krevet i u tom trenu me prođe oštar bol, okrenem se i vidim Martu kako spava, svoju ženu Martu, koja u šaci stišće pramen moje sijede kose.

Kažem si, nije to ništa, Marta je vjerojatno opet imala noćnu moru i nesvjesno se zahvatila za moju kosu, kao da joj život ovisi o tome, zapravo se ništa nije dogodilo, prisjetim se, prijeđem iz spavaće sobe u kupaonu, upalim jako svjetlo, koje mi odmah zareže osjetljive oči, napamet napipam šalicu sa zubnom protezom i, naravno, posebno ljepilo za desni, nekoliko izvježbanih pokreta i ponovno sam pristojan čovjek, zveckam zubima, kako bih se uvjerio da mi zuba proteza drži dobro, u kuhinji postavljam vodu za kavu, Marta će se sigurno svakoga trena probudit, probudit će se i začuđeno će pogledati pramen koji stišće u desnoj ruci.

Ali kada Marta za pola sata zaista ustane i u čipkastoju spavaćici uđe u kuhinju, u ruci više ne stišće pramen kose – vjerojatno je ostao negdje na krevetu. Šutke sjedne za stol i baš se sprema popiti šalicu kave koju sam joj skuham, a ja tek tada primjećujem da joj se nekontrolirano tresu ruke, da u njima jedva drži šalicu i da joj po prstima curi vruća kava i u tom trenutku se iskreno prestrašim, Marta, zaboga što ti je?

[povratak na sadržaj](#)

Ali Marta šuti i izgleda jednako prestrašeno kao i ja, ne zna, što se to s njom noćas dogodilo, sinoć je legla spavati, bilo je sve u redu, a danas se probudila s ovom drhtavicom, s ovim tikom, stavi obje ruke na stol i šutke ih promatramo, kako drhte, kako se pojedini prsti jedva primjetno pomiču, kao da pritišću tipke nevidljive tipkovnice, a s vremena na vrijeme se obje ruke stisnu u šaku, ne mogu vjerovati da se to sve događa bez njezine volje, bez njezina pristanka i sam sebi govorim, iako samo u sebi, da kad tijelo počne upravljati čovjekom, onda je zaista kraj.

Marta kaže, kao da se želi ohrabriti, da tik ionako nije ništa trajno, čak ni novo, i ranije je imala tikova, na primjer onaj u oku, koji ju je mučio neposredno prije državnoga ispita iz francuskoga jezika, ima tome već dobrih pedeset godina, ali se i danas sjeća, kako si je tada govorila, kad stanem pred ispitno povjerenstvo, kad budem opisivala pojam vremena kod Prousta, kad budem govorila, ah, Albertine, ah, kolačići madeleine, ah propupale djevojke i potisnuta homoseksualnost, sve te oči uprte u mene, u moje desno oko, koje će se u pravilnim intervalima nekontrolirano trzati, a ipak, dva dana prije državnoga ispita tik je posve nestao, od njega nije ostalo ni traga pa je potpuno prirodno pretpostaviti, da će i ovaj tik nakon nekoga vremena proći, otići, kako je i došao, neočekivano i naglo.

Ne želim Martu nepotrebno uzrujavati pa samo šutke kimam i fascinirano gledam njezine pokretne prste i grčevito stiskanje zapešća, njezine lutajuće nemirne ruke, sve dok ih u jednom trenu ne povuče sa stola i skrije iza leđa, gledaš me, kao da sam nekakav izložbeni primjerak u zoološkom vrtu, prijekorno mi kaže i ostatak dopodneva zatvori se u spavaću sobu, kao da se valjda nadala ili vjerovala da će joj to proći do ručka, da je dovoljno neko vrijeme to odležati, odmorite se ručice moje, pa naradile ste se dosta u životu, što je apsolutno točno, Marta je radila rukama cijeli život, kao prevoditeljica je kucala na pisaćem stroju, a kasnije na računalu, po cijele dane zatvorena u svojoj radnoj sobi, od kuda su se samo s vremena na vrijeme čule prigušene psovke, kada se mučila s nekim prijevodnim problemom, ili čak krik oduševljenja, kada bi ipak uspjela pronaći rješenje.

Cijelo jutro čitam u radnoj sobi, a kada oko jedanaest provirim u kuhinju, ugledam Martu kako stoji pred kuhinjskim elementom i muči se s rezanjem mesa, nožem stisnutim u šaci opasno maše u zraku, a i meso koje pridržava drugom rukom na dasci, jedva primjetno drhti, trese se, baš kao da je živo, još i krv iz njega teče, meso koje se brani, koje želi pobjeći oštrici noža, podigne mi se želudac, ne mogu to gledati pa prijeđem kroz kuhinju i smireno stavim ruku Marti na rame, ma pusti, ja ču ti s tim pomoći, i dok režem meso na pravilne komade, a Marta potišteno sjedi za kuhinjskim stolom, glavom mi prolaze razne komplizivne misli, koje ne mogu potisnuti, pred očima mi se vrte scene kao iz horor filma, odsječene ruke koje se dalje miču, ruke s vlastitom voljom, s vlastitim razumom, ne mogu se riješiti te ideje, odsječene Martine ruke koje pužu po tepisima, istražuju naš stan, očajnički tražeći svoju vlasnicu.

Te noći ne mogu zaspasti, a uvijek kada mi to na trenutak i uspije, probude me Martine ruke koje nikako da se smire, Martine nestasne ruke, koje u snu rade s valjda još većim zanosom nego kroz dan, podižu poplun, udaraju me u bok, zapliču mi se u kosu pa se usred noći dignem i odem u dnevnu sobu na kauč, gdje napokon uspijem zaspasti, gdje je napokon mir, tišina i nepomičnost, a ujutro na vratima Martino zabezeknuto lice, ah tu si, svugdje te tražim, što se dogodilo, zašto si spavao u dnevnoj sobi?

[povratak na sadržaj](#)

Ništa se tu ne može napraviti, dok doručkujemo, prisiljeni smo utvrditi činjenicu da tik tijekom noći uopće nije prošao, već upravo suprotno, još se i pogoršao, odjednom to izgleda gotovo kao da su ruke u potpunosti zavladale Martom, njezino krhko staračko tijelo, kao da su te proklete ruke odlučile da Marti neće ništa olakšati, više se sama ne može ni napiti, niti uzeti krišku kruha, ovisna je o mojoj pomoći, a sviđalo joj se to ili ne, moram ju nahraniti, a dok joj režem kruh na komadiće, skreće pogled, vidim na njoj da se osjeća poniženom, ali unatoč tomu poslušno otvara usta i temeljito žvače, a kad prijepodne netko pozvoni na vrata, uopće me ne iznenađuje da se povlači u spavaću sobu, odi radije ti otvoriti, ja ne mogu, kaže još na vratima i odlučno ih zatvori za sobom.

U hodniku stoje dvije mlade Jehovine svjedokinje, sramežljivo se smješkaju, u rukama im je „Stražarska kula“ i „Probudite se!“, odmaknem od vrata, uđite, ne bojte se, s osmijehom im pokazujem da bez straha uđu, usprkos tomu što se Marta s time zasigurno ne bi složila, ta ih ne može ni smisliti, te *fanatike*, gotovo da pljuje kad na njih nađemo u pothodniku kod stare zgrade slovačkog radija, ali Marte tu nema, zar ne? Marta je zatvorena u sobi, u sobi sa svojim tikom, sa svojom sramotom, a ja volim saslušati što je na srcu ovim ljupkim gospođicama, smjestim ih u kuhinju i ponudim ih kavom i dok brbljavu, pregledavam te njihove časopise, listam šarene stranice, na kojima mi se smiješe samo sretni ljudi, oni izabrani, među kojima bih se i ja mogao navodno naći, listam časopis, kada iznenada naletim na sliku koja me potakne na spasonosnu ideju, na nesvakidašnju sliku čovjeka koji sjedi za računalom, ukočenih ruku, položenih na tastaturi.

Dodi, ne boj se, barem da probamo, ohrabrujem Martu, dok je, nakon što sam ispratio Jehovine svjedokinje, vodim u radnu sobu i palim naš stari, ali još uvijek funkcionalan kompjuter, smjestim je u uredsku stolicu, a kad otvorim novi word dokument, Marta se upitno zagleda u mene, ma hajde, probaj nešto napisati, vidjet ćemo što će se dogoditi i tako Marta stavi ruke na tipkovnicu i počne pisati, posve suvereno, bez pokolebanja, bez drhtanja, kao da je sve u najboljem redu, kao da je maloprije nisam morao hranići kao invalida i kako sam prepostavljaо, njezine su se ruke sasvim prirodno sjetile radnji koje su obavljale čitavoga života.

No, umjesto da se Marta obraduje, lice joj se iskrivi u grimasu, sve joj se bore odjednom prodube i Marta doslovno počne zavijati, dugačko, rastegnuto naricanje, neugodno kao škripanje zuba, Marta povuče ruke s tipkovnice i isprekidano počne pričati, i kao sada bih do smrti trebala sjediti za računalom ili što? Što si time želio dokazati, napraviti budalu od mene? S prijekorom u glasu me upita i dalje kuka, dok ja usredotočeno promatram te njezine nesretne ruke, koje su u trenutku kad su izgubile kontakt s tipkovnicom, ponovno bolesno zadrhtale, a ne bih znao reći zašto, ali u tom tenu me preplavi val nježnosti, nježnosti prema Marti, koja cendra kao mala djevojčica, prema mojoj nemoćnoj Martici, koja mi je doslovce predana na milost i nemilost.

Napokon obriše suze, polako se smiri, nekoliko puta još šmrkne nosom i zatim uhvati glavu rukama, ne baš promišljena, teatralna gesta, uhvati glavu rukama kao da je zaboravila da... a kad osjeti kako joj ruke drmaju glavu, gotovo se nasmije, podigne glavu i kaže, molim te, napravi nešto, pa ovako ne mogu živjeti, ili me daj uspavati poput životinje, samo da više budem na miru, i tako se dakle, dva dana poslije nađemo u ambulanti kod neurologa, ali ni on nam ne može baš puno pomoći, Martu kucka čekićem, provjerava refleksе, svijetli kom u oči i slične besmislice, kao probajte držati ruke ravno ispred sebe

[povratak na sadržaj](#)

i slično, da bi na kraju izjavio da bi jedino možda psihijatar znao, petlja je nešto o psihičkom izvoru tika, a kad izađemo iz ambulante, Marta odlučno izjavi, kod psihijatra me nećeš odvesti ni pod koju cijenu, to si odmah izbij iz glave, da to saznaju susjedi, možeš li zamisliti kakva bi to bila sramota? Oni bi se naslađivali na mojoj nesreći, ne ljuti se, ali psihijatru nikako ne idemo, a ja se šutke s njom slažem.

I tako krene novo razdoblje našega života, za mene jedno od najsretnijih, nikada se prije nisam osjećao tako korisno, a Marta se također s vremenom privikne, ruke više gotovo i ne zamjećuje, ili je možda stočki naučila prihvaćati njihov frenetičan nemir, jednostavno, postupno se novoj situaciji oboje odlično prilagođavamo, ja sam uz Martinu pomoć naučio kuhati, peglati, čistiti stan, više ne provodim cijele dane u radnoj sobi, već umjesto toga režem jelo na male komade, idem u kupovinu, perem suđe i iznosim smeće van, briga o kućanstvu je na meni, što ima i tu prednost da prestajem toliko obraćati pažnju na sebe i odlaziti doktorima, ovaj put Marta ima ulogu pacijenta i na meni je da se brinem o njoj, a moram priznati da me ta nova odgovornost ispunjava radošću jer sam konačno pronašao smisao svoga penzionerskog života.

No, jednoga jutra, nekoliko mjeseci nakon posjete neurologu, odem u kupovinu i po povratku nađem Martu u kuhinji, kako se naginje nad kuhinjskim elementom, stavila je pregaču, u ruci drži najveći kuhinjski nož, iznenađeno spustim cekер na stol i tada se Marta okreće prema meni i vidim da upravo čisti ribu, i također vidim da sva zrači, da stvarno *blisti* od sreće, kad radosno progovori, nećeš vjerovati, ali tik je prošao, sam od sebe, jutros, prala sam ruke, obrisala ih ručnikom, i odjednom sam shvatila, da se više ne tresu, da su me napokon počele slušati, pa sam si rekla da će ti skuhati nešto fino za ručak. Postupno vadim iz cekera namirnice i stavljam ih na mjesto, u frižider, u špajzu, dok Marta čisti ribu i pritom samo cvrkuće o tome da se osjeća dvadeset godina mlađe, napokon u svojoj koži, uzela je dah, a ja pritom usredotočeno gledam te njezine istrošene ruke, skliske i zakrvavljene, omotane sivim ljkusama, te dva skliska koščata *uda*, koji me tako ustrajno podsjećaju na ribetine koje skaču na dnu ribarskoga čamca, njihove savršeno kontrolirane pokrete i nož koji razuzdano skače na dasci i vadi utrobu.

I naglo prema njoj osjetim doslovce odbojnost, prema njoj i prema njezinim zaprljanim rukama, koje više ne ovise o mojoj pomoći, koje me više ni najmanje ne trebaju, odbojnost prema njezinu *mladenačkom* poletu i neprimjerenom infantilnom cvrkutanju, pogledam u cekер, izvadim plavu kutijicu, koju sam zapravo kupio sebi, i prekinem njezin tok riječi, kupio sam uloške za inkontinenciju, veoma praktično, za muškarce i žene, čovjek nikad ne zna kada će nam nešto takvo zatrebatи, u našim godinama već moramo biti spremni na sve, kamo da ih stavim, u kupaonu? I gledam kako Marta spušta nož koji je bučno pao na kuhinjski element, pratim njezine ruke koje nehotice podrhtavaju i nekoliko se puta grčevito stisnu u šaku.

[povratak na sadržaj](#)

Sławomir Elsner – izbor iz poezije

Tina Mahnik
tmahnik@gmail.com

Pjesnik Sławomir Elsner rođen je 1976. godine. Elsner je autor zbirke *Antypody* nominirane za književnu nagradu Nike (2009.) i pobjednik natjecanja Złoty Środek Poezji za najbolji pjesnički debi. Trenutno radi na drugoj zbirki pjesama. Prevedene pjesme su izabrane iz zbirke *Antypody* objavljene 2008. godine: "Elsner punom sviješću i promišljanjem predstavlja cijelu panoramu raspadajućih, gotovo dekadentnih slika čovječanstva. Precizan i subtilan stil povećavaju kontrast između forme i sadržaja, pojačavajući time određenu vrstu neizrečenog nemira koji ostavlja još snažniji dojam jer mu ne pronalazimo pravi kontrast. Ta poezija ne pruža ni trenutak odmora, sve se neprestano odbiva, ne može se pronaći podrška za osjećaj stalnog nedostajanja, nitko i ništa ne može zakrpati rupe toga svijeta."

CZASAMI KTOŚ TUTAJ PUKA

Słońce przywlecko tu jakąś dziwną chorobę ze wschodu. Coraz krótsze dni wypełnione białym kaszlem burz. Mniej czasu na życie.
Muszę być w kilku miejscach naraz, żeby się

nie zdradzić. Cień mam szczerle owinięty w folię, z piwnicy zrobiłem sobie dom.
Czasami ktoś tutaj puka i ja wtedy patrzę w szczelinę pomiędzy cegłami. Jak kwitnie

tam kurz? Zupełnie tak samo jak tkają się pajęczyny w kątach - pięknie. Narobiło się dużo szumu. Czasami ktoś tutaj puka i cienka szybka drży, żarówka dynda na drucie

jak maleńka czaszka. Kiedy się przepali to zniknę.

PONEKAD NETKO OVDJE KUCA

Sunce je privuklo ovamo neku čudnu bolest s istoka. Sve kraći dani ispunjeni bijelom burom kašlja. Manje vremena za život.
Moram biti na nekoliko mjesta istovremeno, da se ne izdam. Sjenu sam hermetički zatvorio folijom, u podrumu sam si napravio dom.
Ponekad netko ovdje kuca i ja tad gledam u pukotinu među ciglama. Kako cvjeta

tamo prašina? Isto tako kako pletu se paučine u kutovima – krasno. Učinio se velik šum. Ponekad netko ovdje kuca i tanko stakalce drhti, žarulja ljudi se na žici

kao malena lubanja. Kada pregori nestat će.

[povratak na sadržaj](#)

PIOSENKA PIJAKA

Po każdym swoim pijaństwie pozostawiam w świecie coś pustego.
Po ostatnim były to: portfel, bo pieniądze zamieniłem na alkohol, i koszula, bo mnie w niej nie ma a ona gdzieś jest.
Zostawiłem mnóstwo pustych miejsc, w których byłem, oraz kobiet, w których nie musiałem być, żeby były puste.

PJESMA PIJANCA

Za svakim svojim pijanstvom ostavljam na svijetu nešto prazno.
Za posljednjim bili su to: novčanik jer sam novce zamijenio alkoholom; i košulja jer više nisam u njoj a ona negdje jest.
Ostavio sam mnogo praznih mesta na kojima sam bio; i žena u kojima nisam morao biti da bi bile prazne.

BYWA I TAK

Szpital mnie zdradził, moje policzki uległy zniekształceniu. Pytam, czy istnieje środek, bo już nie wiem kto kogo odzwierciedla.
Doskonały fakt: środek ów jest wymysłem.
Nie ma nic piękniejszego od bycia elastyczną formą. Twarz, którą odkrywam wszystko przed tobą ukryje.

TAKO JE TO

Bolnica me izdala, moji obrazi podlegli su deformaciji. Pitam, postoji li sredstvo jer više ne znam tko koga prikazuje.
Savršena činjenica: ovo sredstvo je izmišljeno.
Nema ništa ljestvog nego biti elastična forma. Lice koje otkrivam pred tobom sve sakrije.

[povratak na sadržaj](#)

WIANUSZEK

Jestem odwrócony plecami. Za mną rozciąga się martwe wybrzeże. Moi rodzice i bracia utopili się w morzu, morze utopiło się we mnie. Urodziłem się ze skręconym karkiem. Kiedy kocham to nienawidzę. Ze skręconym karkiem chodzę na rękach. Mój brzuch mi podpowiada, że tak ma być. Kocham swój brzuch, choć jestem odwrócony plecami. Przede mną jest biała ściana, na której widnieje.

UDAWAJ, ŻE MNIE TU NIE MA

Udawaj, że mnie nie ma. Wyobraź sobie pościeł z odgniecionym śladem po mnie. Kształtem nic nie przypominam. Pokój, w którym byłem, pozostał nietknięty. Cieśnina, w której się nie mieszcze nazywa się ciało. Utleniłem je wodą. chciałem popływać gdzie indziej, bliżej przyjrzeć się rybom od środka. Udawaj, że mnie nie ma. Wyobraź sobie słońce i zimę najgłębszą z możliwych.

Tyle wokół bieli jakby cały śnieg.

VJENČIĆ

Okrenut sam leđima. Iza mene prostire se mrtva obala. Moji roditelji i braća utopili su se u moru, more se utopilo u meni. Rodio sam se sa slomljenim vratom. Kada volim, mrzim. Sa slomljenim vratom hodam na rukama. Moj trbuš mi šapće da tako mora biti. Volim svoj trbuš premda sam okrenut leđima. Preda mnom bijeli je zid na kojem se ukazujem.

PRAVI SE DA ME NEMA OVDJE

Pravi se da me nema. Zamisli si postelju s utisnutim tragom nakon mene. Oblikom ne podsjećam ni na što. Soba u kojoj sam bio, ostala je netaknuta. Tjesnac u koji ne mogu stati zove se tijelo. Oksidirao sam ga vodom. Htio sam otploviti negdje drugdje izbliza pogledati ribe. Pravi se da me nema. Zamisli si sunce i najstrašniju moguću zimu. Toliko bjeline uokolo, kao da je sve snijeg.

[povratak na sadržaj](#)

Julia Fiedorczuk – Zetka

Julia Fiedorczuk, rođena 1975. u Varšavi, poljska je pjesnikinja, spisateljica, prevoditeljica i književna kritičarka. Debitirala je zbirkom poezije „Listopad nad Narwią“(2000.). „Zetka“ je jedna od kratkih priča iz zbirke „Poranek Marii i inne opowiadania“(2010.), autoričinog proznog debia. Glavni likovi zbirke su žene na margini društva, koje su osjetile nasilje, traumu, nepravdu, svoju tjelesnost. Gotovo svaka priča sadrži poniženje žene i njezin krik koji nitko nikada nije čuo. U „Zetki“ autorica prikazuje lik marginaliziran zbog događaja u prošlosti, koji kod drugih može izazvati odbijanje. Međutim, takav lik s marginе ima više osjećaja od drugih ljudi, naročito prema životinjama.

Mateja Matišić
matisic.mateja@yahoo.com

Przebiera łapkami, jakby chciała dziurę w asfalcie wykopać, jakby próbowała wydostać się z klatki, wygrzebać się z tego bólu, który nie chce przeminąć, który nie przeminie, bo wcześniej ona przeminie. Tył ciała ciężki jak ołów - ona nie wie, co to ołów - tył ciała przytwierdzony do jezdni, tylne łapki bez czucia, bez czucia jej napuszona kita, w gruncie rzeczy nie lepsza od wyściechtanego szczurzego ogona. „Pierdolnął cię samochód, mała“, mówi Zetka, nachylając się nad kłębkiem skondensowanego cierpienia. Wiewiórka zdołała wreszcie wzepiąć się w asfalt i przesunęła się, ciut-ciut, w stronę pobocza. Gdyby ktoś zrobił jej prześwietlenie, zobaczyłby pogruhotane kości miednicy, uszkodzony pęcherz moczowy i masywne wylewy wewnętrzne. Ale tu nie ma lekarzy, nie ma aparatury, jest tylko Zetka, która ma ochotę zdjąć wiewiórkę z jezdni, ale boi się, że zwierzak ją ugryzie, i chociaż nie przychodzi jej w tej chwili do głowy myśl „wścieklizna“, to jednak rezygnuje, wysoko ceniąc integralność własnego ciała. „Skurwysyny w kurwę jebane“, mówi więc. Mała znowu przesuwa się o kilka milimetrów, jeszcze chce uciekać, drży. Gdyby ktoś przyłożył teraz rękę do rudego brzuszka, z łatwością wyczułby przyspieszone kołatanie małego serca, rozpaczliwe, jak gdyby wiewiórca dusza chciała rozsadzić klatkę piersiową i wydostać się na zewnątrz. Dokąd?

Zetka sięga do kieszeni ogromnej, fioletowej kurtki, którą parę dni wcześniej znalazła na śmiertniku, czegóż to ludzie nie wyrzucą i wygrzebuje pomiętego papierosa. Zaciąga się, wzducha. W oczach wiewiórki nie ma strachu, nie ma w jej oczach smutku, jest otchłań, niewiadome, noc, przymglona teraz, mętna, to z bólu. Raz po raz przejeżdżają samochody, Zetka gestykuluje, ruchami rąk stara się wyrazić informację o nieszczęściu, nadać całej tej scenie jakieś pozory godności. Nie wiadomo, czy kierowcy samochodów rozumieją przesłanie Zetki, na wszelki wypadek jednak omijają ją szerokim łukiem i tylko dzięki temu wiewiórka nie została jeszcze rozjechana na krwawy placek, chociaż niewykluczone, że tak byłoby nawet lepiej. Zetka ma jednak wrażenie, że musi chronić tę małą, musi jej uratować śmierć, bo

[povratak na sadržaj](#)

przecież nie życie, życie szybko uchodzi przez te ciemne ślebia, przez niewidoczne, małe dziurki w rudym nosku.

Przy szosie stoi dwukołowy wózek Zetki, a na nim gałęzie, wiozła je do domu na opał, i rozmaite znalezione w lesie śmieci. Zetka odłamuje kawałek gałęzi, potem drugi. Bierze wiewiórkę między te dwa badyle, próbuje podnieść. Mała ożywia się, chce gryźć drewno. Zetce udaje się wreszcie przesunąć ją na pobocze. Siada, opiera się o wózek, czeka, wystawia twarz na łagodne, jesienne słońce, na wiatr przesiąknięty ziemistym zapachem zwiędłych liści i dymu. Wiewiórka leży bez ruchu, oddycha, skupiona już tylko na jednym, jak przetrwać ból, a raczej, jak go nie przetrwać, bo już wie, że tym, co boli, jest ona sama, że nie ma innej rady niż tylko wycofać się w siebie, skurczyć się i rozpuścić w tej bezdennej nocy. Którą każdy, Zetka też, ma pod powiekami. Samochód za samochodem, na poboczu Zetka, wiewiórka i wózek, za nimi pole, pole, pole, aż po las. „Już sobie nie pohasasz”. mówi Zetka filozoficznie i czeka.

Wreszcie z wiewiórki uchodzi wszelki ruch, uchodzi ciepło, pulsowanie i ból. Zdycha. Zetka myśli o wiewiórczym niebie, o niebie ofiar drogowych, pełnym stłoczonych psów i kotów, jeży, żab i saren. Znowu bierze wiewiórkę między dwa patyki, tym razem ruda nie walczy, i ukrywa ciało za sporym krzakiem dzikiej róży. Przysypuje liściami, obok kładzie te swoje dwa badyle, jeden w poprzek drugiego. Po chwili jednak zmienia zdanie i kładzie je równolegle obok siebie. Bierze dyszel wózka i odchodzi, ciągnąc za sobą swój badziewny ładunek, swoje smutne, leśne łupy: kilka plastikowych butelek (z zakrętkami), zardzewiałą, ale nie przedziurawioną emaliowaną miskę (będzie dla Psa), rozdeptane puszki po piwie (się sprzedaje). Noga za nogą Zetka i jej wózek suną powoli skrajem szosy. Obok przejeżdżają rozpędzone samochody, czasem trąbiąc. Słyszac klakson, Zetka odpowiada lakonicznie „chuj ci w dupę”.

I dalej: nogą za nogą, metr po metrze, wędruje Zetka do miasta, do domu, gdzie będzie sobie wreszcie mogła ugotować gorącej herbaty, usiąść na schodku, zapalić spokojnie, jak człowiek”.

Nie wiadomo, dlaczego Zetka nazywała się Zetka. Zetka sama tego nie wiedziała. Może to było zdrobnienie od „zeta”, na przykład „pięć zeta”, ale w takim razie dlaczego przylgnęło do Zetki, która, Bóg świadkiem, nigdy groszem nie śmierdziała? Pewnie raczej chodziło o ostatnią literę alfabetu, „zet”, tyle że w formie zgodnej z żeńską płcią Zetki. To by się zgadzało, bo Zetka była, w istocie, jakaś taka... ostatnia. Już w podstawówce: nie była co prawda ani najgłupsza, ani najbrzydsza, ale i bez tego wszyscy wiedzieli, że Zetka to ta, ta, ta... inna. Jeśli nauczyciel czuł się wytrącony z równowagi czymś, co zdarzyło się na przerwie albo w drodze do szkoły, albo przy śniadaniu, albo czymś, co się nie zdarzyło, ale mogło się wydarzyć, albo czymś, co absolutnie nie mogło się wydarzyć i właśnie dlatego budziło złość, wzywał, ów nauczyciel, Zetkę do tablicy i stawiał jej dwóję. Zetka najpierw próbowała odpowiadać na pytania i odpowiadała nawet

[povratak na sadržaj](#)

niegławio, ale tak się jakoś składało, że nikt tych jej całkiem niegławnych odpowiedzi nigdy nie usłyszał. Nauczyciel przerywał jej w pół zdania, wrzeszcząc, „Znowu nieprzygotowana! Dwója! Dwója z minusem!”. Dlatego też Zetka w końcu przestała próbować i tylko stała cicho pod tablicą, słuchając nauczyciela, który w tym momencie odbijał sobie za wszystkie swoje samotne, niespełnione noce, wszystkie smutne śniadania i siwiznę, która przyprószyła jego skronie, zanim jeszcze zdążyły... nieważne. Dwója z wykrzyknikiem! Zetka potulnie wracała na swoje miejsce, unikając wzroku kolegów, starając się nie myśleć o tym, który z nich na przerwie dokończy dzieło nauczyciela. Było też bowiem tak, że jeśli któryś z chłopców czuł, że za mało w nim jeszcze mężczyzny, że inni, być może, będą nań patrzeć z góry, że nie zaznaczył jeszcze wystarczająco dosadnie swojej pogardy dla tego, co „babskie”, mógł wtedy, ów chłopiec, przypierdolić Zetce albo ją złapać za cycki. Wracając, potulnie, na miejsce. Zetka unikała wzroku koleżanek, było bowiem też tak, że jeśli któraś z dziewczynek czuła, że nie dość w niej kobiety, że nie dość smukłe uda, nie dość zgrabne biodra, że nie potrafi jeszcze przeniknąć tej najmroczniejszej enigmy, płci, mogła wtedy, owa dziewczynka, nasłać na Zetkę któreś z chłopców i, obserwując popełniany na jej żądanie akt dziecięcego okrucieństwa, poczuć się przez chwilę kobietą przez duże ka.

Zetka chce teraz odsunąć te ponure wspomnienia, dlatego zaczyna pogwizdywać sobie pod nosem. Wózek trochę skrzypi, nadając rytm zaimprovizowanej piosenki Zetki. W górze eksplozja skrzydeł: to chmara ptaków, może gęsi, poderwała się do lotu. Zetka przystaje i patrzy, jak z chaosu powoli wyłania się porządek, „klucz” jak parafka, znaczek, który pani na poczcie stawia obok tego miejsca, gdzie trzeba się podpisać, kiedy odbiera się przesyłkę. Zetka rzadko odbiera przesyłki, ale kiedyś jedna pani przysłała jej paczkę starych ubrań i dwie czekolady. Wtedy właśnie Zetka musiała podpisać obok „parafki”. Oczywiście nie mogła po prostu napisać „Zetka”. musiała przepisać imię i nazwisko z wymiętego dowodu osobistego, który trzyma w domu pod stertą starych czasopism, a ma ich całą kolekcję: niemieckojęzyczne wydania „Burdy” z lat osiemdziesiątych, z wykrojami, „ Świat Młodych”, „Panią”, „Twój Styl” i te nowsze, z zagranicznymi tytułami, jak „Glamour” albo „Elle”. Z tych nowszych wyrywa kartki na podpałkę. Tych starszych jej żał.

Po podstawówce Zetka poszła do zawodówki uczyć się na krawcową, stąd u niej pewnie te stare „Burdy”. Coś się tam jednak stało, w szkole, po szkole, za szkołą, w lasku za szkołą, coś się stało, że Zetka teraz pogwizduje głośniej i maszeruje szybciej i nie będzie, nie będzie o tym myślała. Gęsi są już wysoko, wysoko. Nie słyszać ich głosów ani trzepotania skrzydeł. Z daleka wyglądają, jakby płynęły, powolutku, dostojuście. Czy widzą Zetkę? Czy widzą drogę, cienką jak czarna tasiemka, pomiędzy lasami, pomiędzy polami, prowadzącą do domów, do miasta, w którym wszyscy szykują się do drugiej, poobiedniej części dnia? W dole droga, Zetka i ten jej skrzypiący wózek.

[povratak na sadržaj](#)

W górze gęsi, bezszelestne, w mocnym błękitie październikowego nieba.

Kiedy wreszcie wyrzucono Zetkę ze szkoły, jej matka (ojca nie było) powiedziała: „odtąd radź sobie sama”. Zetka nigdy nie miała o to żalu. W domu były jeszcze młodsze dzieci (ojca nie było), a jedzenie kosztuje. A leki? A ubrania? A zeszyty i podręczniki? Zetka „radziła sobie”, sprzątając ulice miasta. Zamiatała chodniki, zbierała śmieci, a w niedziele rano zmywała wymioty z przystanków autobusowych. Dostawała za to pensję, która wystarczała jej na chleb, chińskie rosołki i tanie wino. Ubrań nie potrzebowała, bo od tamtego zdarzenia za szkołą (mocny błękit październikańskiego nieba) Zetka nie chciała już więcej być kobietą i cały ten cyrk z przebieraniem się przestał ją po prostu interesować. Zakładała na siebie to, co znalazła albo dostała. Mieszkała tu i tam, gdzie popadnie, aż w końcu, kiedy zmarła jej matka, a młodsze dzieci zaczęły „radzić sobie” na innych ulicach. Zetka zadomowiła się na powrót w rozwalającej się chałupce na peryferiach miasta, w której spędziła całe swoje żałosne dzieciństwo. Z czasem do Zetki dołączył wyleniał czarny pies, wielki i nieporadny, oraz niewielkie stado bezpańskich kotów, które z wdzięczności za gościnę obsikały, po kolei, wylenią dywanik, stertę czasopism i łóżko właścicielki. Pies z wdzięcznością łażił za Zetką jak cień, co było miłe, ale trochę kłopotliwe, na przykład wtedy, kiedy musiała wypielić trawnik przed urzędem miasta. Kto to widział, żeby przed siedzibą burmistrza (Zetka naprawdę tak mówiła: „siedziba burmistrza”) łażило takie wyleniałe niewiadomoco.

Czasami Zetce nie chciało się pracować. Szła wtedy do lasu na grzyby albo pić wino z chłopakami z budowy. Czasami nabijali się z niej, pytali, „Jak tam Zetka, co słychać w twoich apartamentach” albo „gdzie twój narzeczony, Zetka”, ale ona nie zwracała uwagi na te docinki, więc szybko im się nudziły. Żaden z nich nie śmiał dotknąć Zetki. I nie chodziło o te wyściechane, bezpłciowe szmaty, które zakładała, nie chodziło nawet o przedwcześnie postarzałą twarz i włosy, jakby piorun w miotłę strzelił, związane, byle jak, gumką recepturką. Chodziło raczej o to, że Zetka była teraz niedotykalna. Wszyscy o tym wiedzieli, chociaż nikt nie umiałby tego wytłumaczyć. Siedzieli więc, latem w lesie, zimą w piwnicy takiego jednego bloku, popijali wino i palili tanie, mocne paperosy. A potem Zetka wracała do pracy, przepraszała, tłumaczyła się chorobą i znowu przez jakiś czas dostawała pensję. Aż za którymś razem powiedziano jej w końcu: „Dość! „Proszę tu więcej nie wracać”. „Dwója z wykrzyknikiem”.

Zetka nie przejęła się tym aż tak bardzo. Umiała teraz żyć z tego, co znalazła albo wyzebrała. Pieniądze potrzebne jej były tylko na wino. Jedzenie znajdowała na śmietnikach albo dostawała. Czasami zarobiła parę groszy, sprzedając grzyby albo kradzione kwiaty, wtedy żyła przez jakiś czas jak królowa: kupowała rosołek chiński albo zupkę Knorra, świeży chleb, wino, paperosy. W gorszych momentach podjadała karmę psu, łatwiej było jej prosić o karmę dla zwierzaka niż jedzenie dla

[povratak na sadržaj](#)

siebie samej, a i ludzie łatwiej dawali. Za to w lepszych momentach dzieliła się z nim kiełbasą. Pies nie miał do Zetki żalu i nadal chodził za nią jak cień. Kiedy Zetka szła pić z chłopakami z budowy (z upływem lat zmieniał się skład towarzystwa, zmieniały się piwnice), Pies czekał cierpliwie pod blokiem. Tylko do lasu nie pozwalała mu ze sobą chodzić. „Od czasu do czasu człowiek potrzebuje samotności”, tłumaczyła mu, a potem stanowczo tupała nogą. Pies, widząc, że to nie przelewki, podkulał ogon pod siebie i wracał drzemać w cieniu wielkiego krzaku bzu, który rósł przed chałupą Zetki. Z wiekiem coraz łatwiej było wyperswadować mu te wycieczki, coraz częściej drzemał pod bzem i Zetka dobrze wiedziała, że któregoś dnia nie podniesie się wcale, tylko machnie ogonem, mówiąc „idź sama, ja zaczekam tutaj”. Zetka wiedziała też, że kiedy nadziejdie ten dzień, to po powrocie nie zastanie już Psa pod bzem, bo w międzyczasie Pies odejdzie, żeby spokojnie skonać gdzieś, gdzie jego truchło nie będzie jej zawadzało, może na śmiertniku.

Zetka zbliża się wreszcie do miasta. Mija stację benzynową. Po obu stronach szosy wyrastają domki jednorodzinne i sklepy spożywcze. Wokół coraz więcej ludzi, coś załatwiają, przemieszczają się, pieszo, na rowerach, samochodami. Ale tych w samochodach Zetka nie uważa właściwie za ludzi. W jej oczach są tylko nieistotnym wypełnieniem hałaśliwych, blaszanych puszek, tych protez, które im coś rekompensują, Zetka nie wie dokładnie co i pewnie nie użyłaby słowa „rekompensować”. Tak czy inaczej, teraz dotarła już do miasta. Ukośne słońce grzeje ją mocno w plecy. Zatrzymuje się, żeby zdjąć fioletową kurtkę, kładzie ją na wózku, w poprzek tych wszystkich badyli, które wiezie, nie wiadomo po co, do swojej śmierdzącej rudery. W powietrzu intensywny zapach spalenizny. Chłopcy z budowy piją pod spożywczakiem, ale na widok Zetki odwracają wzrok. „O co chodzi?”, myśli Zetka i ponownie rusza w drogę, jeszcze kilkadziesiąt metrów, jeszcze jeden zakręt i zaraz zobaczy dwa wozy strażackie zaparkowane w poprzek ulicy, przy której stoi, przy której stał jej dom, zobaczy policyjny radiowóz i rosnący z chwilą tłum gapiów. A ponad głowami gapiów zobaczy Zetka płomienie i czarne kłęby naprawdę już teraz gryzącego dymu. Zostawi wózeczek i zbliży się po cichu do szpalera ludzkich ciał, ciasno okalającego miejsce zdarzenia. Posłucha przez chwilę ich zaaferowanych głosów, a potem, czując, że w ich słowach nie ma dla niej miejsca, odejdzie.

Może wróci z powrotem na tę drogę, która prowadzi do lasu. Usiądzie na poboczu, gdzieś niedaleko śmiertnika. Zdejmie buty, żeby dać stopom odpocząć. Siedząc na poboczu, w krzakach dzikiej róży, Zetka nie będzie myślała o ogniu ani o niemieckojęzycznych wydaniach magazynu „Burda,” ani o wytartym dywaniku, ani o starych plastikowych krzesłach, które kiedyś dostała od jednej pani, ani o szufladzie pełnej kolorowych nici i skrawków materiału, czarnego jak sadza aksamitu, czerwonego jak ogień jedwabiu, firanki białej jak chmury. No, biała to ona była dwadzieścia lat temu. Nie będzie myślała

[povratak na sadržaj](#)

o Psie. Tylko usiądzie, zdejmie buty i będzie się przyglądała swoim stopom o podeszwach popękanych jak wysuszona glina. Będzie tak sobie siedziała, czekając na zmierzch.

Prijevod

Zetka

Prebire šapicama, kao da želi iskopati rupu u asfaltu, kao da se pokušava izvući iz kaveza, iskobeljati se iz te boli koja ne želi minuti, koja neće minuti, jer prije će ona da premine. Stražnji dio tijela težak kao oovo – ona ne zna što je to oovo – stražnji dio tijela pribijen uz kolnik, stražnje šapice bez osjeta, bez osjeta njen nakostriješen kitnjast rep, koji zapravo nije bolji od otrcanog repa štakora. „Maznuo te auto, mala“, govori Zetka, naginjući se nad klupko kondenzirane patnje. Vjeverica se konačno uspjela uhvatiti za asfalt i pomaknuti se, mic po mic, prema zaustavnom traku. Kada bi joj netko napravio rendgen, video bi razmrskane kosti zdjelice, ozlijeden mokračni mjehur i teška unutarnja krvarenja. Ali ovdje nema liječnika, nema uredaja, samo je Zetka koja želi maknuti vjevericu s kolnika, ali se boji da će je životinja ugristi premda joj u tom trenu ne pada na pamet misao „bjesnoća“, ipak odustaje visoko poštujući integritet svog tijela. „Kurvin sin jebem mu mater“, govori. Mala se opet pomiče nekoliko milimetara, još želi pobjeći, drhće. Kada bi netko sada prislonio ruku na riđi trbuščić, s lakoćom bi osjetio ubrzano lupanje maloga srca, očajno, kao da vjeveričina duša želi razoriti prsni koš i probiti se van. Kuda?

Zetka poseže u džep ogromne, ljubičaste jakne, koju je par dana ranije našla na smeću, što sve ljudi ne bacaju, te izvlači zgužvanu cigaretu. Uvlači, uzdiše. U očima vjeverice nema straha, nema tuge u njenim očima, ponor je, neizvjesnost, noć, sada zamagliena, mutna, od boli. Neprestano prolaze automobili, Zetka gestikulira, pokretima ruku se trudi izraziti informaciju o nesreći, dati toj cijeloj sceni neki privid dostojanstva. Ne zna se, razumiju li vozači automobila Zetkinu poruku, ipak je za svaki slučaj zaobilaze u širokom luku i samo zahvaljujući tome vjeverica još nije pregažena u krvavu mrlju, iako bi vjerojatno tako bilo čak bolje. Zetki se ipak čini da mora štititi tu malu, mora joj spasiti smrt, jer ipak ne život, život brzo odlazi kroz te tamne oči, kroz neprimjetne, male rupice u riđem nosiću.

Kraj ceste стоји Zetkina dvokolica, a na njoj grane koje je vozila kući za loženje i različito smeće pronađeno u šumi. Zetka otkida komadić grane, zatim drugi. Uzima vjevericu među ta dva patrljka, pokušava podići. Mala se vraća u život, želi gristi drvo. Zetka je konačno uspijeva pomaknuti na zaustavni trak. Sjeda, naslanja se na dvokolicu, čeka, izlaže lice blagom, jesenskom suncu i vjetru prožetom zemljastim mirisom uvelog lišća i dima. Vjeverica leži bez pokreta, diše, usredotočena još samo na jedno, kako preživjeti bol, odnosno, kako ga ne preživjeti, jer već zna da je to što boli ona sama, da nema drugog

[povratak na sadržaj](#)

izlaza nego se samo povući u sebe, skvrčiti se i išceznući u toj noći bez dna koju svatko, i Zetka, ima pod vjeđama. Automobil za automobilom, na zaustavnom traku Zetka, vjeverica i dvokolica, iza njih polje, polje, polje, sve do šume. „Više se nećeš naskakati“, govori Zetka filozofski i čeka.

Konačno iz vjeverice odlazi svaki pokret, odlazi toplina, pulsiranje i bol. Izdiše. Zetka misli o vjeveričjem nebu, o nebu žrtava ceste, punom zbijenih pasa i mačaka, ježeva, žaba i srna. Ponovno uzima vjevericu među dva pruta, ovoga puta riđa se ne opire, te sakriva tijelo iza povećeg grma divlje ruže. Nasipava lišće, pokraj stavlja ta svoja dva pruta, jedan poprijeko drugoga. Malo kasnije ipak predomišlja se i stavlja ih usporedo jedan pokraj drugog. Uzima rudo dvokolice i odlazi, vukući za sobom svoj škartni teret, svoj tužni, šumski pljen: nekoliko plastičnih boca (s poklopцима), zahrdalu, ali ne i probušenu emajliranu zdjelicu (poslužit će Psu), zgažene limenke piva (prodat će se). Korak po korak Zetka i njena dvokolica polako klize rubom ceste. Pored prolaze jureći automobili povremeno trubeći. Kada čuje trubu Zetka lakenski odgovara „Nabijem te na kurac“.

I dalje: korak po korak, metar po metar, putuje Zetka do grada, do kuće, gdje će si konačno moći skuhati vrući čaj, sjesti na stepenicu i zapaliti u miru, kao čovjek.

Ne zna se zašto se Zetka nazivala Zetka. Sama Zetka to nije znala. Možda je to bila umanjenica od „zeta“⁴, na primjer „pet zeta“, ali u tom slučaju, zašto se to prilijepilo uz Zetku koja, Bog je svjedok, nikad nije imala ni prebijene pare? Sigurno je zapravo bila riječ o posljednjem slovu abecede, „zet“, samo u formi koja odgovara ženskom spolu Zetke. To bi imalo smisla, jer je Zetka u biti bila nekakva takva... posljednja. Još u osnovnoj školi: zaista nije bila ni najgluplja, ni najružnija, ali i bez toga su svi znali da je Zetka ona, ona, ona... drugačija. Ako bi se učitelj osjećao izbačen iz ravnoteže nečim što se dogodilo na odmoru, ili na putu prema školi, ili pri doručku, ili nečim što se nije dogodilo, ali se moglo dogoditi ili nečim što se apsolutno nije moglo dogoditi i upravo je zbog toga izazivalo srdžbu, pozivao bi taj učitelj Zetku na ploču i davao bi joj dvojku*. Zetka je isprva pokušavala odgovarati na pitanja i čak je odgovarala solidno, ali tako se nekako poklopilo da nitko te njezine u potpunosti neloše odgovore nikada nije čuo. Učitelj ju je prekidao u pola rečenice derući se: „Opet nepripremljena! Dvojka! Dvojka s minusom!“. Zbog toga je Zetka na kraju i prestala pokušavati i samo je tiho stajala pred pločom slušajući učitelja koji se u tom momentu iskaljivao za sve svoje usamljene, neispunjene noći, za svaki tužan doručak i sjedinu koja je posula njegovu glavu, prije nego što je još stigao... nevažno. Dvojka s uskličnikom! Zetka se pokorno vraćala na svoje mjesto, izbjegavajući poglede kolega, trudeći se ne misliti o tome tko će od njih pod

[povratak na sadržaj](#)

prijevodi | 59

⁴ Zet je riječ koja u poljskom razgovornom jeziku označava poljsku valutu zlot.

odmorom završiti učiteljevo djelo. Bilo je naime tako da, ako je neki od dječaka osjećao da je u njemu još pre malo muškarca, da će drugi moguće na njega gledati s visoka, da nije još dovoljno izražajno naglasio svoj prijezir prema onome što je „bapsko“, mogao je tada taj dječak opaliti Zetku ili ju zgrabiti za sisu. Vraćajući se, pokorno, na mjesto. Zetka je izbjegavala poglede kolegica, jer je naime bilo i tako da, ako je koja od djevojčica osjećala da nema u njoj dovoljno žene, da nema dovoljno vitka bedra, nisu dovoljno stasiti bokovi, da još ne može proniknuti tu najmračniju enigmu, spol, tada bi mogla ta djevojčica nahuškati na Zetku jednog od dječaka i gledajući čin dječje okrutnosti koji je izvršen na njenu želju, osjećati se na trenutak ženom s velikim ž.

Zetka sada želi odgurnuti ta tmurna sjećanja, zato si počinje fućati u bradu. Dvokolica malo škripi, dajući ritam improviziranoj Zetkinoj pjesmi. Gore eksplozija krila: to je jato ptica, možda guske, vinule se u let. Zetka zastaje i gleda kako iz kaosa polako izranja red, oblik slova V, kao paraf, znak, koji gospođa na pošti stavlja kraj mjesta na kojem se treba potpisati kad se preuzima pošiljku. Zetka rijetko dobiva pošiljke, ali jednom joj je jedna gospođa poslala paket stare odjeće i dvije čokolade. Upravo tada se Zetka trebala potpisati pored „parafa“. Naravno, nije mogla jednostavno napisati „Zetka“. Morala je prepisati ime i prezime s izgužvane osobne iskaznice, koju drži u kući pod hrpom starih časopisa, a ima ih cijelu kolekciju: izdanja „Burde“ na njemačkom jeziku iz osamdesetih, s krojevima, „Świat Młodych“, „Pani“, „Twój styl“ i te novije sa stranim naslovima, kao „Glamour“ ili „Elle“. Iz tih novijih trga listove za potpalu. Starijih joj je žao.

Nakon osnovne je Zetka krenula u obrtničku školu izučiti za krojačicu, odatle joj sigurno te stare „Burde“. Nešto se tamo ipak dogodilo, u školi, nakon škole, iza škole, u šumici iza škole, nešto se dogodilo zbog čega Zetka sada fučka glasnije i stupa brže i neće, neće o tome misliti. Guske su već visoko, visoko. Ne može se više čuti njihovo glasanje, ni lepetanje krila. Izdaleka izgledaju kao da plivaju, polagano, dostojanstveno. Vide li Zetku? Vide li put koji je tanak kao crna vrpca, među šumama, među poljima, koji vodi do kuća, do grada, u kojem se svi spremaju za drugi, popodnevni dio dana? Dolje je put, Zetka i ta njezina škripava dvokolica. Gore su guske, bešumne, u jarkom plavetnilu listopadnog neba.

Kada je konačno Zetka izbačena iz škole, njezina majka (oca nije bilo) je rekla: „Od sada se snalazi sama“. Zetka joj to nikada nije zamjerala. U kući su bila još mlađa djeca (oca nije bilo), a hrana košta. A lijekovi? A odjeća? A bilježnice i udžbenici? Zetka „se snalazila“ čisteći ulice grada. Pometala je nogostupe, skupljala smeće, a u nedjeljno jutro ispirala bljuvotine s autobusnih stajališta. Primala je za to plaću koja joj je bila dostatna za kruh, kinesku pileću juhu i jeftino vino. Odjeću nije trebala, jer od onog događaja iza škole (jarko plavetnilo listopadnog neba) Zetka više nije htjela biti ženom i cijeli taj cirkus s preoblačenjem ju je jednostavno prestao interesirati. Stavljala je na sebe ono što je

[povratak na sadržaj](#)

našla ili dobila. Živjela je tu i tamo, bilo gdje, sve dok na kraju njena majka nije umrla, a mlađa djeca su se počela „snalaziti“ na drugim ulicama. Zetka se udomaćila ponovno u ruševnom kućerku na periferiji grada, u kojoj je provela svoje čitavo žalosno djetinjstvo. S vremenom se Zetki pridružio ofucani crni pas, velik i nezgrapan, te nevelika skupina mačaka latalica, koje su iz zahvalnosti za gostoprимstvo popišale, po redu, ofucani mali tepih, hrpu časopisa i krevet vlasnice. Pas se iz zahvalnosti vukao za Zetkom kao sjena, što je bilo lijepo, ali malo nezgodno, na primjer tada kad je morala oplijeviti travnjak pred gradskom vijećnicom. Tko je to video, da se pred sjedištem gradonačelnika (Zetka je upravo tako govorila: „sjedište gradonačelnika“) vuče takvo ofucano tko zna što.

Ponekad se Zetki nije dalo raditi. Išla je tada u šumu brati gljive ili piti vino s dečkima s gradilišta. Ponekad su se sprdali s njom i pitali „Kako je Zetka, što ima u tvojim apartmanima?“ ili „Gdje je tvoj zaručnik, Zetka?“, ali ona nije obraćala pažnju na te zajedljivosti, pa su im brzo dosadile. Ni jedan od njih nije smio dotaknuti Zetku. I nije bila riječ o tim otrcanim, bespolnim krpama koje je oblačila, nije bila riječ ni o preuranjeno ostarjelom licu i kosi, kao da ju je struja stepla, svezanoj kuhinjskom guminicom. Riječ je prije bila o tome da je Zetka sada nedodirljiva. Svi su to znali, iako to nitko ne bi mogao objasniti. Sjedili su dakle, ljeti u šumi, zimi u podrumu takve jedne stambene zgrade, pijuckali vino i pušili jeftine, jake cigarete. A zatim se Zetka vraćala na posao, ispričavala, opravdavala se bolešću i opet je na neko vrijeme dobivala plaću. Sve dok joj nakon nekog puta konačno nije rečeno: „Dosta“. „Molimo Vas da se ovdje više ne vraćate“. „Dvojka s uskličnikom“.

Zetka to nije previše uzela k srcu. Umjela je sada živjeti s onim što je našla ili isprosila. Novci su joj bili potrebni samo za vino. Hranu bi pronalazila u kanti za smeće ili ju je dobivala. Ponekad bi zaradila malo novaca prodajući gljive ili ukradeno cvijeće, tada bi neko vrijeme živjela kao kraljica: kupovala je kinesku pileću juhu, ili Knorr juhu, svježi kruh, vino, cigarete. U gorim trenucima bi krišom jela pseću hranu, lakše joj je bilo moliti za hranu za životinju nego za samu sebe, a i ljudi su lakše davali. Zato bi u boljim trenucima podijelila s njim kobasicu. Pas se nije ljutio na Zetku i dalje je išao za njom kao sjena. Kada je Zetka išla piti s dečkima s gradilišta (tijekom godina se mijenjao sastav društva, mijenjali su se podrumi), Pas je čekao strpljivo pred zgradom. Samo mu nije dozvoljavala da ide s njom u šumu. „Ponekad čovjek treba samoću“, objašnjavala mu je, a zatim je odlučno lupala nogom. Kada je Pas video da to nije šala, podvinuo je rep pod sebe i vraćao se drijemati u sjenu velikog grma jorgovana, koji je rastao pred Zetkinim kućerkom. S godinama je bilo sve lakše odvratiti ga od tih izleta, sve je radije drijemao pod jorgovanom, i Zetka je dobro znala da se jednog dana uopće neće dignuti, samo će mahnuti repom govoreći „Idi sama, ja ću pričekati ovdje“. Zetka je također znala da kada dođe taj dan, po

[povratak na sadržaj](#)

povratku neće zateći Psa pod jorgovanom, jer će u međuvremenu Pas otići da mirno umre negdje, gdje joj njegovo truplo neće smetati, možda na smeću.

Zetka se konačno približava gradu. Prolazi pokraj benzinske crpke. S obje strane ceste dižu se obiteljske kućice i prodavaonice živežnih namirnica. Uokolo je sve više ljudi, nešto rade, premještaju se, pješice, na biciklima, automobilima. Ali te u automobilima Zetka ne smatra zapravo ljudima. U njenim očima oni su samo nebitno ispunjenje bučnih, limenih konzervi, tih proteza, koje im nešto kompenziraju, Zetka ne zna što točno i sigurno ne bi upotrijebila riječ „kompenzirati“. U svakom slučaju, sada je već stigla do grada. Koso sunce joj snažno grije leđa. Zaustavlja se kako bi skinula ljubičastu jaknu, polaže ju na dvokolicu poprijeko tih svih patrljaka, koje ne zna se zbog čega vozi u svoju smrdljivu straćaru. U zraku intenzivan miris paljevine. Dečki s gradilišta piju pred trgovinom, ali kada vide Zetku, odvraćaju pogled. „U čemu je problem?“, misli Zetka i nastavlja put, još nekoliko desetaka metara, još jedan zavoj i začas će ugledati dva vatrogasna vozila parkirana poprijeko ulice u kojoj stoji, kod koje je stajala njezina kuća, vidjet će policijski automobil i gomilu znatiželjnika, koja raste s trena na tren. A nad glavama znatiželjnika vidjet će Zetka plamen i crne kolutove dima koji doista već sada grize. Ostavit će dvokolicu i približiti se tiho dvoredu ljudskih tijela koja tjesno okružuje mjesto događaja. Poslušat će na trenutak njihove zaokupljene glasove, a zatim, osjećajući da u njihovim riječima nema mjesta za nju, otići.

Možda će se vratiti na taj put koji vodi do šume. Sjest će na pokrajnji put, negdje blizu smeća. Izut će cipele da joj stopala odmore. Sjedeći na pokrajnjem putu, u grmovima divlje ruže, Zetka neće misliti na vatru, ni na izdanja časopisa „Burde“ na njemačkom jeziku, ni o izlizanom malom tepihu, ni o starim plastičnim stolcima koje je nekada dobila od jedne gospođe, a ni o ladici punoj konaca u boji i komadića materijala, baršuna crnog kao čađa, svile crvene kao vatra, zavjese bijele kao oblaci. No, bijela je bila prije dvadeset godina. Neće misliti o Psu. Samo će sjesti, izuti cipele i zagledati se u svoja stopala popucalih tabana, kao isušena glina. Sjedit će tako, čekajući sumrak.

*u starom sustavu ocjenjivanja dwójka je bila negativna ocjena

[povratak na sadržaj](#)

Aleksander Fredro – izbor iz poezije

Veronika Škreblin
felis.nike@gmail.com

Aleksander Fredro bio je poljski pjesnik i komediograf. Rođen je 20. lipnja 1793. godine u Surohovu, a umro 15. srpnja 1876. u Lavovu. Djelovao je u epohi romantizma, a velik broj njegovih djela objavljen je i populariziran tek nakon njegove smrti.

X ŻYCIE

Kiedy wiosna piesząca po
burzliwý porze,
Cichą falę kołysze na wielkiém
ieziorze,
Wtedy Ta, co iest wszystkiém,
wszystko tworzy, wspiera,
Pyszna Natura, w czystych
wodach się przeziéra;
Słońce i robak, Nieba i gruz
skały 5
Kładą swóy obraz na iasne
krzyszały. —

Tak z uśpienia dzieciństwa i
niemego łona,
Dusza w nowe przestworze
uczucia wznieciona,
Bierze każde wrażenie,
rozkrzewia, powtarza,
I tych wzorem budowlę rozmyślań
utwarza;[1] 10
Wszystko bezwzględnie w niéy
razem się mieści,
Wszystko ią wzrusza, zachwyca,
lub pieści. —

Cicha postać ieziora rybaka
niezwodzi,
Nigdy go sen nieumie na
chwieiący łodzi —
Zmienne wody — a chwila
oświecona słońcem, 15
Srogich często nawałnic nie iest
iescze końcem.
I kiedy burza z piekieł się wyrywa

Im mniéy spodziana, tém straszniejszą bywa —[1]

X ŽIVOT

Kad proljeće plaho u nemirno
vrijeme,
Tihi val ljljuška na velikom jezeru,
Tad ona, koja je sve, sve stvara,
sve drži,
Natura puna sebe, u bistroj se
vodi cakli;
Sunce i crv, nebo i komad hridi
Slažu svoj pejzaž u žarke kristale.

—

Tako iz djetinjstva snena, okrilja
tihog,
Duša u neznana prostranstva
čuvstva uznesena,
Svak' utisak prima, usađuje,
ponavlja,
I prema tim tragovima dom misli
stvara;
Sve se stubokom u njoj skupa
smješta,
Sve ju dira, opaja il' joj godi. -

Tih vode privid ribara ne zavarava,
Nikad ga san ne hvata na nestalnu
čamcu —
Prevrtljive vode! – i tren ovjenčan
suncem,
Često još nije surovih vjetrova
krajem.
I kad se bura iz pakline rodi,
Uz nade manje, tim strašnija biva

[povratak na sadržaj](#)

prijevodi | 63

Niebaczny kto swe życie rokoszą
bydź mniema,
Ten i szczęścia niedoydzie i spokoiu
niéma; 20
Ach iak bolešno człeku z
pieszczęćy nadziei,
Wpadać nagle do twardéy
przeznaczeń kolei! —
Los niespodziany duszę iego
męczy,
Wspomnieniem żyje,
wspomnienie go dręczy. —

Ostry oddech iesieni czyste wody
męci, 25
Zwiędłe wiosny ozdoby wicher po
nich kręci;
Niema pięknych obrazów, brzeg
w koło ponury,
W górze, niegdyś błękitný, grom
niosące chmury;
Pośród znisczenia strasznego
nieładu,
Dawney świetności niéma iuż i
siadu! — 30

Gdy z późniéyszych lat biegiem
przyidzie doświadczenie,
Niknie jedno po drugiem
pieszczęce marzenie,
Niknie świat, iak przybytek
szczęścia, prawdy, cnoty,
Lecz zostaje odmętem błędów i
ciemnoty;
A w krvawych siadach
zawiedzionych myśli 35
Dusza zbyt smutne lecz stałe iuż
kryśli. —

Zimna dłoń Akwilona gęste ciska
sniegi,
luž zakryły się wody, zakryły się
brzegi,
Wszystko martwe zarazem, i w
martwéy odzieży,
Porównane ze sobą w głuchéy
ciszy leży; 40
A gdy iuż miną rok kończące
chmury,

Groźny lecz stały spoczynek
Natury. —

Naivan je tko mnije da sav je život
slast,
Takav ni sreću ne shvaća ni mira
nema;
Jao! Kakva bol za čovjeka - iz mile
nade
Upasti naglo u tijek stvarnosti
surove! -
Usud nenađani dušu mu tišti,
S uspomenom živi, spomen ga
mori. -

Oštři dah jeseni vode bistrene
muti,
Uvele urese proljeća vihor povrh
vrti;
Nema ugodnih pejzaža, obala
prstenasto tmurna,
Na brdu, negda modrom, oblaci
grom nose;
Posred meteža pustošenja
strašnog,
Davnoga sjaja nema niti traga! -

Kad s godinama naglo stigne
iskustvo,
Nestaje jedno za drugim blago
snatrenje,
Nestaje svijet, kao hram sreće,
pravde, časti,
A ostaje jaz pogrešaka i zabluda;
I na bolnim osima varavih misli,
Duša tužnije, al' ustrajno još blišta.
-

Hladan dlan Akvilona⁵ baca gusti
sniég,
Već zastrte su vode, zastrte obale,
Sve mrtvo odjednom, i u mrtvome
ruhu,
Izjednačeno sve u grobnom tajcu
leži,
A kad zadnji oblaci jesenji minu,
Strašan, no stalan san Nature se
rodi. -

povratak na sadržaj

prijevodi | 64

⁵ lat. aquilo, onis, m. vjetar sjevernjak, bura; meton. sjever

Koniec żalom, uciechom,
zgodność czuciom sprzecznym,
Śmierć na reszcie położy snem
cichym i wiecznym;
Wszystko coś pragnął, cierpiał,
coś układał sobie, 45
W iedney chwili iest niczém i ty
nikniesz w grobie;
Młodość cię łudzi, straszy wiek
doyrzały,
Smierć tylko daie odpoczynek
stały. —[1]

XI

SMIERĆ

Smierć ciérpień kres ostatni! —
Czemuż się iéy lękasz? —
Włos powstał, usta sniade, zimna
twarz blednieie...
Wzrok błędzi, drętwieie...
Drzysz, słabniesz, uklękasz!

Śmierć ciérpień kres ostatni, iakby
snu powienie, 5
Co przynosi spoczynek
strudzonemu ciału,
Lekko i pomału,
Skończy twe strapienie. —

— Wieczność straszna! nieznany
iéy wyrok dla Człeka;
Żadna ludzka potęga téy prawdy
niewzruszy, 10
Dusza mówi duszy
że wieczność ią czeka. —[1]

— Wszechmocny! Sprawiedliwy!
Bóg ciebie osądzi, [2]
W miarę prawéy wartości, gdyż
pozor niezwodzi,
Skarze lub nagrodzi — 15

Bóg, ieden niebłędzi!

Kraj tuzi, veselju - sklad u
unakrsnom,
Smrt na posljetku svrši snom tihim
i vječnim;
Sve si želio, trpio, sanjario,
U tren postaje ničim, ti truneš u
grobu;
Mladost te obmanjuje, zrelost
plaši,
Jedino smrt ti daje sanak vječni. -

XI

SMRT

Smrt, posljednji trag patnje! –
Zašto je se bojiš?-
Kosa se kostriješi, usne tamne,
hladno lice blijedi..
Vid se gubi, pogled utrnuli..
Drhtiš, malaksaš, klecaš!

Smrt, posljednji trag patnje, kao
povjetarac sna,
Što umornu tijelu donosi odmora,
Blago i polako,
Svrši se tvoja briga. -

- Vječnost zastrašujuća! Neznana
je presuda njena za čovjeka;
Nikakva ljudska snaga taj sud
promijeniti ne može,
Duša govori duši
Da vječnost je čeka. -

- Svemoćni! Pravedni! Bog će te
osuditi,
Na vazi istinske vrijednosti, jer
privid ga ne obmanjuje,
Ukori ili pohvale -
Bog, jedini ne griješi!

[povratak na sadržaj](#)

ledyném dobrem, cnota i
sumenie czyste,
Kto go ciągle zachował, pierwszéy
umiał użyć,
Ach możeż zasłużyć
Na kary wieczyste! — 20

Nadzieia skarb Niesczęsných,
drogi choć niestały
Dla ciebie iuż zniknęła,
wspominasz ią w trwodze,
I tylko w twéy drodze,
Ciérpienia zostały.

Smierć ciérpień kres ostatni,
smiało w nią poziéray, 25
Pełen ufności w Bogu, w życiu
nieszczęśliwém,
Lecz w życiu cnotliwém,
Spokoynie umieray.[1]

Smierć przyiemna Niesczęsnym w
różanéy koronie,
W ciemnym zapomnień zdriou
gasząc twe katusze, 30
Lekko złoży duszę
Na wiecznośi łonie.

Jedino dobrim, poštenje i savjest
čista,
Tko ju je posve očuvao, od prve
umio upotrijebiti,
Ah, jedino dobrim možeš zaslužiti
Na posljednjem sudu!

Nada u spas Nesretnika, iako ni
sretni vječni nisu,
Za tebe je već iščezla, spominješ ju
u strahu,
I da su se samo na tvome putu
Patnje zadržale.

Smrt, posljednji trag patnje, smjelo
se u nju zagledaj,
Pun vjere u Boga, u životu
nesretnome,
Ali u životu poštenome,
Umri u miru.

Smrt za Nesretnike ugodna u
ružinu vijencu ,
Na tamnom izvoru zaborava
blažeći tvoje muke,
Blago će položiti dušu
U krilo vječnosti.

XXXII

ŽENA

Mądra żona za nos wodzi,
Spokoyności piękna szkodzi,
Brzydka wkoło straszy ludzi.
Głupia prędko męża znudzi —
Jeśli srodek dobry wszędzie, 5
Więc i w żonie dobrym będzie:
Niech ma rozum dla kobiety,
Nieszukaiąc z dzieł zalety,
Grzeczna, miła i przystoyna
Ani sknéra ani hoyna, 10
Nic mruk i nie rezolutna,
Nie szalona i nie smutna
W żądaniach zawsze mierna,
Nade wszystko bardzo wierna,
Takiéy żony mi potrzeba 15
Gdy mi lata dały Nieba. —

Mudra žena za nos vuče,
Mirnoći lijepa škodi,
Ružna naokolo plaši ljude.
Glupa umah mužu dosadi -
Ako je sredina svugdje dobra,
Pa i za ženu dobro će biti:
Neka ima razum ženski,
Ne tražeći zasluge po djelu,
Pristojna, ljupka, naočita
Ni škrta ni darežljiva,
Ni mrzovoljna ni odrješita,
Ni izbezumljena, a ni tužna
U zahtjevima uvijek umjerena,
Prije svega neka bude vrlo vjerna,
Takva žena meni treba
Kad bi mi godine pale s Neba. —

[povratak na sadržaj](#)

XIV
**ODA
DO POEZYI**

Święta iskro ognia Feba,
Ty coś niegdyś tłała wemnie,
luż cię wzniecam
nadaremnie
Odebrały cię iuż Nieba!
Znikłaś znikła cząstko
Boga, 5
Iskro święta, iskro droga! —
luż méy ręki uderzeniem
Złota stróna się niewzrusza,
I iuż rymotworczem pieniem
Nieprzemawia moia dusza.

— 10

Ach gdy niebiańskim
zapałem,
Byłem niegdyś upoiony,
W każdý chwili, z każdý
strony,
Świat poezyi widziałem —
W nim cnota prawą część
miała, 15
W nim przyjaźń, miłość
mieszkała,
Czucie niebyło marzeniem,
Czucie kiedym wtedy głosił,
Głos móy za iego
wzmocnieniem,
W Bogów siedliska się
wznosił. 20

XIV
ODA POEZIJI

Sveta iskro vatre Feba⁶,
Koja si negda u meni
zatinjala,
Još te uzalud raspirujem
Nebo te iznov' preuze!
Iščezla si nestalni djeliću
Boga,
Iskro sveta, iskro draga! -
Još udarom ruku mojih
Zlatna struna ne vibrira,
I još zvonkim slogovima
Ne kazuje moja duša. -

Ah, dok sam nebeskim
žarom,
Bio nekada zanesen,
U svakome trenu, na
svakome mjestu,
Svijet poeziye sam razumio -
U njem je čast istinski utisak
imala,
U njem je prijateljstvo, ljubav
stanovala,
Osjećanje nije bilo
sanjarenje,
Osjećanje kojim se tada širio,
Glas moj s njegovim
jačanjem,
Do tronova božjih se uznio.

[povratak na sadržaj](#)

prijevodi | 67

---

⁶ lat. Phoebus, i, m.[Φοῖβος] Feb,
poetično ime Apolonovo, odatle
značenje - sunce

Wyższy nad samego siebie
Ludzkie potargałem pęta,
Dusza pożarem przeięta,
Po czystém pędziła Niebie. —
Wonnego Eteru zdroie 25
Napełniały piersi moie —
Spełzła dla mnie ziemia cała —
W gwiazdostój szedłem koronie
—

Niesmiertelność mi błyszczała
Ach Bóg, Bóg w moiém był
łonie! 30

Teraz gdym wrócił w ciemnoty,
Gdy zgasiły Bogów natchnienia,
Gdzież piękności przyrodzenia?!
Miłość, chwała, i wy cnoty
Którem w promień Feba
stroił, 35
Wy któremim duszę poil? —
Iużeście to doszły mety
Kiedy koniec każdej sile. —
Ach i nadzieia niestety,
W ostatnię legła mogile! 40

I wy obrazy Natury,
Piérwotnym stroyne urokiem
Iuż was niema przed mem okiem;
Myśl wpadła w odmęt ponury;
Iuż oslabły siły wieszcze 45
By was rymem głosić iescze;
Iuż méy ręki uderzeniem
Złota stróna się niewzrusza,
I iuż rymotworczém pieniem
Nieprzemawia moia dusza!

— 50

Moćniji od sebe samoga
Ljudske sam rastrgao okove,
Duša požarom prožeta,
Hitala je po mirnome Nebu.-
Aromatična Etera vrela
Moje su grudi ispunila -
Klizila je radi mene zemlja cijela -
Koračao sam po zvjezdanim
obodu -
Besmrtnost mi se smiješila sjajna
Ah, Bog, Bog je bio pod mojim
okriljem!

Sada kada sam se vratio u tminu
Kad su ugasli Božji zanosi,
Ta gdje su naravne ljestvete?!

Ljubav , slava i vi časti

Kojima sam se uresio u zraku Feba
Vi na kojima sam dušu napajao?! -
Dakako, stigla su pomračenja
U kojima umire svaka inspiracija. -
Ah i nada je nažalost,
Na posljednji odar u grobnicu
legla!

I vi Nature pejzaži,
Elegantni od netaknute draži
Sad vas nema pred očima mojim;
Misao je pala u mračan bezdan;
I proroci su izgubili moći
Koji bi vas stihom opet oglasili;
Još udarom ruku mojih
Zlatna struna ne vibrira,
I još zvonkim sloganima
Ne kazuje moja duša! -

[povratak na sadržaj](#)

Karel Hynek Mácha – Znělka

Tena Šinjori
cupko8@gmail.com

Tichý tis nad růží stíny sklání
mezi hrobů ověnčené kříže.
Sladké zvuky, ó jen blíže! blíže!!
Slavíka snad líbě klokočání? -

Ach tak sladce nezní jeho lkání,
kdo hlas ten uslyší, pujde stíže,
neb jej žel i touha k růži víže
bez náděje jako milování!

Bolest'-li, či slast' mé srdce jímá?

-
V růžovém blankytu, hvězdy,
rcete,
ty růžemi ověnčená Lúno,

zdaž to ona - a jen růže dřímá? -
Či spí ona a jen růže květe? -
"Růže květe!" Růže jen? -
Idúno! –

Tiha tisa ružu sjenom sklanja
među ovjenčane groba križe.
Slatki zvuci, samo bliže! bliže!!
Poj slavuja mili se iz granja? -

Slatki zar su glasi nàricānja,
njih tko čuje, stope teško niže,
jer ga žal i čežnja k ruži diže
prem u ljubav sve je nada
manja!

Srcu mom slast je, il' rana živa?

-
Na obzoru ruža, međi svijeta,
kaž'te zvijezde, cvjetom vita
Luno,

sja li ona - samo ruža sniva? –
Il' spi ona, samo ruža cvjeta? -
„Ruža cvjeta!“ Ruža tek? –
Idúno⁷! –

povratak na sadržaj

prijevodi | 69

⁷ Iduna – nordijska boginja proljeća i vječne svježine, čuvarica jabuka besmrtnosti

Jonasz Kofta – Nerwica w granicach normy

Ivana Jurić

ivana.juric240@gmail.com

Jonasz Kofta (1942. – 1988.) je poljski pjesnik, dramatičar, slikar i pjevač. Studirao je slikarstvo na Akademiji likovnih umjetnosti u Varšavi. Za vrijeme studiranja otkrio je talent za književnost i kabaret pa je zato osnovao kabaret Glavnog kluba varšavskih studenata Hybrydy. Osim pjesama pisao je i feljtone te je dobitnik mnogih nagrada.

NERWICA W GRANICACH

NORMY

Nie wiem co się ze mną stało,
Nie wiem co się we mnie dzieje,
Wiem ktoś ma duszę i ciało,
Podobno ma jeszcze nadzieję,
Panie doktorze, dlaczego tak
Dlaczego tego mi brak?
Nie przeszkaďam panu, nie?
Przyszłam do pana, jak
niejedna,
Pan jest tu po to, by wysłuchać
mnie...
A te firanki to jedwab?
Mam usiąść, czy się położyć?
Nieważne, nie o to chodzi...
Zdrożało, za mało nie starcza,
Są buty, a nie w tym numerze,
Zmęczona sklepowa coś
warczy,
Jaśminy zakwitły na skwerze,
W popychu w pośpiechu, w
zaduchu,
Rajstopa ktoś podarł mi
drutem,
Tak jakoś mi nie jest do
śmiechu
I smutek i smutek i smutek.
Pan o tym wie, panie
psychiatro,
Ten świat mi się zdaje
potworny,
Ja wiem w życiu to nie ma tak
łatwo,
Nerwica w granicach normy.

ŽIVČANI SLOM U GRANICAMA

NORMALE

Ne znam što se sa mnom
dogodilo,
Ne znam što se u meni zbiva,
Znam da netko ima dušu i
tijelo,
Navodno još i nadu ima,
Zašto je to tako, doktore,
Zašto mi toga nedostaje?
Ne ometam Vas, zar ne?
Došla sam kao i ostale,
Tu ste kako biste me
saslušali...
A te zavjese su od svile?
Trebam li sjesti ili leći?
Nije ni bitno, ne radi se o
tome...
Poskupjelo je, za malo
dostatno je,
Ima cipela, ali ne te veličine,
Umorna prodavačica nešto
brblja,
Jasmini su procvjetali nasred
zelene površine,
U gužvi u žurbi bez zraka,
Netko mi je pokidao žicom
čarape,
Nekako mi nije do smijeha
I tuga i tuga i tuga.
Doktore, poznato Vam je to
Ovaj mi se svijet nakazan čini,
Znam da u životu nije tako lako,
Živčani slom u granicama
normale.

[povratak na sadržaj](#)

Kolejki, kolejki, w kolejkach,
Czy dają, co dają, gdzie dają,
Wśród tłumu, wyprana z
rozumu,
Stanęłam, postałam nie mają,
Kto komu, gdzie komu do
domu,
Mężowie i dzieci czekają,
Kupiłam!
Nie mówcie nikomu...
Powrotny bilet do raju,
Pan o tym wie, panie doktorze,
Kobieta to człowiek odporny,
Jest źle, czy pan na to pomoże?
Nerwica w granicach normy.
Czy to już wszystko, czy jest
tak źle,
Czy to nas wszystkich dotyczy,
Czy mam się śmiać, czy ronić
łzę,
Wśród tylu obiektywnych
przyczyn,
Odnajdę, potrzymam, porzucę,
Mnie takie się żarty trzymają,
Pojadę, pozyję i wróczę,
Z raju przyjadę do kraju,
Mam szukać, odnajdę, porzucę,
Bo życie to gwałty i sztormy,
Pojadę, pozyję i wróczę,
Nerwica w granicach normy.

Redovi, redovi u redovima,
Daju li, što i gdje,
Usred gomile, bez razuma,
Stala sam, zastala i nemaju,
Tko komu, gdzie komu do
doma,
Muževi i djeca čekaju,
Kupila sam!
Ne govorite nikomu...
Do raja kartu povratnu,
Znate kako je to, doktore,
Žena je izdržljiva osoba,
Loše je, možete li pomoći?
Živčani slom u granicama
normale.
Zar je to već sve, zar je tako
loše,
Tiče li nas se to sviju,
Trebam li se smijati ili roniti
suze,
Među tolikim objektivnim
razlozima,
Pronaći ću, pridržati, ostaviti,
Takve se šale mene drže,
Otići ću, živjeti i vratiti se,
Iz raja doputovat ću u državu,
Moram tražiti, pronaći ću i
ostaviti sve,
Jer život su nasilje i oluje,
Otići ću, živjeti i vratiti se,
Živčani slom u granicama
normale.

[povratak na sadržaj](#)

Receptę dostałam od pana,
Doktorze, wystałam, dostałam,
Grzmotnęłam to wszystko do
zlewu,
Bez gniewu, doktorze bez
gniewu,
To życie jest moje, czyczyje?
Źródlanej się wody napiję,
A wtedy nadzieję mnie
prowadzi,
Jak trzeba to mogę zwariować.
Przeczekam, doczekam się
formy,
Łagodna, liryczna diagnoza
Kliniczna:
Nerwica w granicach normy
Nerwica w granicach normy
Nerwica w granicach normy

Dobila sam receipt od Vas,
Doktore, odstajala sam i dobila,
U sudoper sam sve to bacila,
Bez bijesa, doktore, bez bijesa,
To je moj život ili čiji je?
Izvorske vode napit ču se,
A onda me, nado, vodi,
Ako je potrebno, mogu i
poludjet'.
Prebrodit ču, bit ču u formi,
Blaga, lirska dijagnoza
Klinička:
Živčani slom u granicama
normale
Živčani slom u granicama
normale
Živčani slom u granicama
normale

[povratak na sadržaj](#)

Czesław Miłosz – Tak mało

Tina Mahnik
tmahnik@gmail.com

Czesław Miłosz (1911. – 2004.) poljski je pjesnik i pisac te dobitnik Nobelove nagrade. Pisao je intelektualnu poeziju punu metafora i ritmičnosti, a ista je tijekom rata bila prožeta katastrofizmom, odnosno tragičnim viđenjem svijeta (iako nikad s onoliko dramatike i dubine kao u drugih pjesnika, npr. Witkiewicza). U Americi je na Sveučilištu u Berkleyju više od dvadeset godina predavao slavenske jezike. Godine 1980. dobio je Nobelovu nagradu za djelo *Zniewolony umysł* (1953.).

Tak mało

Tak mało powiedziałem.
Krótkie dni.

Krótkie dni,
Krótkie noce,
Krótkie lata.

Tak mało powiedziałem,
Nie zdążyłem.

Serce moje zmęczyło się
Zachwytem,
Rozpaczą,
Gorliwością,
Nadzieją.

Paszczę lewiatana
Zamykała się na mnie.

Nagi leżałem na brzegach
Bezludnych wysp.

Porwał mnie w otchłań ze sobą
Biały wieloryb świata.

I teraz nie wiem
Co było prawdziwe.

Tako malo

Tako malo sam rekao.
Kratki dani.

Kratki dani.
Kratke noći,
Kratke godine.

Tako malo sam rekao,
Nisam stigao.

Srce se moje umorilo
Ushitom,
Očajem,
Žarom,
Nadom.
Ralje nemani

Zatvarale se nada mnom.

Nag sam ležao na rubovima
Pustih otoka.

Zgrabio me i u ponore sa
sobom povukao
Bijeli kit svijeta.

I sad ne znam
Što bješe stvarno.

[povratak na sadržaj](#)

Darko Rundek – Nada; Šal od svile

Darko Rundek hrvatski je glazbenik, pjesnik, glumac i redatelj rođen u Zagrebu 30. siječnja 1956. Glazbenu karijeru započinje kasnih sedamdesetih godina 20.st. u okviru grupe Haustor. Tijekom karijere radio je na nekoliko kraćih filmova i kazališnih komada (kao redatelj, glumac ili skladatelj). Sredinom 1990-ih godina započinje solo-karijeru tijekom koje s vremenom nastaje i Rundek Cargo Trio, u sklopu kojega djeluje i danas.

Tina Mahnik
tmahnik@gmail.com

Nada

Kad je prošla preko mene
Kao da je pala sjena
U oblaku misli njene
Stajao sam dva, tri trena

Je li ovo zapovijed
Ili je to nada?

Oči nam se nisu srele
Ne znam tko je ona žena
Ni ne mogu znati sada
Možda tek za dva, tri tjedna
Shvatim

Je l' to bila sudbina
Ili samo nada

Nadzieja

Kiedy przeszła przeze mnie
Jakby cień nagle padł
I w obłoku myśli jej
Pozostałem przez chwilę lub
dwie

Czy to jest rozkaz
Czy nadzieja?

Oczy nam się nie spotkały
Nie wiem kim jest ta kobieta
I od razu się nie dowiem
Może dopiero za dwa lub
trzy tygodnie
Zrozumiem

Czy to był los
Czy tylko nadzieja

[povratak na sadržaj](#)

Šal od svile

Ja sam bio pogrešan
Kad sam ti stavio ruku na rame
Tamo je držao dugo
I govorio riječi

Ja sam bio pogrešan
Kad sam tražio da mi kažeš
Koja si strana
Postoje pravila igre
Ti znaš da ne možeš sama

Ispod svih tih zastava
Što vijore svud oko nas
Ne postoji mjesto
Gdje mogla bi stati
Visoko dignuti ruke
I pjevati našu pjesmu
I pjevati našu pjesmu

Protiv volje umiješan
U staru zavjera strana
U staru zavjera nada
Ja sam jednoga dana
Slučajno našao put
Ispod svih tih zastava
Što vijore...

Kapi s oboda
Sada padaju na uže i gun
Ja sam sloboden
Neka s moga vrata vijori šal od
svile...

Jedwabna chusta

Nie powinienem był położyć ci
rękę na ramię
Tam ją trzymać przez długi czas
I wymawiać te słowa

Nie powinienem był zadać byś
mi powiedziała
Którą jesteś stroną
Istnieją zasady gry
I wiesz, że nie możesz sama

Pod wszystkimi tymi flagami
Które trzepoczą wokół nas
Nie istnieje miejsce gdzie
mogłabyś stać
Wysoko wznieść ręce
I śpiewać naszą piosenkę
I śpiewać naszą piosenkę

Wbrew woli wpłaty
zostałem
W dawną zmowę stron
W dawną zmowę nadziei
Pewnego dnia
Przypadkowo otkryłem drogę
Pod wszystkimi tymi flagami
Które trzepoczą

Krople z obręczy
Już kapią na pętlę i gun
Jestem wolny
Niech z mojej szyi powiewa
jedwabna chusta

[povratak na sadržaj](#)

Jan Rybowicz – W zawieszeniu

Jan Rybowicz (1949. – 1990.) je poljski pjesnik i prozaist koji je svoje rade u glavnim objavljuvaju u novinama i časopisima. Njegovu pjesmu *W zawieszeniu*, ali i brojne druge pjesme, uglažbila je glazbena grupa *Stare Dobre Małżeństwo* zbog čega je postao poznat široj publici.

W ZAWIESZENIU

Kupuję książki,
Ale odkładam je na półkę
Bez czytania.
Kupuję gazety,
I parskaję śmiechem,
Palę nimi w piecu.

Piję wódkę samotnie,
I o dziwo,
Jestem po niej trzeźwiejszy.

Nie włączam telewizora
Nie włączam radia.
Nie włączam się...

Coś musi się stać!
Coś musi się stać!
Coś musi się stać!
Coś musi się stać!
W zawieszeniu.

Niech się stanie cokolwiek.
Nawet to najgorsze z
najgorszych.

Nie włączam telewizora
Nie włączam radia.
Nie włączam się...

Nie włączam telewizora
Nie włączam radia.
Nie włączam się...

Coś musi się stać!
Coś musi się stać!
Coś musi się stać!
Coś musi się stać!
W zawieszeniu.

NA ĆEKANJU

Kupujem knjige,
Ali stavljam ih na policu
Nepročitane.
Kupujem novine,
I pucaju od smijeha,
Ložim njima peć.

Sam pijem votku,
I gle čuda,
Trijezniji sam poslije nje.

Ne uključujem televizor
Ne uključujem radio.
Ne uključujem sebe...

Nešto se mora dogoditi!
Nešto se mora dogoditi!
Nešto se mora dogoditi!
Nešto se mora dogoditi!
Na čekanju.

Neka se nešto dogodi.
Makar i najgore od najgoreg.

Ne uključujem televizor
Ne uključujem radio.
Ne uključujem sebe...

Ne uključujem televizor
Ne uključujem radio.
Ne uključujem sebe...

Nešto se mora dogoditi!
Nešto se mora dogoditi!
Nešto se mora dogoditi!
Nešto se mora dogoditi!
Na čekanju.

Ivana Jurić

ivana.juric240@gmail.com

[povratak na sadržaj](#)

Zuzana Smatanová i Adam Ďurica – Miesta

MIESTA

Chcem kúsok času nahradíť
hodinou
vrátiť nám izbu nech je zas našou
krajinou
Cestou a chodbou íst' späť do dverí
a zase spojiť postel' z dvoch území

Oči nám obom trochu zvlhlí
ako, ako, ako sme mohli?!

Opustiť nás, naše bezpečné miesta
ďaleko íst', kde sa nevieme nájsť
Nezvládnuť výšku a vypadnúť z
hniezda
na miesto, kde cítiť len mráz

Bez tăžkých svedomí je čistý náš
stôl
hľadáme jednu cestu späť za sebou
Ak cítiš to, čo ja, tak vrát' sa domov
tam môjmu srdcu chýbať pre
stotisíc dôvodov

Oči nám obom trochu zvlhlí
ako, ako, ako sme mohli?!

Opustiť nás, naše bezpečné miesta
ďaleko íst', kde sa nevieme nájsť
Nezvládnuť výšku a vypadnúť z
hniezda
na miesto, kde cítiť len mráz

Niekde je vždy cesta späť
do záhrady kde sa topí ľad
chcem nám rozumieť
tak ako sa nám to mohlo stat?

Opustiť nás, naše bezpečné miesta
ďaleko íst', kde sa nevieme nájsť
Nezvládnuť výšku a vypadnúť z
hniezda
na miesto, kde cítiť len mráz

MJESTO

Želim dio vremena nadoknaditi
satom
Vratiti nam sobu da opet bude
našom zemljom
Putem i prolazom vratiti se do
vratiju
I opet spojiti krevet od prostora
dvaju

Objema su se pogledi zasuzili
Kako, kako, kako smo mogli?!

Napustiti nas, izaći iz našeg
sigurnog mjesta
Otići daleko gdje se naći ne
možemo
Ne savladati visinu i pasti iz gnijezda
Na mjesto gdje samo mraz
osjećamo

Bez teških savjesti, čisti je naš stol
Tražimo jedan put nazad prema
sebi
Ako osjećaš to što i ja, vrati se doma
Tamo mojem srcu nedostaješ iz
tisuću razloga

Objema su se pogledi zasuzili
Kako, kako, kako smo mogli?!

Napustiti nas, izaći iz našeg
sigurnog mjesta
Otići daleko gdje se naći ne
možemo
Ne savladati visinu i pasti iz gnijezda
Na mjesto gdje samo mraz
osjećamo

Negdje put natrag postoji
Do vrta u kojem se topi led
Želim nas razumijeti
Kako nam se to moglo dogoditi

Mihaela Zidarić

mihaela.zidaric@gmail.com

[povratak na sadržaj](#)

Team – Prievan v peňaženke

Prievan v peňaženke

Treba na to asi mať zvláštny talent
mať vreckové suchoty neustále.

Škoda d'ľalších slov,
som z tých dobrákov,
čo sú pravidelne bez prachov.

Bývam priateľ dôverný s každou bankou,
ale v peňaženke mám stále manko.
manjkom.

Iba desiatnik
roky neplatný,
smutný koniec pások výplatných.

Prievan v peňaženke stále mám,
strácam kilá bankoviek.

Prievan v peňaženke stále mám,
z diaľky počujem ich smiech.

Trojuholník bermudský mám v nej asi,
v tomto boji s prírodou nezvíťazím.

Mávam nízky tlak

Kronična besparica

Ful sam talentiran
za nikad nemat' para.

Džepovi mi prazni,
za to imam dara.

Jako sam si dobar
al' se stalno borim s
novčaním

Imam samo siču
što ništa ne vrijedi,
iznos na računu
stalno mi blijedi.

Starčević se dao u
bijeg.
Nikad nemam para,
iz daljine čujem
njegov smijeh.

Bermudski trokut u
grlu imam.
Voda mi do grla,
nikak' da isplivam.

Imam niski tlak,

Antonela Lakoš
antonela.lakos@gmail.com

Hana Petrovski
hana.mymail@gmail.com

Irena Ivanišević
moesakarutenshi@yahoo.com

Irena Milanović
imilanov2@ffzg.hr

Ivana Cvitković
ivana.cvitkovic7@gmail.com

Katarina Šviglin
katarinasvigling91@hotmail.com

Maja Mucko
milka091@gmail.com

Marina Kolesarić
mkolesar@ffzg.hr

Tea Paleščak
tpalescak.tp@gmail.com

[povratak na sadržaj](#)

a rovnaký plat,
s prázdnym vreckom ako bigbičák.

plaču još nižu,
prazan mi je džep
nemam ni za rižu.

Ja som odborník na všetky meny,
mne sa v peňaženke nič nezelení.

Poznata mi svaka
valuta al' mi
novčanik svaku proguta.

Môžeš kámo snád',
dvacku požičať,
vrátim ti ju nabudúce rád.
Možno...

Ej, frende,
imaš kaj sitno?
Brzo ču ti vratiť',
fakat mi je hitno...

[povratak na sadržaj](#)

Ludvík Vaculík – Samota jako umění

Ana Željeznjak
ana.zeljeznjak@gmail.com

Ludvík Vaculík: SAMOTA JAKO UMĚNÍ	Ludvík Vaculík: SAMOĆA KAO UMIJEĆE
<p>Až se odsud vrátím, sotva ještě budu mít někdy možnost být rád sám. Už se teď lépe nepoznám a nezdokonalím. Měl jsem v životě několik dobrých samot, jež mě domluvou a dobrou vůlí pobídly k něčemu dobrému, či dokonce správnému. Oproti psychologům já totiž myslím, že člověk se vůči lidem a lidstvu nejvíce zosobní, když je dost sám. Uznávám však i názor opačný, ten správný, dobrý pro jiné lidi – že ve styku s lidmi se člověk správně zváží a vřadí se do společnosti užitečně. Tak to se mi nelíbí, protože stykem s lidmi člověk pořád od něčeho upouští a upravuje se, aby se zalíbil nebo uplatnil, čekaje uznání.</p>	<p>Kad se vratim odavde, teško da Ću još nekada imati mogućnost uživati u samoći. Sada se više neću bolje upoznati ni usavršiti. U životu sam imao nekoliko dobrih samoća koje su me nagovaranjem i dobrom voljom potakle na nešto dobro, štoviše ispravno. Protivno psiholozima, ja naime mislim da se čovjek najviše utjelovi među ljudima i u čovječanstvu kada je u dovoljnoj mjeri sam. Ali priznajem i suprotno mišljenje, ono ispravno, dobro za druge ljude - da se u kontaktu s ljudima čovjek pravilno procijeni i korisno svrsta u društvo. To mi se ne sviđa jer u kontaktu s ljudima čovjek uvijek od nečega odustaje i prilagođava se tako da bi se nekome svidio ili bio koristan, čekajući priznanje.</p>
<p>Myslím, že sotva kdo má o sobě představu nízkou a hodnou zavržení. S plánem a programem své osobnosti jde člověk mezi lidi většinou už ztroskotané, nebo od základu dávno horší. Všechno je proti němu, musí se držet. Ustupuje</p>	<p>Mislim da malo tko o sebi ima nisko mišljenje vrijedno odbacivanja. S planom i programom svoje osobnosti čovjek ide među ljude koji su većinom već</p>

[povratak na sadržaj](#)

<p>jen dobrému důvodu nebo dobrému člověku.</p>	<p>slomljeni ili iz temelja odavno gori od njega. Sve je protiv njega, mora se držati. Uzmiče samo pred dobrim razlogom ili dobrim čovjekom.</p>
<p>Jedna užitečná věc ze samoty – pracuj a dělej všechno jak za odměnu, jakou by sis sám udělil, nečekej však od nikoho žádnou, a všechno, co dostaneš, mile tě překvapí. Také musíš dát pozor, abys odměnu postřehl a poznal, může přicházet v nezvyklé a nečekané podobě a úplně odjinud, jak se tady právě děje mně.</p>	<p>Jedna korisna stvar u samoći – radi i čini sve kao da radiš za nagradu kakvu bi si sam dodijelio, ali nemoj očekivati ni od koga nikakvu i sve što dobiješ, ugodno će te iznenaditi. Isto tako moraš paziti na to da primjetiš i prepoznaš nagradu. Ona može doći u neobičnom i neočekivanom obliku i iz potpuno nepoznatog smjera, što se upravo događa meni.</p>
<p>Samota má svůj chod a řád, který je třeba postřehnout a podřídit se mu. Například – smutek přijmi a nechej ho působit. Nemůžeš-li usnout, nedří se s tím. Běž něco dělat nebo jdi do tmy. Poddaně a oddaně. Ven chod' za každého počasí, protože dobré je každé. Když tě přepadnou výčitky svědomí, pober je do poslední smeti, čímž se vyzpovídáš alespoň sobě. A že jsi si neuložil trest, to nějak velice nevadí.</p>	<p>Samoća ima svoj tijek i pravila, koja treba primijetiti i podrediti im se. Na primjer - tugu prihvati i pusti ju da djeluje. Ako ne možeš spavati, nemoj se mučiti s time. Iди nešto raditi ili idи u tamu. Podano i odano. Iди van bez obzira na vremenske prilike jer dobra je svaka. Kada te napadne grižnja savijesti, raščisti sve do posljednje nečistoće. A to što nisi dobio pokoru, nekako ne smeta.</p>
<p>Však už víš co, do samoty si má člověk vzít určité pomůcky a nářadí. Například gumáky nebo gramatiku. Nebo nic, ani co potřebuje. Je to příležitost zkusit dělat něco, co ještě nedělal – kreslit, vyřezávat, studovat hřbitovní kulturu kraje.</p>	<p>Sigurno već znaš da su u samoći čovjeku potrebna različita pomagala i alati. Na primjer, gumene čizme ili gramatika. Ili</p>

<p>Vím, co mi namítnete, že prosazují individualistickou morálku proti společenské. Tuto vaši soudružskou námitku znám od svého vstupu do KSČ. Proti tomu já myslím takto: V člověku jsou sklony dobré i zlé, on si v nezávislosti od sebe přeje dobré, a je to společnost, k níž musí zpravidla klesnout. Vždyť to, čemu se říká společenská morálka, je havajní stupeň, na němž se lidé zarazili na svém pádu. A pořád se snaží prorazit si v mravní zídce cestičky směrem dolů, ne nahoru. Kdo razí nahoru je většinou směšný, marný a společensky většinou neúspěšný.</p> <p>Ne, společnost vás nepovzbudí k dobru, jen samota. Moje umění samoty však bohužel klesá. Ne, že bych ji neunesl, ale zdá se mi tak dobrá, že je mi líto být v ní sám. Chci z ní dát něco i svým lidem, promýšlím a črtám si rozvrh, kdy budu s kým sám. Například teď jsem prošel temnou pustou cestou tady u jezera Stammbergského, pod mocnými stromy nevídáné výšky i obvodu kmene. Ty buky, duby, javory viděly několik Ludvíků Bavorských, teď vidí mne... a nic.</p>	<p>ništa, čak ni ono što mu je potrebno. To je prilika za raditi nešto što čovjek još nije radio – crtati, izrezivati, proučavati grobnu kulturu kraja.</p> <p>Znam što čete mi zamjeriti – da propagiram individualistički moral protiv društvenog. Ta vaša partijska zamjerka poznata mi je još od mog ulaska u KPČS. Protiv toga mislim ovako: u čovjeku postoje dobre i zle sklonosti. On neovisno o ostalima želi za sebe dobro, a društvo je to pred kojim u pravilu treba pasti. Ono što nazivamo društvenim moralom je stupanj opasnosti za koji ljudi zapinju pri svom padu. I stalno se trude u zidu morala utabati puteve prema dolje, a ne gore. Tko smjera gore većinom je smješan, beznačajan i uglavnom društveno neuspješan.</p> <p>Ne, društvo vas neće potaknuti na dobro, samo samoća. Moje umijeće samoće, nažalost, ipak jenjava. Nije da njen teret ne mogu izdržati, već mi se čini tako dobrom da mi je žao u njoj biti sam. Želim od nje dati nešto i svojim ljudima, promišljam i skiciram raspored, kada ču s kime biti sam. Na primjer, sada sam prošao tamnom pustom cestom uz jezero Starnberg, ispod moćnih stabala</p>
---	--

Náhle jsem vyšel na louku končící v jezeře, nad ní se lámou šedé hory. Chtěl jsem se otočit a vrátit. Ne, toto mně samotnému už nepatrí. A nač je mi to už tak pozdě. Chtělo se mi vrátit pro někoho, kdo to má vidět včas. Ty zdejší stromy jsou mohutné, četné a tak vlivné, že si dělají vlastní podnebí. Proč u nás stromy tak živoří? Ty staré mocné stromy odsouvají všechny drobné příhody posledních dějin, překračují staletí.

Jsem tu několik týdnů. Nevím, co se děje u nás a nechybí mi to. Co se děje v této zemi se mě osobně moc netýká. Tak žiju v území a čase nikoho, to je zajímavý stav. Je to také významný příspěvek k samotě. Když vyjdete ze svého bytu a domu, začínáte být tělesně sami. Když vyjdete z obce ven do polí, začínáte být sami i duševně. Vyjdete však i z událostí a z obvyklých dějů, a odtrháváte se směrem k vesmíru a jeho věčnosti.

Když jsem se sem vypravoval, čekal jsem od své samoty víc. Čekal jsem také, že se vyberu ze sebe, že do svých myšlenek a pocitů vpustím to, co normálně odstrkávám – atď dobré či horší. Ne, nedošlo na to, jsem už moc socializován. Začínám moc dělat kompromisy. Například jsem si mínil

neviđenih visina i opsega korijena. Te bukve, hrastovi, javori vidjeli su nekoliko Ludviga Bavarskih, a sada vide mene... i ništa.

Naglo sam izišao na livadu koja završava u jezeru nad kojom se lome sive gore. Htio sam se okrenuti i vratiti. Ne, to meni samome još ne pripada. A čemu mi to služi tako kasno? Htio sam se vratiti po nekoga tko to mora vidjeti na vrijeme. Ta ovdašnja stabla su ogromna, brojna i tako utjecajna da si stvaraju vlastitu klimu. Zašto kod nas stabla takо venu? Ta stara moćna stabla odguruju sve sitne priče povijesti, prelaze stoljeća.

Ovdje sam nekoliko tjedana. Ne znam što se kod nas događa i ne nedostaje mi to. Što se događa u ovoj zemlji osobno me se ne tiče. Živim u zemlji i vremenu nikoga i to je zanimljivo stanje. To je također zanimljiv dodatak samoći. Kada izadete iz svog stana i kuće, počinjete biti tjelesno sami. Kada izadete iz sela u polje, počinjete biti sami i duševno. Izađete čak i iz događaja i iz uobičajenih tokova i otimate se prema svemiru i njegovoj vječnosti.

Kada sam se spremao doći ovamo, očekivao sam više od svoje samoće. Očekivao sam da ču se

vzít sem housle, jež celý život byly mým nářadím v samotách. Udělal jsem však jednu chybu – natočil jsem si na magnetofon, jak hraji a poslechl si to. Ne, já nehraju, jak si myslím, že hraju. Nechal jsem housle doma a cítím to jako zradu. Kdy budeme spolu zase samy, šeptají si doma housle?

Tak jsem od sebe sebekriticky, podle měřítek společnosti, odloučil část svého vědomí, ale i část svého úkolu a programu. Ani německý zpěvník mi tu bez houslí neříká kolik, kolik v něm je. Kdyby to šlo se mnou takto dál, nebyl bych 100% ten, kdo jsem, nýbrž jen několikaprocentně kdosi, kým mne chce mít společnost. To je dalekosáhle varovné.

očistiti od sebe, da ču u svoje misli i osjećaje pustiti ono što inače odgurujem – bilo dobro ili gore. Ne, nije došlo do toga, već sam previše socijaliziran. Počinjem raditi puno kompromisa. Na primjer, htio sam sa sobom uzeti violinu koja je cijeli život bila moje pomagalo u samoćama. Napravio sam pogrešku – snimio sam na magnetofon kako sviram i poslušao to. Ne, ja ne sviram kako mislim da sviram. Ostavio sam doma violinu i osjećam to kao izdaju. Kada ćemo ponovno biti zajedno sami, šapuće doma violina?

Tako sam od sebe samokritično, prema mjerilima društva, odvojio dio svoje svijesti, ali i dio svog zadatka i programa. Ni njemačka pjesmarica mi bez violine ne govori koliko koliko je u njoj. Kada bi to išlo sa mnem tako dalje, ne bih bio 100% tko jesam, već samo nekoliko posto nekoga, kakvog me želi društvo. To je dalekosežno uznemirujuće.

Kvizevi

(češki)

1. Koji od navedenih glumaca povezuje češke filmove *Fotograf* i *Obiteljski život*, snimljene 2015., a prikazane na prošlogodišnjem Tjednu českog filma, odnosno ZFF-u? / Které herecké jméno spojuje filmy *Fotograf* a *Rodinný život*, natočené r. 2015 a promítané Ioni během Týdne českého filmu a Zagreb Film Festivalu?

- a) Ivan Trojan
- b) Karel Roden
- c) Bolek Polívka

2. Koji je roman (tada još u nastajanju) potaknuo Ludvíka Vaculíka da napiše svoj *Kako se prave muška djeca?* / Který román (v této době ještě nedopsán) inspiroval Ludvíka Vaculíka k psaní jeho díla *Jak se dělá chlapec?*

- a) Zoufalé ženy dělají zoufalé věci Haliny Pawlovské
- b) Bestiář Barbary Nesvadbové
- c) Smolná kniha Lenke Procházkové

3. Koju je od navedenih zbirki pjesama Vladimíra Holana preveo Dušan Karpatský? / Kterou z uvedených básnických sbírek Vladimíra Holana přeložil Dušan Karpatský?

- a) Noc s Hamletem
- b) Noc s Ofélií
- c) Oblouk

4. Što nije Karel Čapek prema naslovu njegova poznatog eseja iz 1924. godine? / Kým Karel Čapek, podle jeho známého eseje z r. 1924 není?

- a) komunist / komunistou
- b) Čeh / Čechem
- c) pisac / spisovatelem

5. Kojom državom putuje i koga traži znatiželjni Krtek u 52 nova nastavka popularnog crtića? / Kterým státem a koho hledaje procestuje Krtek v 52 nových dílech proslulého večerníčku?

- a) Hrvatskom, tražeći profesora Baltazara / Chorvatskem, hledaje profesora Baltazara
- b) Mauriciusom tražeći pticu Dodo / Mauriciem, hledaje ptáka Dodo
- c) Kinom, tražeći pandu / Čínou, hledaje pandu

Eva Leš
eva.lesh@gmail.com

Tena Šinjori
cupko8@gmail.com

[povratak na sadržaj](#)

6. Pogrdnim nazivima za koje narode su u češkom jeziku istovjetni nazivi za štetočine iz roda *Blattodea* (žohari)? / Hanlivým názvům pro které národy se podobají české názvy pro škůdce z řádu *Blattodea*?

- a) Rome i Vijetnamce / Romy a Vijetnamce
- b) Poljake i Ukrajince / Poláky a Ukrajince
- c) Nijemce i Ruse / Němce a Rusy

7. Koji je hrvatski skladatelj, koji se u Pragu usavršavao kao glazbenik, napisao djela s naslovima Vltava i Má vlast oko 20 godina prije Smetane? / Který chorvatský hudební skladatel, jež se zdokonaloval v Praze, napsal díla Vltava a Má vlast kolem 20 lety před Smetanou?

- a) Vatroslav Lisinski
- b) Blagoje Bersa
- c) Jakov Gotovac

8. Koja pjesma češkog pjesnika Jiříja Wolkera nosi naslov po poznatom zagrebačkom groblju? / Která báseň českého básníka Jiřího Wolkera nese název podle známého záhřebského hřbitova?

- a) Mirogoj
- b) Miroševac
- c) Gračani

9. Koji je hrvatski nogometni klub osnovan 1911. godine u praškoj pivnici U Fleků? / Který chorvatský fotbalový klub byl založen v roce 1911 v pražské hospodě U Fleků?

- a) Hajduk
- b) Dinamo
- c) Lokomotiva Rijeka

10. Koji je češki arhitekt hrvatskoga podrijetla autor „Kuće koja pleše“ u Pragu? / Který český architekt chorvatského původu je autorem "Tančícího domu" v Praze?

- a) Vlado Milunić
- b) Ivan Meštrović
- c) Velimir Neidhardt

[povratak na sadržaj](#)

11. Koja je čehoslovačka animirana serija o dva nespretna majstora 2015. godine proslavila 40. rođendan? / Který československý animovaný seriál o dvou nezručných kutilech loni oslavil své 40. narozeniny?

- a) Krtek
- b) A je to!
- c) Maxipes Fík

12. Koji je pjesnik jedini češki književni nobelovac? / Kdo je jediným českým básníkem, který získal Nobelovou cenu za literaturu?

- a) Jaroslav Seifert
- b) Vítězslav Nezval
- c) Miroslav Holub

13. S kojim državama graniči Češka? / Se kterými státy sousedí Česko?

S Poljskom, Slovačkom, Austrijom i Njemačkom / S Polskem, Slovenskem, Rakouskem a Německem

14. Koje se godine raspala Čehoslovačka i bila podijeljena na Češku i Slovačku? / Kdy zaniklo Československo rozdelením na Českou republiku a Slovenskou republiku?

- a) 1992.
- b) 1968.
- c) 1989.

15. Koju rijeku Česi smatraju svojom nacionalnom rijekom (protječe Pragom)? / Kterou řeku Češi považují za svoji nacionální řeku?

- a) Vltavu
- b) Labe
- c) Moravu

16. U kojoj drami Karela Čapeka se prvi put spominje riječ "robot"? / Ve kterém dramatu Karla Čapka poprvé zaznělo slovo "robot"?

- a) R. U. R.
- b) Věc Makropulos
- c) Bílá nemoc

17. Kako se zove brežuljak u Pragu na kojem se nalazi vidikovac koji podsjeća na Eiffelov toranj? / Jak se jmenuje kopec v Praze, na kterém se nachází rozhledna, která se podobá Eiffelově věži?

[povratak na sadržaj](#)

- a) Petřín
- b) Letná
- c) Stromovka

18. Što od navedenog nije "izumio" Jára Cimrman? – Co z níže uvedeného "neobjevil" Jára Cimrman?

- a) jogurt / jogurt
- b) CD / CD
- c) kotač / kolo

[povratak na sadržaj](#)

(poljski)

1. Dovrši staropoljsku poslovicu: „Ne vjeruj ljudima koji malo jedu. To su ili zlobnici, ili su _____?“ / Dokończ staropolskie przysłówie: „Nie ufaj ludziom, którzy mało jedzą- w ogólności są to złośnicy albo.....?“

- a) nesretni/nieszczęsnicy
- b) mršavi/chudzielcy
- c) ljubomorni/zazdrośni
- d) lopovi/ złodzieje

2. Tradicionalna poljska votka *starka* zakopowała se u zemlju u bačvi kojeg drveta? / Tradycyjna polska wódka Starka była leżakowana w ziemi w beczce z jakiego drzewa?

- a) breze/ brzozy
- b) hrasta/ dębu
- c) oraha/ orzechu
- d) vrbe/ wierzby

3. A kada se otkopavala? / A kiedy była wyciągana z ziemi?

- a) na dan djitetova vjenčanja/ w dniu ślubu dziecka
- b) na dan rođenja sina/ w dniu narodzin syna
- c) na prvi dan proljeća/ w pierwszym dniu wiosny
- d) na dan prvog punog mjeseca u godini/ w pierwszy dzień pełnego miesiąca w roku

4. S kojim državama graniči Poljska? / Z którymi państwami graniczy Polska?

5. Kojeg datuma Poljska slavi Dan nezavisnosti? / Kiedy Polska obchodzi Dzień Niepodległości?

- a) 14. travnja/ 14. kwietnia
- b) 11. studenog/ 11. listopada
- c) 29. listopada/ 29. października
- d) 1. svibnja/ 1. maja

6. Koji poljski grad je spomenut na Ptolomejevoj karti svijeta? / Które polskie miasto widnieje na Mapie Ptolemeusza?

- a) Bydgoszcz
- b) Kraków
- c) Kalisz
- d) Gdańsk

7. Koji grad dijeli granica između Poljske i Češke na dva dijela? / Które miasto dzieli na dwie części granica Polski i Czech?

8. U kojem je gradu živio povjesničar Jan Długosz? / W którym mieście żył kronikarz Jan Długosz?

- a) u Lublinu/ w Lublinie
- b) u Częstochowi/ w Częstochowie
- c) u Sandomierzu/ w Sandomierzu
- d) ni u jednom od navedenih/ w żadnym z powyższych

Tena Strahinec
thora3012@gmail.com

[povratak na sadržaj](#)

9. Ludwik Zamenhof bio je poljski Židov koji je izmislio jezik esperanto zbog čega je dobio nadimak doktor Esperanto. Koje je njegovo mjesto rođenja? / Ludwik Zamenhof był Żydem polskiego pochodzenia, który wymyślił język esperanto. Z tego powodu dostał przydomek doktor Esperanto. Gdzie się urodził?

- a) Vilno/ w Wilnie
- b) Białystok/ w Białymstoku
- c) Łódź/ w Łodzi
- d) Warszawa/ w Warszawie

10. Ime srednjovjekovne tržnice blizu glavnog trga u Wrocławiu je / Nazwa średniowiecznego targu położonego blisko Rynku Głównego we Wrocławiu to:

- a) Plac cukrowy
- b) Plac pieprzny
- c) Plac solny
- d) Plac paprykowy

11. Koji je bio Chopinov nadimak? / Jaki przydomek nosił Chopin?

- a) poljski Mozart/ polski Mozart
- b) Mozart romantizma/ Mozart romantyzmu
- c) mali od romantizma/ mały romantyk
- d) najveći romantičar/ największy romantyk

12. Koji od navedenih filmova nije režirao Polański / Którego z wymienionych filmów nie wyreżyserował Roman Polański?

- a) Kinesku četvrt/ Chinatown
- b) Pijanista/ Pianista
- c) Nož u vodi/ Nóż w wodzie
- d) Dekalog/Dekalog

13. U koji je grad otplivala sestra varšavske sirene gdje ju i dan-danas možemo pronaći? / Do którego miasta odpłynęła siostra warszawskiej syrenki, którą po dzień dzisiejszy możemy tam spotkać?

14. Koji poljski košarkaš igra u NBA i za koji klub? / Który polski koszykarz gra w lidze NBA i dla którego klubu?

15. U Krakovu se melodiju Hejnał može čuti / W Krakowie melodię hejnału można usłyszeć:

- a) svake nedjelje u podne/ w każdą niedziele w południe
- b) svaki dan u podne/ każdego dnia w południe
- c) svaki puni sat/ co godzinę o pełnej godzinie
- d) svake prve nedjelje u mjesecu/ w każdą pierwszą niedzielę w miesiącu

16. Koji je umjetnik naslikao pozнати vitraj „Bog, stvoritelj svijeta“ u franjevačkoj crkvi u Krakovu? / Który artysta stworzył znany witraż „Bóg, stworzyciel świata“ w Kościele Franciszkanów w Krakowie?

17. Kome je posvećen spomenik na trgu u Krakovu? / Komu poświęcony jest inny, słynny pomnik na Rynku Głównym w Krakowie?

- a) Słowackome/ Słowackiemu

[povratak na sadržaj](#)

- b) Krasínskom/ Krasínskiemu
- c) Mickiewiczu
- d) Krasickom/ Krasickiemu

18. U kojem nogometnom klubu igra Robert Lewandowski? / Dla którego klubu piłkarskiego gra Robert Lewandowski?

- a) Bayern München/ Bayern Monachium
- b) Dortmund Borussia/ Borussia Dortmund
- c) Manchester United
- d) Arsenal/ Arsenal Londyn

[povratak na sadržaj](#)

(slovački)

1. Udaljenost od 60 km između Beča i Bratislave čini ih najbližim glavnim gradovima u / Vzdialenosť 60 kilometrov medzi Viedňou a Bratislavou ich charakterizuje ako najbližšie hlavné mesta:

- a) svijetu/ na svete
- b) Evropi/ v Európe
- c) srednjoj Evropi/ v strednej Európe
- d) u Europskoj uniji/ v Európskej únii

2. Kako se zove crkva koja je među Slovacima poznata kao Modrý kostol? / Ako sa volá kostol, ktorý je medzi Slovákmi známy ako Modrý kostol?

- a) Kostol sv. Alžbety
- b) Kostol sv. Martína
- c) Kostol sv. Štefana
- d) Kostol sv. Kataríny

3. Kada je otvorena nova zgrada Slovačkoga narodnoga kazališta? / Kedy otvorili novú budovu Slovenského národného divadla?

- 1980./ v roku 1980
- 1986./ v roku 1986
- 1993./ v roku 1993
- 2007./ v roku 2007

4. Kako se zove najstarija crkva u Bratislavi koja datira iz druge polovice 13. stoljeća? / Ako sa volá najstarší kostol v Bratislave, ktorý pochádza z druhej polovice 13. storočia?

- a) Kostol sv. Štefana
- b) Kostol sv. Alžbety
- c) Kostol sv. Františka
- d) Kostol Mena Panny Márie

5. Gdje se nalazi najveća i najpoznatija plaža u Bratislavi? / Kde sa nachádza najväčšia a najznámejšia pláž v Bratislave?

- na obali Dunava/ na nábreží Dunaja
- Vojčiansko jezero/ vo Vojčianskom jazere
- jezero Zlaté piesky/ v jazere Zlaté piesky
- jezera Nové Košariská/ v jazere Nové Košariská

6. Što je Slovakia Ring?

- a) automotodrom/ automotodróm
- b) glazbeni festival/ hudobný festival
- c) festival hrane/ festival jedla
- d) natjecanje u ekstremnim sportovima/ súťaž v extrémnych športoch

7. Kako se zove dvorac koji slovi za najljepši i najposjećeniji dvorac u Slovačkoj i srednjoj Evropi? / Ako sa volá najkrajší a najnavštevovanejší hrad na Slovensku a v strednej Európe?

- a) Bratislavský hrad
- b) Červený Kameň
- c) Bojnicky zámok
- d) Devín

Antonela Lakoš

antonela.lakos@gmail.com

Ana Grbavac

agrbavac19@gmail.com

Marina Kolesarić

mkolesar@ffzg.hr

[povratak na sadržaj](#)

8. U kojem se mjestu u Slovačkoj proizvodilo najviše srebra u Europi prije otkrića Amerike? / V ktorom meste na Slovensku sa vyrábalo najviac striebra v Európe pred objavom Ameriky?

- a) Žilina
- b) Rožňava
- c) Banská Bystrica
- d) Banská Štiavnica

9. U kojem gradu se nalazi katedrala Sv. Elizabete? / V ktorom meste sa nachádza Dóm svätej Alžbety?

- a) Bratislava / v Bratislave
- b) Košice/ v Košiciach
- c) Prešov/ v Prešove
- d) Nitra/ v Nitre

10. Koliko je približno otkriveno spilja u Slovačkoj? / Koľký je počet známych jaskýň na Slovensku?

- a) oko 2000/ okolo 2000
- b) oko 4000/ okolo 4000
- c) više od 6000/ viac ako 6000
- d) manje od 1000/ menej ako 1000

11. U kojem gradu se održava najstariji europski maraton? / V ktorom meste prebieha najstarší európsky maratón?

- a) Košice/ v Košiciach
- b) Nitra/ v Nitre
- c) Trnava/ v Trnave
- d) Žilina/ v Žiline

12. Koliko je nacionalnih parkova u Slovačkoj? / Koľký je počet národných parkov na Slovensku?

- a) 5
- b) 6
- c) 7
- d) 9

13. Tko je Ivan Bella? / Kto bol Ivan Bella?

- a) prvi Slovak u svemiru/ prvý Slovák vo vesmire
- b) slovački tenisač/ slovenský tenista
- c) slovački arhitekt/ slovenský architekt
- d) slovački izumitelj/ slovenský vynálezca

14. U kojem je gradu Maria Terezia osnovala prvu rudarsku školu na svijetu? / V ktorom meste kráľovná Mária Terézia založila prvú technickú vysokú školu na svete?

- a) Bratislava
- b) Banská Štiavnica
- c) Košice
- d) Banská Bystrica

[povratak na sadržaj](#)

15. Koja je regija najhladnija u Slovačkoj s temperaturom i do -30 °C? / Ktorý región je najchladnejší kraj Slovenska kde v dolinách bežne klesá teplota na -30°C?

- a) Orava
- b) Spiš
- c) Liptov
- d) Kysuce

16. U kojem se dvorcu snimao prvi film o Draculi (Nosferat, 1921.)? / V ktorom hrade sa natáčal prvý film o Draculovi (Nosferat, 1921)?

- a) Spišský hrad/ na Spiškom hrade
- b) Oravský hrad/ na Oravskom hrade
- c) Čierny hrad/ na Čiernom hrade
- d) Devín/ na Devíne

17. Koliko kvartova ima Bratislava? / Kol'ko mestských častí má Bratislava?

- a) 10
- b) 13
- c) 17
- d) 21

Jeste li znali...

da je Bratislava jedini grad svijeta koji je na granici dviju država.

da Slovačka ima najviše dvoraca po broju stanovnika na svijetu

da se članovi slovačkog i slovenskog veleposlanstva sastaju jednom

mjesечно kako bi razmijenili pogrešno adresiranu poštu

da je u Slovačkoj postavljen prvi rezervat narodne kulture na svijetu

da je Slovakinja Adriana Sklenariková model s najdužim nogama prema Guinnessovoj knjizi rekorda.

da je slovački jezik naziva i "slavenskim Esperantom" jer se smatra

najrazumljivijim jezikom među svim Slavenima

da Slovačka ima više od 1300 mineralnih izvora

da slovački redovni studenti do 26 godina mogu putovati besplatno unutar zemlje

da je Slovačka jedna od 3 zemlje s najljepšim ženama na svijetu

da je u gradu Levoča najviši drveni oltar na svijetu.

Odgovori:

ČEŠKI: 1. b), 2. c), 3. a), 4. a), 5. c), 6. c), 7. a), 8. a), 9. a), 10. a), 11. b),
12. a), 13. S Poljskom, Slovačkom, Austrijom i Njemačkom, 14. a), 15. a),
16. a), 17. a), 18. c)

POLJSKI: 1. c), 2. b), 3. a), 4. sa Slovačkom, Češkom, Ukrajinom,
Bjelorusijom, Njemačkom, Rusijom i Litvom, 5. b), 6. c), 7. Cieszyn, 8.
c), 9. b), 10. c), 11. b), 12. d), 13. Kopenhagen, 14. Marcin
Gortat/Washington Wizards, 15. c), 16. Stanisław Wyspiański, 17. c), 18.
a)

SLOVAČKI: 1. b), 2. a), 3. d), 4. c), 5. c), 6. a), 7. c), 8. d), 9. b), 10. c), 11.
a), 12. d), 13. a), 14. b), 15. a), 16. b), 17. c)

[povratak na sadržaj](#)